

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ש"ח
פרשת בראשית
תשפ"ז

חדש בהיכל <<<

אמונה ובטחון ב גדול (24 ס"ח) כריכה קשה

שיחות קודש ודברי חיזוק מאירים בענייני מידת האמונה והביטחון בהש"ת, במיוחד בהתמודדות ובאתגרים של דורנו. דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

אגרא דכלה המבואר בראשית א

אגרא דכלה המבואר על התורה פרשת בראשית מאת הרה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זיע"א. מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וצינונים, הספר כולו הוגה ע"פ דפוסים ישנים עם הוספות ותיקונים רבים, ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, עם חלוקה לקטעים, סימני פיסוק, נוספו כותרות ביאור לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות. כל אלו נסדרו בכלי מפואר, כמיטב ספרי 'ממלכת התורה עוז והדר'.

פניני חתם סופר על התורה

"פניני החתם סופר על התורה" פנינים יקרים ומאמרים נפלאים על סדר הפרשיות מלוקטים מתורת רבינו החתם סופר זיע"א ערוכים בשפה ברורה ונעימה שווה לכל נפש.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

השבוע בגליון: **אקטואלי:**

האור החיים הק: טעם בריאת העולם בצורה כדורית

פניני אביר יעקב

הא לך חלק מחלקי בעורו של לויתן

זהירות בהפרדת בשר ודגים

הא לך חלק מחלקי בעורו של לויתן

זהירות בהפרדת בשר ודגים

פנינים ואמרות

בשבת בראשית נמשכת הארת שמחת תורה

בשבת בראשית יש בו הארת חג שמחת תורה, על פי מה שאמר אדמו"ר אבי ז"ל בשם הרה"ק מטשארטקוב ז"ל על שבת שאחרי חג השבועות שהעולם קוראין אותו 'שבת נאך (אחרי) שבועות', ואמר כי השבת הזו הוא 'נאך (עוד) א שבועות', כי בשבת שאחרי החג עדיין נמשכת הארת החג.

ואותו דבר בכל שבת שאחרי חג, אם כן בשבת זה יש בו הארת שמחת תורה. ואדמו"ר א"ז בעל יסוד העבודה ז"ל אמר כי שבת בראשית הוא נגד ראש השנה, נח נגד יום הכיפורים, לך נגד סוכות:

(בית אברהם, הרה"ק רבי אברהם מסלונים זיע"א)

שבת בראשית התחלה חדשה

טעם למה נקרא פרשת בראשית 'שבת בראשית', ולמה לא נקרא כן פרשת נח או פרשת לך, שבת נח או שבת לך.

אמר מורי חמי הגאון הקדוש אריה דבי עליאי אבד"ק ווישניצא זלה"ה, דהענין כך הוא, דבימים הנוראים הקדושים כל אדם היה לו אז הרהור תשובה, וקיבל אז על עצמו איזה הנהגה טובה כל איש לפי ערכו ומדרגתו, לכן נקרא 'שבת בראשית', שמזכירין להאדם שמה שעבר עבר, ומעתה מתחיל סדר חדש, וישתדל את עצמו שיהיה מעתה טוב:

(דברי יחזקאל, הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זיע"א)

האור הגנוז בתורה לצדיקים

וַיֵּאָמֶר אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב (א ד)

ואיתא במדרש כי טוב' לגנוז וגנוז לצדיקים, ובו משתמשים צדיקים בכל דור ודור, עי"ש. ושמעתי מא"ז נ"ע זלה"ה, היכן גנוז האור ההוא, ואמר שהש"ת גנוז בתורה, ולכן משתמשים צדיקים בכל דור ודור באור ההוא, היינו על ידי התורה שיש בה אותו האור שיכולין להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו.

כמו שראו עיני ממש כמה מעשיות מה שכתב לדודי זקני המנוח ר"ג קיטובר ז"ל שנסע לארץ הקדושה איך שראה אותו בשבת בחו"ל ומה זה עשה בחו"ל וכו', וכהנה וכהנה אשר קצרה היריעה מהכיל אשר הסתכל ממש מסוף עולם ועד סופו:

(דגל מחנה אפרים, הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זיע"א)

ימי בראשית העולם מתחדש

וַיֵּאָמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם (א ו)

כתיב 'לעולם ה' דברך נצב בשמים' (תהלים קיט פט), ופירש הבעש"ט ז"ל, כי 'דברך' שאמרת 'יהי רקיע בתוך המים' וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך

רקיע השמים ומלוכשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם, כדכתיב (ישעיה מ ח) 'ודבר אלהינו יקום לעולם', ודבריו חיים וקיימים לעד' כו' (אמת ויציב), כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע חס ושלום וחזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר 'יהי רקיע כו' ממש, וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש, אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש כמו לפני ששת ימי בראשית ממש (שער היחוד והאמונה פרק א):

(תניא, הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זיע"א)

ילך לפני השי"ת בתפילה והוא יורה כיצד יעשה

עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְיִדְבֹק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׁר אֶחָד (ב כד)

'אביו' נקרא רצון, ו'אמו' נקרא ספקות ושיקולי הדעת של אדם אם לעשות כך או כך ואינו יכול ליתן עצות בנפשו, לזאת העיקר בזה הוא התפילה להתפלל שיתמלא רצונו, גם להאיר עיניו איזה דרך ילך להינצל מספקות, זה הוא הן בצרכי גופניות והן בדרכי עבודה. וזהו על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק 'באשתו' - רומז על התפילה, ראשי תיבות א'דני ש'פתי ת'פתח ו'פי כ'נודע, 'והיו לבשר אחד' - כי 'בשר אחד' עולה 'תפילה', ואז על ידי תפילה בדבקות שהוא לשון 'צמיד פתיל', ויתחד כאחד ברוח דאחד, על ידי זה יהיה לו ישועה בכל ענינים וינחהו במעגלי הצדק והטוב:

(אמרי נועם, הרה"ק רבי מאיר מדו"קוב זיע"א)

תכלית הבריאה שתתגלה מלכותו בעולם

וכמו שגרמז עניין זה בראשית התורה, כך מזכירים אנו זאת בכל יום בכל ברכה וברכה, כי כל ברכה שאין מזכירים בה מלכות אינה ברכה, וכך מברכים אנו את ה' שהוא 'מלך העולם', ובמה ניכרת מלכותו, בכך שברא את העולם, ולכן נרמז בתחילת תורתנו הקדושה עניין מלכותו בעולם, לומר שעיקר הבריאה הוא כדי שיקרא הקדוש ברוך הוא מלך על בראיו, ובשביל זה ברא 'את השמים ואת הארץ', וכמו שאומרים בכל בוקר 'אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא'.

ועתה נבין אל נכון הטעם שלא נזכר שם הוי"ה במעשה בראשית, כי אם שם אלהים לבדו, כי שם אלהים הוא לשון דיין ומושל, וזו הייתה תכלית בריאת העולם שיקבלו הברואים

דבר האמונה

אברהם אבינו ע"ה פעל שתהיה האמונה בטבע בני ישראל

ראש למאמינים היה אברהם אבינו ע"ה (פסיקתא זוטרותא שיה"ש ד ח), והוא שורש האמונה (רבינו בחיי שמות יד לא), ואת כל כוחו נתן לבני אחריו שיהיה להם את האמונה כמו שכתוב (בראשית יח יט) 'כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', עד ש'נעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה', כלשון קודשו של הרמב"ם (ע"ז פ"א ה"ג): והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר (בראשית כא לג) 'ויקרא שם בשם ה' אל עולם', וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורובבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם וכו', והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

נראה כי באו בני רבי חייא לרמוז לרבי, כי מצפים הם לביאת המשיח ולבנין בית המקדש השלישי, אשר אז שוב לא יהא מקום לראש הגולה שבבבל ולנשיא שבארץ ישראל, שכן שניים אלו יונקים את כח השפעתם מבית המקדש הראשון והשני, הבית הראשון שנבנה על ידי בני ארץ ישראל, והבית השני שנבנה בידי עולי בבל. משום כך היו הדברים הללו כקוצים בעיניו של רבי.

אך בא רבי חייא ופייסו, כי בהשקאת היין הביא רבי את בני רבי חייא להרגשת מציאות הגאולה והבית השלישי יהיה בבחינת הסוד שהוא היין. אולם רבי עצמו שידע כי עדיין לא הגיע זמן התיקון, הרגיש בדבר כקוצים, היינו שעדיין חיים אנו במציאות של חטא אדם הראשון, שבו נגזר על האדמה להוציא קוץ ודרדר, ואין ראוי לעסוק בזמן התיקון קודם זמנו, אשר בדבר זה נכשל אדם הראשון ונתקללה האדמה בעבורו.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

עליהם את אלוהותו יתברך, ויכירו בכך שהוא דיין ומושל עליהם.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - תורה)

קוץ ודרדר

'קוץ ודרדר תצמיח לך' (ג יח).

בגמרא במסכת סנהדרין (דף לח). מסופר, כי יהודה וחזקיה בניו של רבי חייא ישבו בסעודה לפני רבי יהודה הנשיא, ושתקו ולא אמרו דבר. אמר רבי למשמשי שישקו יין לבני ר' חייא, כדי שיוציאו דבר חכמה מפייהם. ואכן כך היה, שהשתכרו מחמת היין, ופתחו ואמרו, "אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן, ראש גולה שבבבל, ונשיא שבארץ ישראל, שנאמר (ישעיהו ח יד) 'והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל'". אמר להם רבי, "בניי, קוצים אתם מטילין לי בעיניי", וכי רוצים הם לבזותו בפניו. אמר לו רבי חייא אביהם, "רבי, אל ירע בעיניך, יין ניתן בשבעים אותיות, וסוד ניתן בשבעים אותיות, נכנס יין - יצא סוד".

ווארט מהאור החיים הק'

טעם בריאת העולם בצורה כדורית

וַיְכַל הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צִבְאוֹ (ב א)

רבינו אור החיים הק' מקשה מה רצה הכתוב לומר בזה, וגם מדייק הלשון 'ויכולו', ומבאר באריכות נפלאה שהכתוב בא ללמדנו כאן סוד קיום העולם, שהרי ידוע שכל העולם עומד על האויר, וכמו שכתוב (איוב כו, ז) תִּלְהָ אֶרֶץ עַל בְּלִי מָה, שהעולם עשוי ככדור ועומד ומוחק באויר בלי שום התנועות ח", וזה שלא כדרך הטבע, כי בדרך הטבע דבר כזה אינו יכול לעמוד כלל. וסוד קיום הבריאה הוא רק באמצעות הכלות והכיסופין הגדולים שיש לכל חלקי הבריאה להתקרב להקב"ה, והוא הכח המחזיק את העולם, וכמו כח המגנט שמושך ברזל אליו.

וכותב שמקובל אצלו מפי זקני תורה שמטעם זה עשה הקב"ה צורת העולם ככדור, כדי שעל ידי זה יהיה לכל חלקי העולם אותו בחינת אהבה וכלות אליו ובכח זה יעמוד העולם.

וזהו הפירוש 'ויכולו השמים והארץ' - מלשון

השתוקקות וכלות כמו נכספה וגם כלתה נפשי (תהלים פד, ג) שבאמצעות הכלות הזה מחזיק העולם ומתקיים.

ומוסיף האור החיים הק' שכשרואים חיבת הקודש ותשוקת הנבראים לנעלם הנערב, ואיך שכל העולם מחזיק ואינו מתנונע מפני שכל חלקיו משתוקקים אליו ית' בלא הפסק, יש לאדם לישא קל וחומר לעצמו, שאם הכח של הדומם הוא עד כדי כך שכל סוד קיומו הוא רק על ידי כלותו להתקרב להקב"ה, קל וחומר עד כמה צריך הוא האדם שנברא בשכל ודעת להיות לו כלות הנפש להש"ת.

וזהו גם הפירוש בפסוק (ב, ב) 'וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי' שהוא גם כן מלשון כלות, שכיון שהגיעה הבריאה לבחינת כלות ואהבה להקב"ה, על ידי זה נתעורר גם כביכול אהבת ה' לבריאה, וכמאמר הכתוב (איוב יד, טו) לְמַעַשֵׁה יְדִידָה תִּכְסֶּף, ועל דרך הבחינה המוזכרת בזהר הק' (עקב רעא.) 'מתתא לעילא ומלעילא לתתא' כי כך הוא המידה שעל ידי איתערותא דלתתא מעוררים איתערותא דלעילא, וכשיש ליהודי כיסופין להקב"ה הוא

מעורר שיהיה להקב"ה כיסופיו ואהבה לישראל. הכסופה לה' רק על ידי שבת קודש

ובהמשך כותב רבינו האור החיים הק' (בסוף פסוק ג) שאמנם סוד קיום העולם הוא על ידי הכלות להקב"ה, אך עצם ההשגה וההכרה הזאת שהבריאה תחשוק ותכלה אל הבורא יתברך, היא רק מכח השבת, שאז הגיעה הבריאה לתכליתה "כי זולת השבת אין השגה בעולם להכיר לכסוף ולכלות אל הבורא".

ועל דרך תירץ הרה"ק מרו"ץ זי"ע, מה שהקשו בתוספות (נדה יג: ד"ה עד) על מה שאמרו שם בגמ' אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, ובגמ' שבת (דף קיח:) אמרו אלמלי שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלים, ע"ש מה שתייצו.

ותירץ הרוזינער שמה שאמרו 'עד שיכלו' הכוונה מלשון כלות עד שיכלו ויכספו כל הנשמות להש"ת, והכח הזה לכסוף להקב"ה הוא רק על ידי שמירת השבת וכמו שפירש האור החיים הק', ואתי שפיר ששני המאמרים בחינה אחת הם (עפ"י הספר הנפלא נטעי אשל).

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

יתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיני
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולנו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית משם: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי
אור החיים
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

מחברים
אתחילים
את היום!
הפנינו רומי מבית עוז והדר - אור לישרים
newsletters.mechubarim@gmail.com
לחצו: 02-803-9999

קו מענה הלכה
02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

הא לך חלק מחלקי
בעורו של לויתן

התנינים (א) וברשי"י דגים גדולים שבים, ובדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם.

סיפר הגרי"ש אונגר: הגה"ק רבי מנחם כ"ץ-פרוסטיץ זצ"ל אב"ד צהלים היה "ראש המדברים" בכל מקום, ושימש קברניטה ומנהיגה הדגול של היהדות החרדית באונגארן.

בחודש אדר א' שנת תרנ"א, היא שנת התשעים ושש לחייו חלה גאב"ד צעלים מאוד, קודם פטירתו נפרד מאנשי עירו ובני קהילתו, ואמר לפניו דברי התעוררות דברים החוצצים להבות אש, שהמיסו את לבות השומעים.

ויהי ככלות רבי מנחם לדבר דבריו, געה כל העם בבכיה וזעקה גדולה, על אשר היום הזה לוקח אדונם מעל ראשם. בתוך קהל-עדו המוררים בבכי, היתה זקנתי הצדקת מרת רחל לאה ע"ה אשת הגה"צ רבי יחיאל מיכל אונגר זצ"ל, ששימשה את גאב"ד צעלים בנאמנות ובמסירות, אין קץ כל ימי חייה, הבכיה וזעקות השבר המרות שבקעו מגרונה, הרעידו והרטיטו את הסובבים כולם.

פנה אליה רבי מנחם בקול רך וביקש להרגיעה: "וויין נישט! דו האסט מיך ערליך באדינט" [מנעי קולך מבכי! הן שימשת אותי בנאמנות!]. והוסיף ואמר: "אמרי נא את אשר בלבבך ואבטיחך שתתמלא בקשתך".

ענתה זקני ואמרה: "איננו זקוקה לכולם, דייני בזכות הגדולה שהיתה מנת חלקי בהיותי משרתת את הרבי".

אמר לה רבי מנחם: "מכל מקום מה בקשתך ותנתן לך?" ותיכף המשיך בדבריו: "ידוע תדעי כי מורי ורבי הגדול מרן החתם סופר זצ"ל, הבטיחני נאמנה להעניק לי מחלקו מעורו של לויתן בסעודת הצדיקים לעתיד לבוא, דער רבי איז א ווארטס מענטש [הרי הרבי שלי איש אמת הוא, העומד בדיבורו]. ובכן הריני מבטיח לך חלק מתוך אותו החלק שינתן לי".

נענתה זקנתי ואמרה: "כך הם דברי הרבי כעת בהיותו כאן בעלמא הדין. אבל האם בעלמא דאתי יעלה כלל זכרוני לפניו?"

כשמוע רבי מנחם את דברי זקנתי וראה את ספקותיה נטל בידיו את הספר "מעבר יבוק" שהיה מונח למראשותיו והכריז:

"אומר אני לך בנקיטת חפץ הנה מורי ורבי החת"ס זצ"ל, הבטיחני חלק מחלקו של לויתן בסעודת הצדיקים לעתיד לבוא, וכעת אני מבטיחך לתת לך חלק מחלקי".

זקנתי היתה אומרת אינני זקוקה לנקיטת חפץ, אם יתן לי הרבי מחלקו, אתן אף לנכדי.

(רשומים בשמך עמי קיג)

"חשבנו שכיון שבזכותך בכלל הגיע היהודי לברית, מן הראוי לכבד אותך".
- התכבדתי ושאלתי: "באיזה יום הברית?" "יומיים אחרי החג".
יומיים... זה בכ"ה בתשרי, יום ההילולא של זקינו בעל הקדושת לוי...

מספר הגאון החסיד ר' לייבל סטעמפל שליט"א מלונדון: לפני שלושים שנה נסעתי לדודי, הרה"ק אדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זי"ע, לשמחת תורה. זה היה מנהגי בכל שנה, לנסוע בחול מועד ולעשות את שמיני עצרת בבאבוב שבמנהטן.

הייתי אז צעיר יחסית וכוחי במוחני, הקפדתי שלא לטעום מאומה מחוץ לסוכה. הנהגה זאת אינה להלכה, שכן הולכי דרכים פטורים מן הסוכה. מלבד זאת, הטיסה עצמה אורכת כאחת עשרה שעות, הוסיפו לזה שעת נסיעה מהבית עד לשדה התעופה ומשדה התעופה לבית, והרי אלו שלוש עשרה שעות של צום, ואין לצום בחול המועד. בכל זאת עשיתי כך, פשוט לא הייתי מסוגל להכניס לפי דבר מאכל ללא סוכה לראשי.

לא טעמתי דבר מחוץ לסוכה, ועל כן ניתן להבין כיצד הרגשתי כאשר המטוס נחת בניו יורק. בלוד בארץ הקודש יש סוכה כשרה בשדה התעופה וכל מי שרוצה יכול להיכנס לשבת ולטעום משהו, אבל בניו יורק מי יעמיד סוכה לכבודי? בלוד גם קל יותר לעצור מונית ולנסוע, בניו יורק זה הרבה יותר קשה.

כיון שידעתי שאצטרך סוכה בהקדם כדי לטעום משהו, ביקשתי מאחת משתי בנותי שגרות באמריקה שתראה להזמין לי מונית עוד לפני שאני אנחת, כך שברגע שאצא מהטרמינל אוכל להיכנס למונית ולנסוע אל ביתה- אל הסוכה.

הבת עשתה כמצוותי, אך נהג המונית התבלבל והוא נתקע בשדרת הוואי. היה צורך במונית אחרת, וזה לא היה פשוט כלל. ניסינו לעצור מונית, והנהג שואל: "לאן?" "למנהטן", אני עונה לו. "אני לבורו פארק" ענה הנהג. כך עברו נהגים בזה אחר קדושת היהודי קדושת היהודי זה, מי שהואיל בטובו לעצור לנו נסע לבורו פארק, כמו אין אנשים במנהטן, ואני אנה אני בא? מה עושה יהודי במצב כזה, בפרט בימים כאלו של סוכות - חג האמונה, כמוכן אומר "גם זו לטובה", "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", הקב"ה ודאי רוצה משהו שמימי בעת כזאת.

סוף סוף אחרי עמידה ממושכת, נעצר לידנו נהג שנוסע למנהטן. על לוחית הרישוי היה רשום שמו של הנהג - דרברמדיקר. הודיתי לנהג על כך שהסכים להעלות אותי ושאלתי: "הרי אתה יהודי, נכון?" זה היה ברור לי לפי שם המשפחה. "אני רואה שהשם שלך דרברמדיקר, אז אתה נכד של הקדושת לוי, הרה"ק מברדיטשוב, זכותו תגן עלינו". "כן", ענה הנהג תוך כדי נסיעה, "סבא שלי אמר לי שאנחנו צאצאים של רבי גדול וקדוש". רחמי נכמרו על הנהג. כזה ייחוס, וככה הוא נראה? שאלתי אותו: "אתה שומר יהדות? מניח תפילין?" "לא. מה אתה רוצה ממני? שם ברוסיה הקומוניסטים לא הרשו כלום, אפילו ברית מילה לא עשו לי". "אבל פה לא רוסיה", ניסיתי לומר, "כאן אתה יכול לעשות ברית מילה". "אני מפחד" טען הנהג, "זה לא פשוט, ואני חושש מזה. בגיל שלי לא עושים ברית". הנהג ממשיך לשפוך את ליבו, "וסתם כך, אני לא מחפש צרות, די לי עם הצרות שכבר יש לי, אין לי ילדים".

ראיתי שכואב לו, "זה בדיוק העניין, אתה נכד של כזה צדיק עליון וקדוש, שמשמים שומרים על שושלת הדורות שלו, צאצא של הקדושת לוי, איך יתכן שלא יעבור ברית מילה? אתה חייב לעשות ברית". אמרתי לו בתוקף:

"אם תעשה ברית, בעזרת ה' תתברך בילדים". הנהג לא רצה להמשיך לדבר על כך, אבל אני כבר הבנתי למה הקב"ה סידר ששום מונית לא תעצור לי, אלא רק הדרברמדיקר הזה. "תן לי את הפרטים שלך", ביקשתי, והוא הסכים. הוא נתן לי כתובת ומספר טלפון, שמרתי אותם היטב. ברוך השם הגענו לביתה של בתי. בירכתי בכל לב "לישב בסוכה", אכלתי ושבעתי וחיפשתי רעיון מה לעשות כדי לגרום לנהג לעבור ברית מילה.

החלטתי לקשר אותו עם ליובאוויטש, שם יודעים להתעסק עם יהודים שהגיעו מרוסיה ויש להם ניסיון בברית מילה בגיל מאוחר.

יצרתי קשר עם חסיד ליובאוויטש וביקשתי בכל לב שיראו לשכנע את הנהג לעבור ברית. "זה חייב לקרות", אמרתי לו, "הוא נכד של הקדושת לוי מברדיטשוב". ואכן קירבו את הנהג, דיברו איתו והתעניינו בו, והוא מצידו עשה צעדים משמעותיים והתחיל לשמור מצוות, אבל לגבי ברית מילה היו צריכים לעבוד קשה כדי לשכנע אותו. לבסוף, אחרי קרוב לשנה, הוא הסכים להיכנס בבריתו של אברהם אבינו.

בשלב הזה היה צריך לדאוג לחדר ניתוח בבית חולים, ובסופה של פרוצדורה התפנה יום אחד בשלהי חודש תשרי.

לפני חג הסוכות קיבלתי טלפון שאני מוזמן להיות הסנדק בברית של הנהג, הנכד של הקדושת לוי. "אתה בוודאי תהיה כאן, כמה ימים אחרי סוכות", אמרו לי.

"חשבנו שכיון שבזכותך בכלל הגיע היהודי לברית, מן הראוי לכבד אותך".

התכבדתי ושאלתי: "באיזה יום הברית?" "יומיים אחרי החג". יומיים... זה בכ"ה בתשרי, יום ההילולא של בעל הקדושת לוי. מר דרברמדיקר נכנס בבריתו של אברהם אבינו בכ"ה בתשרי, והנה אחרי שנים שהיה נשוי ללא ילדים, התברך בבת בנותה שנה.

עין בעין ראינו איך זכותו של הסבא הקדוש חופפת על היהודי היקר הזה. הבן כבר נכנס לברית בהיותו בן שמונה ימים, ויקרא שמו בישראל 'לוי יצחק'.

(ספר אמונה שלימה להרב נקר)

סוף סוף אחרי עמידה ממושכת, נעצר לידנו נהג שנוסע למנהטן. על לוחית הרישוי היה רשום שמו של הנהג - דרברמדיקר. הודיתי לנהג על כך שהסכים להעלות אותי ושאלתי: "הרי אתה יהודי, נכון?" זה היה ברור לי לפי שם המשפחה. "אני רואה שהשם שלך דרברמדיקר, אז אתה נכד של הקדושת לוי, הרה"ק מברדיטשוב, זכותו תגן עלינו". "כן", ענה הנהג תוך כדי נסיעה, "סבא שלי אמר לי שאנחנו צאצאים של רבי גדול וקדוש".

לא ידוע כמה שעות הוא שכב כך, עד שהתעורר וגילה את עצמו מתחת למפולת. הוא ניסה לזחול החוצה אך לא הצליח... | הסוף המפתיע...

מדבר יהודי מגבעת שאול. אני עדיין נרגש מכל המעשה שארע במוצאי שבת פרשת ראה עם תושב השכונה, יהודי מבוגר שמתגורר לבדו.

לקראת צאת השבת אחזה בו סחרחורת, והוא נאחז בארון הספרים בביתו. הוא תפס במדף בחזקה, ולפתע התנתק הארון ממקומו והתמוטט על גבי היהודי. ספרי הקודש נפלו והתפזרו, ובעל הבית בעצמו נשכב על הרצפה מתחת לארון ואיבד את ההכרה.

לא ידוע כמה שעות הוא שכב כך, עד שהתעורר וגילה את עצמו מתחת למפולת. הוא ניסה לזחול החוצה אך לא הצליח. הבית נעול, הוא נמצא כאן לבדו, ואף אחד לא יודע על מה שקורה אתו ברגעים אלו. כמה זמן הוא יחזיק מעמד מתחת לארון? מתי ישימו לב להעדרו ויבואו להציל אותו? והאם כשזה יקרה, יהיה את מי להציל?

זמן רב הוא התענה מתחת לארון שקרס, עד ששמע דפיקות על דלת ביתו. הוא התחיל לצעוק בכל הכוח, אבל קולו החלוש לא עבר את מפתן הדלת. בסופו של דבר, בלי קשר לצעקות נפרצה הדלת, ובפתח הופיעו אנשי הצלה ומכבי אש. הם מיהרו להרים את הארון ולפנות את הפצוע. החדר היה חם וחנק, ומיד אווררו אותו, הגישו לו שתייה, חיברו לו אינפוזיה של נוזלים ופינו אותו לבית חולים. חייו נצלו.

תוך ימים לא רבים הוא התרפא מהטראומה הקשה ושב לאיתנו. פגשתי אותו ושאלתי לשלומו, וכך הוא סיפר לי על כל מה שעבר עליו.

"איך לדעתך ידעו אנשי הצלה לפרוץ אלי הביתה?" הוא שאל אותי.

"איך באמת?"

"אגיד לך. בוא תראה איזו השגחה פרטית יש כאן. יש לי אחות בארצות הברית. בכל יום ראשון בשעה שלוש בצהריים אנחנו מקיימים שיעור. אני מוסר לה דברי השקפה ומוסר, וכך אנחנו מתחזקים ביחד. זה כבר שש עשרה שנה שאנחנו מקיימים את הקביעות הזאת.

לא עבר עלינו יום ראשון בשבוע, מבלי שאתקשר אליה בשעה שלוש בצהריים. גם באותו יום ראשון גורלי, חיכתה אחותי לטלפון שלי. השעה שלוש הגיעה ואני לא התקשרתי אליה. לא יכולתי להתקשר, כי הייתי מתחת להריסות.

היא חיכתה וחיכתה, ראתה שהטלפון לא מגיע והתקשרה אלי. שמעתי את הטלפון מצלצל אך לא יכולתי לענות לו. כשראתה שאיני עונה היא התקשרה לכל הבנים שלי. הם התקשרו אלי וגם להם לא עניתי. כיוון שכך הם הבינו שמהשה חמור קרה אתי, ומיהרו להזמין את 'הצלה'.

הם הגיעו ממש ברגע האחרון."

את כל השתלשלות העניינים שמעתי מבעל המעשה, ונדהמתי לשמוע מה גדול כוחו של שיעור קבוע, להציל ממוות לחיים.

(גלי השגחה פרטית)

אחד הילדים חזר מבוהל. הוא סיפר שמישהו הניח על הגלגלים של הרכב שלי חתיכת ברזל גדולה, שהרכב לא יוכל לנסוע. באנגלית קוראים לזה 'קלמפ', ובעברית קוראים לזה 'סנדל'. איך שלא יקראו לזה, זו צרה גדולה...

אני גר בלונדון. הסיפור שלי ארע בתקופה שבה החלטתי לחזק את עצמי בעניין תפילה בזמנה. היה לי ניסיון גדול מאוד בתחום הזה, והבנתי שאני מוכרח לעשות שינוי.

באותו יום קראתי קריאת שמע בזמנה, והנה אחד הילדים שכבר יצא מהבית לחיידר, חזר מבוהל. הוא סיפר שמישהו הניח על הגלגלים של הרכב שלי חתיכת ברזל גדולה, כדי שהרכב לא יוכל לנסוע. באנגלית קוראים לזה 'קלמפ', ובעברית קוראים לזה 'סנדל'. איך שלא יקראו לזה, זו צרה גדולה, כי העובדה שעכשיו אני יכול לנסוע, זאת הבעיה הקטנה. הבעיה המשמעותית יותר היא, שכאן בלונדון זוהי שיטה ידועה שמטרתה להודיע לבעל הרכב שהוא חייב כסף, ושעליו לשלם את חובו מיד. ברור שלא מדובר בכמה לירות בודדות, אלא בסכום גדול, שמצדיק את התשלום לחברה המיוחדת שעוסקת בהנחת סנדלים על גלגלי רכבים.

אחזה אותי בהלה גדולה. ירדתי למטה, לרכב, ראיתי את הברזלים ואת המדבקה הגדולה שהחברה השאירה למזכרת. היו בה מספרי טלפון של החברה ושל הפועל שהניח את הסנדל, ואני התקשרתי אליהם כאחוז תזוית. בחברה ענו לי ברוגע שהם שליחים של אנשים מסוימים, שהחברה שהיתה בבעלותי חייבת להם כסף. מדובר בחברה שפעלה במשך כמה שנים, ונסגרה. למעשה, לא אני הוא זה שחייב כסף, אלא החברה. הרכב אינו שייך לחברה אלא אלי באופן פרטי, ולכן אין כל סיבה לחסום אותו. הסברתי את הדברים, אבל מניחי הסנדל ענו שעלי להוכיח שאין לי כל קשר לחברה, ואת זה עושים בבית משפט.

ראיתי שהם לא יעזרו לי, והתקשרתי לפועל. אמרתי לו את אותם הדברים, וגם הוא ענה לי: "תוכיח שהחברה נסגרה". הרגשתי כמי שהכול סוגר עליו. מי שמכיר את מהלך העניינים בלונדון, יודע שסנדל כזה הוא באמת סיבה לבהלה גדולה. זה אומר שיש אנשים שמוכנים לעשות כל מיני דברים לא נעימים בכלל, בלשון המעטה, כדי לגרום לי לשלם, וזה מפחיד.

פתאום אני תופס את הראש ואומר לעצמי, "מה קורה אתך? אתה לפני תפילת שחרית!" יש הלכה שלא לעשות חפציו קודם התפילה, ואני מרים טלפונים בזה אחר זה... התביישתי. ובעת, מכיוון שהרכב שלי תקוע, הזמנתי מונית ונסעתי לבית הכנסת.

התפללתי כמו יהודי, ברוגע, ואחרי התפילה שוב התחילה מלחמה, מכיוון שמנהגי הוא להניח תפילין דרבנו תם, וזה אורך עוד כרבע שעה שבה אני יכול, לכאורה, כבר להרים טלפונים ולהזיז עניינים. בסיעתא דשמיא עמדתי גם בניסיון הזה, הנחתי תפילין דרבנו תם, ובשלב הזה נרגעתי לגמרי. אמרתי לעצמי: מה ארוויח מכך שאמהר להתקשר? הרי הקב"ה מנהל את העולם, והוא יודע בדיוק מה קרה עם האוטו שלי. אף אדם אינו יכול להזיק לי או להועיל לי, אם לא ברצון הבורא. אלך אפוא הביתה,

ואנהל את סדר יומי כמו שתכננתי. כשאגיע למשרד בשעה שתיים, אתקשר לפועל ואראה אז מה לעשות.

בשעה שתיים התקשרתי ברוגע מהמשרד ודיברתי עם הפועל. התחלתי לשאול אותו אילו מסמכים עליי לשלוח כדי להוכיח שאיני בעל החברה, אלא שהפועל קטע אותי ואמר, "זה בסדר. האמנתי לך. כבר הורדתי את הברזל מהאוטו. אתה יכול להיכנס לרכב שלך ולנסוע."

הייתי בהלם. מי שמכיר את מהלך העניינים יודע שזה ממש למעלה מדרך הטבע. כולם יודעים שכאשר שמם לך סנדל על האוטו, אתה בצרות צרורות. יכולים לעבור שבועות וחודשים עד שמסכימים להוריד את זה, והנה, ברגע אחד, הפועל החליט שהוא מאמין ופשוט הסיר את הברזל!

אני בטוח שזה בא בעקבות האמונה ש'אין אדם שומע לי ומפסיד'. הקב"ה חיזק אותי בדרך שבה רציתי לילך, להקפיד על תפילה בזמנה. ברוך ה', שלא הסיר תפילתי וחסדו מאתי.

(גלי השגחה פרטית)

עצות וסגולות:

ז' ימות השבוע לעומת ז' ספירות הבנין

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים (בראשית א א-א). אם אפשר לפרש ששת ימי המעשה ויום השביעי שבת וכו' בדרך פשוט רמז דרש סוד, שהן הנה לעצמת שבועה עמודי עולם כורתי ברית בסוד מבית ומחוץ, דהינו בפנימיות וחיצוניות, גופות ונשמות וכו', וכידוע מרבנו האר"י זכרנו לחיי העולם הבא (אדם ישר, סוד האצילות בקיצור), שהפנימיות המה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות וכו', שזה לעצמת זה עשה האלהים, ימים לעצמת כורתי ברית עמודי עולם הידועים, ששרשם ומקורם ופנימיותם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, שבועה ספירות הבנין. דהינו אברהם יום א', חסד לאברהם (מיכה ו א), יומא דכלהו יומי וכו'. יצחק יום ב', גבורה, פחד יצחק וכו' (בראשית לא מב). יעקב יום ג', תפארת ישראל וכו'. משה יום ד', נצח ישראל אשר לא ישקר וכו'. אהרן יום ה', הוד והדר לבושו וכו'. יוסף יום ו', יסוד, יצחק יסוד עולם וכו' (משלי י כה). דוד יום שבת קדש, מלכות בת שבוע, שבת וינפש וכו' (שמות לא יז). והגם שמבאר בזהר הקדוש (הא ה) שיום ד' לעצמת מלכות שמים וכו', עין מקדש מלך (ה) ששם מבאר משם רבנו זכרנו לחיי העולם הבא, שהכל דבר אחד, וזה וזה צדקו יחדו וכו', עין שם. ולעולם יום ד' הוא נצח כידוע וכו'.

(פחת האוהל פ"ר בראשית)

השבת היא תיקון לכל הבריאה

והנה טוב מאד (בראשית א לא). 'והנה' גימטריא 'אדני' עם הכולל, 'טוב', יסוד וכו', 'מאד' גימטריא מ"ה כידוע וכו', גם 'טוב' עם א' היתרה מתבת 'והנה' גימטריא 'יסוד ח' וכו'. גם 'טוב מאד' לעצמת יסוד ומלכות וכו', גם לעצמת גוף וברית וכו', והן הנה תרי 'טוב' דכתיב ביומא דא, כי הכל דבר אחד. ויהי ערב ויהי בקר (שם), מלכות הדבוקה עם היסוד וכו', יום הששי (שם), 'ה' ששי', שהוא היסוד, הכלול מה כנוע וכו' והוא ששי לשש קצוות, ובה נכלל ונתקן הכל. גם בכת ה' חמשי תורה הרמזו בה' של 'הששי', ובכת ו' סדרי משנה כמשמעה וכו', על דרך 'ואהיה אצלו אמן' וכו' (משלי ח ט). וזהו ויכלו השמים והארץ (שם), שנכללו ונתקנו בכת 'הששי' כרמזו בו וכו', וכל צבאם (שם), תולדותיהן ותולדות תולדותיהן וכו'. גם ויכלו השמים והארץ, שנכללו ונתקנו בכלל ובפרט במחין וכו' ובכל קצוותיהן וכו', הכל כאשר לכל וכו' 'השמים והארץ' הרמוזים לזעיר ונוקבא וכו', 'וכל צבאם' בריאה יצירה עשיה וכו', באה שבת באה מנוחה (בר' יא), שהוא לעצמת מלכות שמים, דוד המלך וכו', שבת מלכתא וכו', וזהו ויכלו אלהים ביום השביעי' ראשי תבות גימטריא 'דוד' גם 'השביעי' בת שבוע וכו', 'וכל צבאם' גימטריא 'דוד המלך' יסוד וכו'.

(פחת האוהל פ"ר בראשית)

בשבת יעסוק בלימוד קבלה כי הוא יום מסוגל לכך

בראשית. ראשי תבות ביום שבת ראוי ילמד תורת אמת. לרמז למה שכתבו המקבלים זל"ה (פרי עץ חיים שער השבת פכ"א) כי ביום השבת בעלי תורה ראוי שלמדו בו דרך האמת מאחר שיום קדוש הוא ויש בו תוספת קדשה מסגל הוא להשיג בו דרך האמת, דמצא מין את מינו ונעור, דברי קדשה ביום הקדוש. ומבאר בזהר הקדוש בכמה דוכתי (ראה זוהר ח"ב קסא) דעקר ביאת האדם לזה העולם כי אם לדעת דרך האמת דהיא עקר ידיעת השם. ולכן ביום השבת שהוא יום קדוש, צריך לעסוק בתורת אמת, דקדשת היום מסייעת להשיג ולדעת הבורא יתברך ידיעה שלמה. ובעל תשובה צריך לזהר לעסוק בתורת אמת כי היא מסלה לקדשת נשמתו:

(גנוי המלך תיקון השכינה אות נט)

פנינים על הפרשה:

תפילה שיש בה קריאת שמע חשובה יותר

וישש אלהים את שני המארת הגדלים (א טו).

שני המארת הגדולים הם תפלת שחרית ותפלת ערבית, וקראם גדלים לפי שבשניהם יש קריאת שמע שהיא מן התורה, לאפוקי תפלת מנחה שאין בה קריאת שמע, ולפי טעם זה קראם מתחלה שניהם גדלים. וחזר וקראם אחד גדל ואחד קטן, משום דלגבי תפלת המנחה נקראים שניהם גדלים משום דבשניהם יש קריאת שמע ומנחה לא יש בה קריאת שמע, אבל לגבי שניהם תפלת שחרית גדולה משל ערבית, לפיכך גבי שניהם חזר וקרא לתפלת שחרית המאור הגדל לממשלת היום, ולתפלת ערבית המאור הקטן לממשלת הלילה. ואת הוככים, היא תפלת מנחה, דתבת הוככים גימטריא 'מנחה', ומאחר שאין בה קריאת שמע שהיא מדאורייתא, לפיכך רמזה בוככים, שהם גרועים מן השמש והירח:

(פיתוחי חותם)

יצר הרע מסית את האדם לעבירות קלות כדי להחטיאו בחמורות

והנחש היה ערים מכל חית השדה אשר עשה ה' אלהים ויאמר אל האשה אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן (ג א).

אפשר לרמז כל הפסוקים האלה על יצר הרע ותחבולותיו עם האדם. שמביא לו עצות מרחוק, ומתחיל לו מדבר הקל קל תחלה, עד שמשיעו בחמורה שבחמורות. והנה רבותינו זכרונם לברכה עשו גדרים וסגים הרבה, וכוונתם זכרונם לברכה כדי שלא יבוא לעבר על גוף התורה, דכיון שיש גדר השומר המקום, יהא האדם נזהר שלא יבוא לידי מכשול, ואם לא יהיה האדם נזהר בגדר ויהא פורצו, יבוא לעקר גוף הדבר. והנה יצר הרע אין רמאי ומסית ויודע לפתות כמזה, בתחלה בא אל האדם ואומר לו, אלה התוספות, שהם הגדרים שהוסיפו חכמים, אם תעבר עליהם אין בכך כלום, אין חמור רק דבר שהוא כגוף התורה באמת, בזה הוי זהיר וזריז, אבל דבר שהוא תוספת אין בו דין וחשבון, והוא מבקש להדיחו מדחי אל דחי, כי כיון שמתחיל להטעימו טעם האסור, ממשיך עליו והמטו ועושה בו כרצונו. ואם ישמע לעצתו ועובר ופורץ גדר, אחר כך ממתיק לו טעם גוף האסור של התורה, ומיד ישמע לו, כיון שטעם טעם אסור. וכשעובר על גוף האסור וטעם טעמא דאסורא, עברה גוררת עברה, עד שמשתקע ונא לידי כפירת ההשגחה, כמו שכתבו בעלי המוסר זכרונם לברכה, דמאחר שננטע אדם בעברות אומר לו, מי רואה לך ומי מעיד בך כשאתה עושה בסתר. ומי גרם לו כל זה, ההטמעה שננטע בזהמתו:

אומר לאדם שיוכל להפטר מן הדין בטענת החיגר והסומא

זאת ועוד, כיון שננטעו מבקשים איזו תחבולה שאם אפשר שיתבעו לדין באותו

עולם יפטרו עצמם, והתחבולה היא כמו טענת החגר והסומא (סנהדרין צא), שהניחם בעל התאנה לשמר התאנה, והם עשו תחבולה והחגר רכב על הסומא, וכשבא בעל התאנה לא מצא תאנים יפות שהיו בתאנה, אמר להם, מה זה עשיתם, אמר לו החגר, וכי אני יכול לעלות לתאנה, והסומא אמר לו, וכי אני רואה שאוכל לברר היפות, אמר להם בעל התאנה, וכי אני שוטה שאתם רוצים להטעות אותי, מה שעשיתם אני יודע, עמד והרכיב החגר על הסומא, אמר להם, כזה עשיתם, ויטרו והלעם על כך. כך באותו העולם, הרשעים השוטים כך אומרים, הגוף אומר, אני לא עשיתי כלום, הנשמה היא שעשתה, שהרי משיצאה ממני אני עץ יבש. והנשמה אומרת, אני לא עשיתי כלום, שהרי אין לי ידים ולא רגלים ולא גוף. אמר להם הקדוש ברוך הוא, וכי לפני אתם עושים תחבולה של שקר, מיד מחזיר הנשמה לגוף ואומר להם, כשהייתם בשניכם כך עשיתם, ומעניש להם שניהם כאחד, ואחר כך מעניש כל אחד בפני עצמו:

החוטא מאמין ליצר הרע

והנה התחבולה הזאת, יצר הרע, אפשר אפלו בחיי הרשעים אומר להם, אפלו אם יעמידכם לדין באותו עולם, תפטרו עצמכם בטענת החגר והסומא. וכיון שננטעו ונשתקעו בעברות, נתטמס לבם ומאמינים לכל דבריו, עד שמשקיעם ומטביעם ביון מצולות במקום שאנם יכולים לעלות, ומענישים אותם באותו עולם ענשים קשים ומרים, גיהנם כלה ואינם כלים:

בתחילה מסית את האדם לעבור על דברי חכמים

ונבוא לבאור הפסוקים. והנחש היה ערים, הנחש הוא השטן הוא יצר הרע, היה ערים מכל חית השדה, דאין ערים ורמאי כמו יצר הרע שמביא עצות מרחוק. ויאמר אל האשה הוא הגוף, אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, הכונה היא שאומר יצר הרע לאדם, היכי דמי שהגדרים והסגים שהוסיפו חכמים תחשב אותם כמו המצות שצוה הקדוש ברוך הוא בתורה, זה לא יעלה על הדעת, דאם איתא דמאת ה' היה הדבר היה לו לכתבם בתורה, ומדלא כתבם לא מאת ה' היו, וכיון שכן, אם תעבר עליהם אין עליך ענש ועון אשר חטא, ולא תתן עליהם דין וחשבון. וזהו אומר אף כי אמר אלהים לא תאכלו מכל עץ הגן, והכונה היא דהתורה נקראת 'גן' משום דיש בה ג'ן פרשיות, ומלת מכל בא לרבות הגדרים והסגים שהוסיפו חכמים. ובתחבולתו, פה רשע ופה מרמה, כך אומר לאדם, באמת אתה שומע לזכר זה שמאת ה' יצא הדבר שלא תאכלו מכל עץ הגן, דהינו שלא תעברו על שום מצוה מן המצוות, בין שכתובים בגוף התורה בין שהוסיפו חכמים, ודבר זה לא יעלה על הדעת, דבשלמא הכתובים בתורה לא יש לי טענה עליהם, דאלה דברי אלהים חיים ואין לגטות מהם ימין ושמאל. אבל שהוסיפו חכמים, אין סכרא להם כלל, דאם אמת היה הדבר הזה, מפני מה לא נכתבו בתורה, אלא ודאי דבר פשוט הוא שאין העובר עליהם יענש כלל: (פיתוחי חותם)

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

על זה, על האמונה הזאת, אמר הקב"ה: לכן כל הורג קין וכו' -בזה אני מזהיר את העולם שלא יפגעו בך.

נמצא שבאמונה בהשגחה פרטית ממשיכין השגחה

פרטית. כאמור שהבעש"ט אמר "אם תלכו עמי בקרי" אם אתם תחשבו שהוא מקרה ח"ו, אף אני אלך עמכם בחמת קרי, גם אני אראה לכם שהוא מקרה ח"ו. ואז תראו רק מקרה, ובמקרה יש גם חימה ח"ו אך אם תאמינו בהשגחה פרטית אף אני אראה לכם השגחה פרטית. מכל שכן אם מעמיקים עצמם בהשגחה פרטית רואים דברים נפלאים, ומה שרואים יותר מאמינים יותר ורואים יותר, וזהו התקרבות גדולה להשי"ת, ולאחר מכן אפילו על המחשבות של האדם, כאשר נופל לאדם מחשבה, והוא צריך לעשות דבר מה, אזי סגולת ההשגחה פרטית היא שהשי"ת מכניס במוחו את העצה מה לעשות על הצד היותר טוב.

(יומם, שיעורי תהלים, שער ה)

הדעת, והיה מקדש עליו, והיה מתעלה הוא עם כל הבריאה כולה, והיה אז התיקון השלם. וכמה הפסדנו והפסידה כל הבריאה ממה שלא המתין.

על האדם להמתין בשוב הדעת בכל ענין שהוא צריך לעשותו. מלהמתין, לעולם אין מתחרטין.

(אוסף אמרים - מידות, שער א)

ארכיון 'עוז והדר'

גרם החטא - דחיקת השעה

כאשר דברתי פעם עם הגה"ח ר' גדליה קעניג ע"ה תחת אחד השיחים, ביקש לבאר בארוכה איך שכל המכשולות המובאים בתנ"ך, כולם לא באו אלא על ידי דחיקת השעה (ענין זה מבואר בליקוה"ל חו"מ גזילה ה, מאות ז והלאה), ומחוסר ישוב הדעת. כי הוא שורש כל רעה, וכל ההפסדים באים עי"ז. וכדרכו של ר' גדליה, דרך הישוב הדעת והמתנינות, האיר את הדברים בבהירות עצומה.

למשל, כשנבחונן בחטא עץ הדעת, מכירת יוסף ומעשה העגל, ננוכח שכולם היו עקב דחיקת השעה וחוסר ישוב הדעת. וכדאי להביא דוגמא אחת מדבריו, כגון בחטא עץ הדעת, מצינו בחז"ל שאילו היה אדם הראשון ממתין שלא לאכול מעץ הדעת, ועץ הדעת היה גפן (לפי שיטה אחת), היה ניתר לו בליל שב"ק האכילה מפרי הגפן של עץ

'כל הורג קין - יוקם'

מובא באור החיים הק' על האמור אצל קין "לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם", כלומר שהקב"ה הזהיר את הבריאה שלא יפגעו בקין, ואומר האור החיים הק', מהו הלשון 'לכן', כי הרי לכן הוא המשך למה שאמור קודם לו, ועל מה הולך כאן ה'לכן', ומבאר שזה שאמר קין 'ומפניך אסתר, והיה כל מוצאי יהרגני', דהיינו שהוא אמר לקב"ה, שאם אתה מסתיר פני ממני הרי אני מסוכן, במילים הללו שהאמין שאם יסתיר השי"ת פניו הוא מסוכן, ואם ישמור עליו השי"ת הרי הוא שמור,

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ונסתרים דרכי ה', אך הננו יודעים ומאמינים שאנו מושגחים בהשגחה עליונה על כל צעד ושעל... והננו בידיים טובות' וכבר ביאר האבן עזרא'

(ד"ה ולא תשימו קרחה) במה שנאמר (דברים יד א') 'בנים אתם לה' אלוהיכם, לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך, וז"ל, אחר שתדעו שאתם בנים לה', והוא אוהב אתכם יותר מאהבת אב לבן, לכן אל תתגודדו על כל מה שיעשה, כי כל אשר יעשה לכם לטוב הוא, ואם לא תבינוהו (תדעו, שהוא) כמו שלא יבינו הבנים הקטנים את מעשה אביהם רק יסמכו עליו, כן אתם תסמכו על ה', וזהו שאמר 'כי עם קדוש אתה לה' אלוהיך, שבכם בחר ה' להיות לו לעם, לכן תאמינו בכל לב ונפש כי הכל בחשבון ממעל לטובתכם ולהנאתכם, עכ"ל.

חזקו ויאמץ לבבכם - אבטח ולא אפחד בפרשת (א ב'), 'והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלוקים מרחפת על פני המים, ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור', חזקו יקר אמר הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (ח"ח חיו ופעלו עמו תתא) כי מראשית הבריאה למד אותנו הבורא כי כן הוא בטבע הבריאה, גם כשיהיה מצב של 'תהו ובהו' - 'חושך', תמיד בכל עת ובכל שעה עדיין 'ורוח א' מרחפת ע"פ המים' - הקב"ה חופף מעליו ובוודאי יגיע בקרוב ש'יאמר אלוקים יהי אור ויהי אור', וממילא למה יתייאר אם ממילא בקרוב יתיישבו ההדורים, יתבטלו התהו ובהו, והחושך יואר באור יקרות. אשרי אדם עוז לו בך, כמו שאמר הרה"ק ה'בית אהרן' מקארלין זי"ע בשם אביו הרה"ק רבי אשר מסטאלין זי"ע על הפסוק (ישעיה כח טז) 'המאמין לא יחיש' - פירוש, לא ידאג (בית אהרן קמא), כי המאמין בבורא ית"ש שהוא מנהיג כל הברואים, הרי סמוך ליבו ובטוח בה' ולעולם אין לו סיבה לדאגה, שהרי יודע שאחוז הוא בידיים

הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרי' (מלשון מקרה) הרי זו דרך אכזריות וכו', עכ"ל. והדברים מפורשים 'להלכה ולמעשה' שחלילה לנו לחשוב מי הם ה'גורמים' לדבר ולחפש אחר סיבה טבעית וכו"ב 'ממנהג העולם', ולתלות ביד המקרה ח"ו, שמחשבה זו אינה אלא 'דרך אכזריות', אלא עלינו להתחזק באמונת איתן כי הקב"ה הוא עשה ועושה את כל המעשים, והכל נעשה בהשגחה פרטית ומדוקדקת כחוט השערה, ואין טיפת דם שנשפכה רח"ל או שום צער ועגמת נפש שאירע בלא שיכריזו כן מלמעלה.

הקב"ה נמצא בתוך ה'תהו ובהו' - 'והארץ היתה תהו ובהו וכו' ורוח אלוקים מרחפת' בפרשת (ד טו), 'וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו', ביאר בה הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (הובא בדברי שלום קרדינו), כי הנה המאמין באמונה שלימה בבורא יתב"ש לא ישבר לבו מכל אשר יקרהו, אם בהפסד ממון או בשאר מיני היזק והפסד שנעשה לו על ידי רעהו, בידעו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז), נמצא שלא פלוני עשה זאת, וגם חלילה מלומר שמעצמו נעשה המעשה, אלא הכל 'בדבר ה' נעשה', וזה ביאור הקרא וישם ה' לקין אות - 'אות אמונה' הטהורה, וממילא לבלתי הכות אותו כל מוצאו - שלא יכהו לבו בכל דבר שימצאהו, כי ידע ויכיר שהכל מאתו יתברך שמו. וזאת נחמתנו בעניינו, באמונתנו התמימה והטהורה שכל הנעשה וכל המאורעות וכל תשפוכת הדמים הינם מידו הגדולה של אבינו אב הרחמן, ואם כי אין בידינו ובקוצר שכלנו להבין

ארכיון 'עוז והדר'

ברא אלוקים - הוא בורא ומנהיג ועושה לכל המעשים

בפרשת (א א), 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', וביאור צדיקים, בראשית - ראשית לכל, ידע האדם ויכיר שברא אלוקים את השמים ואת הארץ - שאבינו רוענו ברא את השמים והארץ וכל צבאם, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ומשגיח על כל הנעשה בעולם בהשגחה פרטית.

ואם חיוק האמונה שייך תמיד בכל עת ובכל שעה, הרי על אחת כמה וכמה אמורים הם 'למעשה' בזמן הזה כאשר לדאבון כל לב ונפש עומדים אנו ב'פרשת התוכחה', חרב עברה בארצנו הלא למשמע און דאבה נפשנו, מאות יהודים נהרגו ונשחטו על קידוש ה' הגדול והנורא, נשפך דמם כמים, פני זקנים לא נהדרו, עוללים לא מצאו מנוח, ועוד אלפי יהודים נפגעו בגופם והם שבורים ורצוצים על מיטת חוליים, ועל הכל - אותם אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה [וכמו שאמר חז"ל (ב"ב ח): 'שבי קשה מכולם'], מלבד הצער הגדול של רבבות אשר הוצרכו ליטול מקל נדודים ולברוח כפשוטו, ו'מחוך' תשכל חרב ומחדרים אימה' מפחד אויב המאיים על כל יושבי ארץ הקודש בחיצי מוות ה' ישמרנו, אשר חלילה לנו לומר כי כך הוא טבעם של אותם 'פראי אדם' צמאי דם, או לאידך, לחפש ולמצוא אשמים בדבר ולתלות את קולר הכשלוש בצווארו של מאן דהו, אלא מצווה עלינו להתחזק ביתר שאת וביתר עוז בעמוד האמונה, להשריש בלבבנו עמוק עמוק כי הבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים. ונודע מה שכתב רבינו הרמב"ם (פ"א מהל' תעניות ה' ב'ג) וז"ל, ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים

טובות' - שהקב"ה נושא אותו בכל עת ובכל שעה, וממילא בוטח בו שידאג עבורו וימלא כל מחסורו, וכדוגמת התינוק שאינו דואג מאין יבוא עזרי כי שם מבטחו באביו ובאמו שהם יספקו לו כל צרכיו. ולהודיע שכל קוויץ לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים כך. וכדאיתא בגמ' (שבועות טו:) על מזמור 'יושב בסתר' (תהילים צא) שהוא 'שיר של פגעים', וביאר בספר 'החינוך' (מצוה תק"ב) 'פירוש פגעים, כלומר שאמירת אלו המזמורים תועיל לשמר מן הנזיקין וכו'. שיש בהם דברים יעוררו נפש היודע אותם לחסות בשם יתברך ולהשים כל מבטחו, ולקבע בלבבו יראתו ולסמוך על חסדו וטובו, ומתוך התעוררות על זה יהיה נשמר בלי ספק מכל נזק'. והרי לנו 'הבטחה' מבעל החינוך להיות נשמר בלי ספק מכל נזק אם יבטח בהקב"ה ויסמוך על חסדו.

ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר - אין כוחנו אלא בפה

כתיב (תהילים כ טו), 'אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד', וביאר הרד"ק בזה"ל, אלה האויבים באים עלינו ברכב ובסוסים ובוטחים בהם, ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר - כשנזכיר שמו ונקראהו לנצח (אזי) המה שהם ברכב ובסוסים כרעו ונפלו, ואנחנו שהיינו נופלים לפניהם - כשנזכיר שם אלוקינו קמנו ונתעודד, פירוש נתגאה ונתרומם עליהם, עכ"ל. כי התפילה היא הכלי זיין של בני ישראל כנגד אויביהם, וכלי זיין הללו הם כח אדיר וחזק עד שאפילו לאחר שהיינו נופלים לפניהם הרי אם נחזיק בכח התפילה ונזכיר שם אלוקינו מובטח לנו שקמנו ונתעודד.

ובאמת אין לנו שום כח אחר זולתי התפילה, וכמו שאמרו חז"ל (תנחומא בשלח ט) לפרש בלשון הכתוב (ישעיה מא יד) 'אל תירא תולעת יעקב' - 'למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת הזה אינו מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רכה ומכה את הקשה. כך ישראל אין כוחם אלא בתפילה'. כיו"ב מצינו שאמר יעקב ליוסף, 'ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי' (להלן מח כב), ובתרגום בצלותי ובבעותי. ולכאורה תמוה מה ראה 'אונקלוס' לתרגם שלא כפשוטו של מקרא, כלומר בחרבי ובקשתי כפשוטו.

אלא כך הוא ביאור הדברים עפ"י הידוע שהתרגום אינו מפרש רק 'פירוש המילות' גרידא כלשון המקרא, אלא בא ללמדנו את תוכן העניין המסתתר תחת תיבות המקרא (עי' עבוד"י תרומה ד"ה ונועת"ה), וכלומר, כי וודאי 'בנגלה' הייתה המלחמה בחרב וקשת בפועל ממש, והיה נראה שהחרב והקשת הם העורכים את המלחמה והם המנצחים, אך האמת שאין הקב"ה חפץ לעשות 'נס גלוי' לכן הוכרח להשתמש בחרב וקשת, ואין החרב והקשת אלא ה'מסתירים' את עורכי המלחמה באמת, ומי הם עורכי המלחמה, זאת 'מגלה' לנו התרגום - בצלותי ובבעותי, שיעקב התפלל על נצחונו

במלחמה ושם פעל את הנצחון. ובזה יתיישב כיצד אמר יעקב 'אשר לקחתי מיד האמורי', וכי יעקב לקחה מידם, והרי שמעון ולוי ערכו את המלחמה והם לקחו את שכם מיד האמורי, לזה תרגם אונקלוס 'בצלותי ובבעותי', כי שמעון ולוי נלחמו בחרב וקשת, אבל 'עיקר' המלחמה נערכה ע"י יעקב אבינו בצלותי ובבעותי, ושפיר אמר על עצמו אשר לקחתי מיד האמורי.

כה אמר הגה"ק החפץ חיים זי"ע (ח"ח עה"ת כי תבוא) על הפסוק (דברים כו ז) 'ונצעק אל ה' אלוקי אבותינו וישמע ה' את קולנו', בזה"ל, וישמע את תפילתנו לא נאמר, אלא וישמע ה' את קולנו, ללמדנו בא, שצריכים לצעוק בקול בעת צרה, ועי"ז עונה ה' תיכף, ואף כי לפעמים עונה ה' במשך איזה ימים, ואפילו לכמה שנים, כדאיתא במדרש (מדרש שמואל ד) יש תפלה לכמה שנים, אבל הצעקה בקול מועלת מיד. עכ"ל. וכלומר, שהגם שאין תפילה שחוזרת ריקם ואינה פועלת פעולתה לטוב, אך לפעמים אין בכוחה להחיש את הישועה מיד, אלא ממלאים מן השמים את מבוקשתו רק לאחר זמן, אבל הצעוק בתפילתו נענה מיד.

וכבר איתא בזה"ק (ח"ב כ) בהאי לישנא קדישא, גדולה צעקה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב (איכה ב יח) 'צעק לבם אל ה'', צעקה וזעקה דבר אחד הוא, וזה קרובה להקב"ה יותר מתפלה ואנחה, דכתיב (שמות כב כב) 'כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו'. אמר רבי ברכיה, בשעה שאמר הקב"ה לשמואל 'נחמתי כי המלכתי את שאול למלך' (שמואל א טו יא), מה כתיב 'ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה', הניח הכל ולקח צעקה משום דהיא קרובה לקוב"ה יתיר מכולהו, הדא הוא דכתיב (שמות ג ט) 'ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי', עכ"ל.

עוד כתב הגה"ק החיד"א זי"ע (שפה אחת ד"ה שועת) בגודל כוח הנורא של 'הצווק' בתפילתו, שהנה נאמר בתפילת נשמת 'שועת עניים אתה תשמע צעקת הדל תקשיב ותושיע', ויש לבאר שינוי הלשון שבתחילה הזכיר עניים בלשון רבים, ואילו בהמשך נקט דל בלשון יחיד, וכן לגבי 'שועת עניים' אמר רק אתה תשמע, ואילו לגבי 'צעקת הדל' נאמר תקשיב ותושיע, אלא כי הבדל גדול יש בין ה'משועת' בתפילתו לזה 'הצווק', שגדול כוחה של צעקה שהיא נענית אפילו ביחיד הצווק על מצבו, והקב"ה מקשיב ומושיע תיכף ומיד (ואילו בלא 'צעקה' אזי אף תפילת רבים אינה פועלת מיד אלא

'נשמעת' במרומים ונענית בבוא עיתה וחמנה).

כתב הגה"ק המבי"ט זי"ע (בית אלוקים שער התפילה פ"ו) בביאור מה שנאמר (תהילים קו ז) 'ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילים', וז"ל, כשהם צועקים אליו ית' כשהוא צר אותם, כלומר שמכירים שמאתו באת להם הצרה הזאת והם צועקים אליו, אז מן המצוקות שלהם שהם גרמו באיולתם גם כן מושיע אותם, וזהו הנרצה באומרו ממצוקותיהם ולא אמר ממצוקות יושיעם, עכ"ל, כי הקב"ה שומע תפילת כל פה, ואפילו הרשע הגדול ביותר בידו לבטל כל גזירות קשות ומרות, אם יזעק מעומק לבבו אל הקב"ה שירחם עליו.

קול ה' בכח - נחפשה דרכנו ונחקורה

כבר מילתנו אמורה בדברי הרמב"ם (פ"א מהל' תעניות ה' ב"ג) וז"ל, ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן וכו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריט (מלשון מקרה) הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להתדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה 'והלכתם

עמי בקרי, והלכתי עמכם בחמת קרי', כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף עליכם חמת אותו קרי, עכ"ל.

על כן נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', ובה ישוב חרון אף ה' מעמו, וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. וזכור מקרא מלא שדיבר הכתוב (דברים י יב) 'מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה', בהתחזקות יתירה בכל ענייני יראת שמים, ובביצור החומות והגדרים המרחיקים את האדם מן העבירה. וכה בנביא (עמוס ה א-ב) 'שמעו את הדבר הזה אשר אנכי נושא עליכם קינה

ובאמת אין לנו שום כח אחר זולתי התפילה, וכמו שאמרו חז"ל (תנחומא בשלח ט) לפרש בלשון הכתוב (ישעיה מא יד) 'אל תירא תולעת יעקב' - 'למה נמשלו ישראל לתולעת, מה תולעת הזה אינו מכה את הארזים אלא בפיה, והיא רכה ומכה את הקשה. כך ישראל אין כוחם אלא בתפילה'. כיו"ב מצינו שאמר יעקב ליוסף, 'ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי' (להלן מח כב), ובתרגום בצלותי ובבעותי. ולכאורה תמוה מה ראה 'אונקלוס' לתרגם שלא כפשוטו של מקרא, כלומר בחרבי ובקשתי כפשוטו

בית ישראל, נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל', ומבאר ה'מלבי"ם', שהנה כאשר אדם נופל נפילה שאין בה סכנה נותנים לו סובביו לקום בעצמו, אמנם אם יפול נפילה מסוכנת עד שאינו יכול להתרומם בעצמו מיד יחושו אליו כל קרוביו וידידיו לעזור אותו. אכן בת ישראל נפלה לא תוסיף קום - שאין לה כח לקום מעצמה, ואם כן מן הדין היה שכל שרפי מעלה יבואו לעזרתה, ועל כך מקונן הנביא מדוע לא באו לעזרתה. והתשובה היא בהמשך העניין (פסוק ד) 'כי כה אמר ה' לבית ישראל דרשוני וחיו', ופירש בתרגום יהונתן 'תבעו דחלתי ואתקיומו' - תבקשו יראת שמים ועי"ז תחיו.

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

מוסתקי ונפסק בשו"ע דמוסתקי אין איסור סותר, רק מה שיש לדון בזה משום איסור עשיית כלי שגוף אטום לא היה כלי קודם ועתה שפתחו עושהו כלי, אכן זהו רק כשמשמש בהם שימוש חוזר, וכמבואר בחזו"א (סי' נא סק"א), ולא באופנים כאלה שמוריק מיד כל התכולה ונמצא שאינו עושה כאן שום כלי רק שובר מוסתקי, וזה הרי מותר, וכן אין כאן איסור מחתך דהרי אינו מחתך לפי מידה מסוימת דוקא (עי' במשנ"ב בסי' שכב סק"ח), ויהיה מותר גם לפותחן בלשונית המיועדת לכך. כן הורה מו"ר.

ארכיון 'עוז והדר'

הרחבת הדברים. כן מבואר להלכה במשנ"ב (סקנ"ט, וכן בסי' רנ"ג סעי' ה במשנ"ב סקפ"ה), וצ"ע במה שחשש בשעה"צ (סי' שיח סקמ"ו) דעל האש ממש יש מחמירים אפי' בדבר יבש דיש ביטול אחר ביטול, ומקורו שם הוא מדברי הא"ר, וצ"ע שלא נמצא כן להדיא באליה רבה. וביאר מו"ר דיש לומר בכוונתו דהוה כעין מה שהביא במשנ"ב (סי' ק"ח, ובשעה"צ ס"ק קלו) בשם הפוסקים בהגסה דכשהקדירה על האש חייב בהגסה אפי' במבושל כל צרכו, וכע"ז החמיר גם בביטול אחר ביטול בדבר יבש, ואכתי צ"ע. ולהלכה בנידו"ד יש להקל, וכמבואר להדיא בכמה מקומות.

להניח בשבת מלפפון חמוץ בתוך צלחת הקוגל

שאלה. האם מותר להניח מלפפון חמוץ על יד קוגל חם, בקידושא רבא שבצפרא דשבתא.

תשובה. מותר, ועי' בהערה.

הרחבת הדברים. הנה היה צד לומר דיש לזהר בזה שהרי מלפפון הרי אינו מבושל, ועתה נוגע בקוגל שהוא גוש שמבשל אפי' בכלי שלישי באם הוא יד סולדת בו וכו'. אמנם הורה מו"ר דיש להחמיר הדבר, והוא דהרי אין מתכוין לביטולו ולא ניחא ליה בזה וגם אינו פסיק רישא שיגע בקוגל, שהרי רוצה בעיקר להניחו בצלחת ואינו צריך שיגע בקוגל דוקא, ולכן הוא מותר. ובפרט שיש מקילים בסתם דברים שאינם מפורשים להדיא כפת שאין בהם איסור מצד קלי הביטול, עי' בחזו"א (סי' נב סק"ח), והגם שבמשנ"ב (סקמ"ב) מחמיר בסתם דברים משום קלי הביטול, מ"מ חזי סברא זו לאיצטרופי להמבואר. וכל זה להניחם על יד הקוגל, אמנם להניחם ממש על הקוגל הרי שיש לזהר בזה, והטעם הוא כמו שנתבאר דיש לחשוש לביטול. אכן כל הנ"ל כשהקוגל הוא חם שיד סולדת בו, אמנם כשאינו בחום שהיד סולדת בו מותר, וכמבואר במשנ"ב.

לחמם קוגל על גבי קדירת החמין שעל גבי האש ממש

שאלה. האם מותר להניח קוגל קר לחממו על קדירת החמין שמונחת על האש ממש.

תשובה. מותר.

לפתוח בקבוק יין שסגור עם פקק שעם

שאלה. האם מותר לפתוח בקבוק יין שסגור עם פקק שעם.

תשובה. מותר לפתחו בשבת אף עם כלי מיוחד לכך, וכן מותר להסיר המכסה של האלומיניום המונח מלמעלה.

הרחבת הדברים. מותר לפתחו עם כלי המיועד לכך, שהרי אינו חלק אחד עם הבקבוק כלל והם כב' דברים המונחים אחד על השני. וכן יוצא מבואר מהמשנ"ב (סק"י). וכן מותר להסיר המכסה של אלומיניום מבחוץ שהרי דינו כמוסתקי שמותר לסותרו במקום הצורך, וכן אין בשבירת הפקק משום איסור דלא גרע משבירת מוסתקי דלצורך הוצאת האוכל. כן ביאר מו"ר.

פתיחת קופסאות שימורים שהדרך לרוקן את תכולתן מיד

שאלה. סוגי קופסאות שימורים שדרך העולם לרוקן את תכולתן מיד בפתיחתן, וכגון קופסאות קטנות של סרדינים וכדומה, או קופסאות גדולות מאוד שמרוקנים אותם בבת אחת כמו בשמחות 'קידושא רבא' וכדומה, שאין משתמשים בקופסאות הללו לשימוש חוזר, האם מותר לפותחן בשבת.

תשובה. באופנים אלו מותר לפותחן בשבת, שהרי אינו עושה שום כלי. ועי' בהערה.

הרחבת הדברים. דהרי אין בפתיחת הקופסאות שימורים משום סותר, שהרי הם

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

מאיר סירוטה, דנקטינן שבטעם הבלוע, אין סכנה, והמדקדקים לייחד כלי מיוחד לביטול דגים, כל שכן שלא ישתמשו בסכין של בשר לחתוך דבר חריף, כשרוצים לערבו עם דגים].

ט. מטחנה בשרית ראוי לנקותה היטב לפני שטוחנים שם דגים, וכן להיפך. [משנת הכשרות פרק כב].

י. נפל חתיכת דג לתוך סיר בשרי רותח, אם אין שישים בבשר כנגד חתיכת הדג, המאכל אסור, והסיר צריך הגעלה, ואם יש שישים בבשר כנגד חתיכת הדג, המאכל והסיר מותרים. והוא הדין אם נפל חתיכת בשר לתוך סיר דגים רותח. [לדעת הט"ז שם סק"ב, בענין של סכנה מחמירים שאינו בטל בשישים, ולדעת הש"ך בנקודת הכסף שם, אין הבדל בין איסור לסכנה, וגם בסכנה בטל בשישים, וכן דעת החתם סופר הו"ד בפתחי תשובה שם, וכן פסק בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קיא סק"ג. ההוראה להגעלת הסיר, בפתחי תשובה שם סק"ג, בשבחי"ל שם. ויש מקילים להשתמש בסיר לאחר כ"ד שעות בלא

ארכיון 'עוז והדר'

בסימן קטז סק"ד].
ה. כתב הרמ"א [שם ס"ב], לכתחילה אין לאפות דגים עם בשר בתנור אחד, ובדיעבד אם אפאם יחד, מותר לאכלם, והש"ך [שם סק"א] כתב, שיש אוסרים לאכלם אפילו בדיעבד, כי חמירא סכנתא מאיסורא.
ו. אמנם מותר לאפות בתנור בשר מיד לאחר שנאפו שם דגים, וכן להיפך.

ז. מנהג העולם להקל לבשל דגים בכלי של בשר, או בשר בכלי של דגים. [הגם שבטור כתב, שיש מחמירים לייחד כלי לדגים, בשו"ע לא הזכיר מזה, מבית לוי שם, ועיין בטי"ז יו"ד סימן צה סק"ג שכתב, ויש ללמוד מכאן שאין סכנה באכילת דג שיש בו טעם בשר, במה שנתבשל בכלי בן יומו של בשר, דהא אמרינן בגמרא, הרבה אכלו דגים שעלו בקערה של בשר].

ח. בצל שחתכו בסכין בשרי, מותר לבשלו עם דגים. [הג"ר משה טוביה דינקל, בספרו דבר חריף פרק טו, בשם גדולי ההוראה, וכן מורה הג"ר

שמירת הגוף והנפש

א. בחובת הזהירות להפריד בין בשר ודגים.

א. כתב השו"ע [יו"ד סימן קטז ס"ב]: צריך לזהר שלא לאכול בשר ודג ביחד מפני שקשה לצרעת.

ב. לדעת השו"ע [שם ס"ג], צריך לרחוץ הידים בין אכילת דגים לאכילת בשר, ויאכל לחם שרוי במשקים כדי לרחוץ את פיו, ולדעת הרמ"א [שם], אין צריך לרחוץ הידים, רק יאכל וישתה דבר ביניהם לקינוח והדחת הפה.

ג. יש להימנע מלשתות מים מיד לאחר אכילת דגים מחשש סכנה. [רעק"א שם ס"ה, בשם התוס' סוף פרק קמא דמועד קטן]. ולכן הוציא להדיח את פיו לאחר אכילת הדגים, יראה לשתות מעט יין או מים [ולא מים], והוראת בעל שבט הלוי, דמי סודה, ומים ממותקים, אינם בכלל מים, ומותר לשתותם אחר אכילת הדגים. [מבית לוי עניני יו"ד הל' שמירת הגוף והנפש].

ד. בזמנינו שאוכלים בכף ומזלג, ואין הידים מתלכלכות מהדגים, יש צד נוסף להקל בענין רחיצת הידים בין אכילת דגים לאכילת בשר. [ספר להלכה סימן טו, עי' דברי הפרי תאר

דגים אלא כטעם שני (נ"ט בר נ"ט) כיון שעבר דרך הכלי, והגם שלדעת החו"ד שם סק"א, אם נפל על הסיר מבחוץ בשעת בישול נחשב כאילו נפל בתבשיל עצמו, בבשר ודגים שקיל טפי מבשר בחלב, אפשר להקל כשיטת הבית אפרים שחולק על החוות דעת. מבית לוי שם.]

יב. ניתז מסיר של דגים על סיר של בשר מבחוץ, או להיפך, אין לאסור התבשיל. [הגרע"א בגליון על השו"ע שם הביא מהפמ"ג בש"ד סימן קח ס"ק יח אות ח, שאם נפל רוטב של דגים על סיר בשר מבחוץ, הכל מותר, ולשיטתו אזיל בסימן צה במ"י סק"ב, לפי שלא נחשב כטעם ראשון של

הגעלה, שו"ת דברי מלכאל ח"ב סנ"ג].

יא. המסתפק אם יש שישים, במקום מניעת עונג שבת אפשר להקל, כמו שכתב בשו"ת דברי מלכאל [שם], שיש לסמוך בזה על הרי"ף והרמב"ם שלא הביאו כלל סכנה זו, ועל המג"א שסובר דנשתנו הטבעים בזה. [שבה"ל שם].

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוקי חמד'

ארכיון 'עוז והדר'

הארץ, ויתכן שאין בזה לפני עור מעיקר הדין, וכעין מה שכתב בשו"ת מהרי"ל דסקין (קונטרס אחרון סימן קמה) שאין חייב להפסיד ממונו כדי שהלה לא יעבור על איסור, וגם כתב שם דלא עקרינן תקנתא דרבנן שבתולה נשאת ברביעי, ולא חיישינן לפלפי עור של ההגמון העובר על גילוי עריות כמבואר במסכת כתובות (דף ג ע"ב).

ובפרט דאיכא לסמוך על

שיטת הראב"ד (פכ"ט מהלכות שבת) הסובר דביום מותר לאכול ולשתות לפני קידוש, שדוקא בקידוש הלילה אסרו לטעום דהא עיקר המצוה דדרשין זכרהו הוא בכניסתו, אבל בשחרית, כיון שכבר זכרו בכניסתו די, ומה שדרשו מקרא גם קידוש היום אינו אלא אסמכתא, א"כ דוקא קידוש הלילה שהוא עיקר, אסרו הטעימה קודם קידוש, משא"כ קידוש של יום, ודעה זו הובאה במג"א (סימן רפט סק"ד הביאו המשנ"ב סק"י ובשער הציון סק"י) שכתב שאם מצפה שיביא לו [יין] ימתין עכ"פ עד חצות לילה, אבל בקידוש אין צריך דהא יש אומרים שמותר לאכול קודם, וכדאי לסמוך עליהם בשעת הדחק, ובעצם הטעם שזורקין דברים לפני חתנים, הנה ביין כתב השו"ע (סימן קעא סעיף ד) וז"ל: "ממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה והוא שיקבלנו בכלי בפי הצנור", והטעם כתב המשנ"ב (ס"ק יט) "שעושים כן משום סימן טוב, שימשך שלווה וטובתו. וטעם זריקת החטים כתב הרוקח (אות שנג) שהוא רמז שיהיו פרים ורבים כחטים. אולם הזורקים חטים לפני חתנים צריכים להזהר שלא יזרקו אלא במקום נקי, כדכתב המשנ"ב (שם ס"ק כא) וז"ל: "יש מקומות שהנהיגו היום לזרוק צימוקין לפני החתן בשבת שלפני חתונתו בשעה שקורין אותו למפטיר ולא יפה הם עושין שרכין הם ונמאסים על ידי זה", והטעם שזורקים זרעונים רמז "יראה זרע יאריך ימים". [וידוע מה שאירע לחתן בליל הסדר בישוב לפני חתניו שמצא בקערה חטים, ורץ לר' שמואל סלט, ושאלו אם ישב עם השטריימל, וכשהשיב בחיבו, אמר לו שאת המרק יש לשפוך וכל המאכלים כשרים לפסח, וכששאלו החתן למה, השיב לו הסר השטריימל, הסיר אותו, ונתן בו מכה ונפלו ממנו חטים וזרעונים].

והטעם שזורקים אגוזים, הוא בהיות שאגוז גמטריא חטא וטוב, כלומר ימחלו לו חטאיו, ויהיה לו טוב, ושקדים, פרי הממהרה להתבשל, לרמז שגם הוא יזכה להוציא פירותיו מהר. וצימוקים, הם ענבים גרועים לרמז שלא תוכל אשתו להביאו לידי חטא, כחזה שסחטה ענבים ונתנה לאדם הראשון.

טל (מלאכת מרקד סימן ד ס"ק א - ב) שכתב דמבואר בדברי הרמב"ם (פכ"א מהלכות שבת הי"ז) שבסודרין ליכא חטאת, יעו"ש, לפי מה שכתב בשבת (דף צב) וברמב"ם (פ"א ה"ט) ובאו"ח (סימן שטז סעיף ה) דזה יכול וזה יכול ועשו המלאכה ביחד אין איסור אלא מדרבנן, ומשום הכי אם עושין כזכר ע"י שני מותר, עכ"ל.

כמה חידושים נאמרו בדבריו:

א. דשנים שעשו איסורם הוא רק מדרבנן, [ויעוין בתורת היולדת (פרק ה הערה ד) שהבאנו בזה מחלוקת הפוסקים]. ב. דאף דשנים מחזיקים רק במסנתת הוי"ב שעשו, ויתכן דעדיף ששנים יחזיקו בבקבוק וישפכו, ולא שיחזיקו במסנתת. ג. דס"ל דשבות דשבות מותר אף ע"י ישראל, [ויעוין במלכים אומניך (פרק ו הערה י) שנחלקו הפוסקים בזה].

ונראה דלמעשה אפשר לעשות עצה נוספת במקרים מסוימים, והוא על פי המשך דברי כף החיים (שם) שכתב וז"ל: "והרב מזבח אדמה ראה לדודו ז"ל שהיה ממלא כלי גדול מים, ופורס מפה עליו, וממלא מן המים העולים על המפה, כי זה הוא רק מעכב הפסולת דשרי", עכ"ל. וא"כ אפשר לקחת קומקום קטן של תמצית תה, ולסגור את פיו במסנתת, ולהכניסו לתוך קערה, ולשפוך את היין לצואר הקומקום, כדי שהיין יצא דרך המסנתת, והרי הוא רק מעכב הפסולת דשרי, וגם זה קצת חדוש דהיה אפשר לומר דזה נחשב לברירה בשנוי, אבל לא שיחשב שאינו דרך ברירה כלל, ואולי כוננו פשוטה יותר, והיא למלאת גיגית עם כל הפסולת, ולהשקיע בתוכה מפה ולהניחה עד תחתית הגיגית (וכל) והמים שיצופו מעל המפה מותרים, ואין כאן ברירה כי אם עכבת הפסולת.

האם להמנע מהשלכת סוכריות על חתן בשבת בגלל האוכלים לפני קידוש

שאלה. האם להמנע מלזרוק סוכריות על חתן העולה לתורה בשבת שלפני נישואיו, במטרה למנוע מעמי הארץ הנמצאים בבית כנסת שיאכלו את הסוכריות לפני קידוש, והרי כתבו בשו"ע (סימן רפט סעיף א): "שלא יטעום קודם לו [לקידוש] כלום, כמו בקידוש הלילה", ובה שזרק מסייע לדבר עברה, ואולי עובר משום 'לפני עיוור'?

תשובה. אין חיוב להמנע מלזרוק על חתן סוכריות, שהוא לסימנא טבא, בגלל עמי

בקבוק יין שבפתיחתו נפלו שברי זכוכית לתוכו

שאלה. מעשה בקבוצה של אורחים, שהיה להם בקבוק יין אחד לקידוש, ומחמת שלא היה להם פותחן פתחוהו במשקוף הדלת, וצואר הבקבוק נשבר ושברי זכוכית נפלו לתוכו, ולא היה להם יין אחר לקדש בו, ונסתפקו האם מותר לקדש על היין שבבקבוק, והאם יש אפשרות לשתותו?

תשובה. אילו היתה השאלה מתעוררת אודות

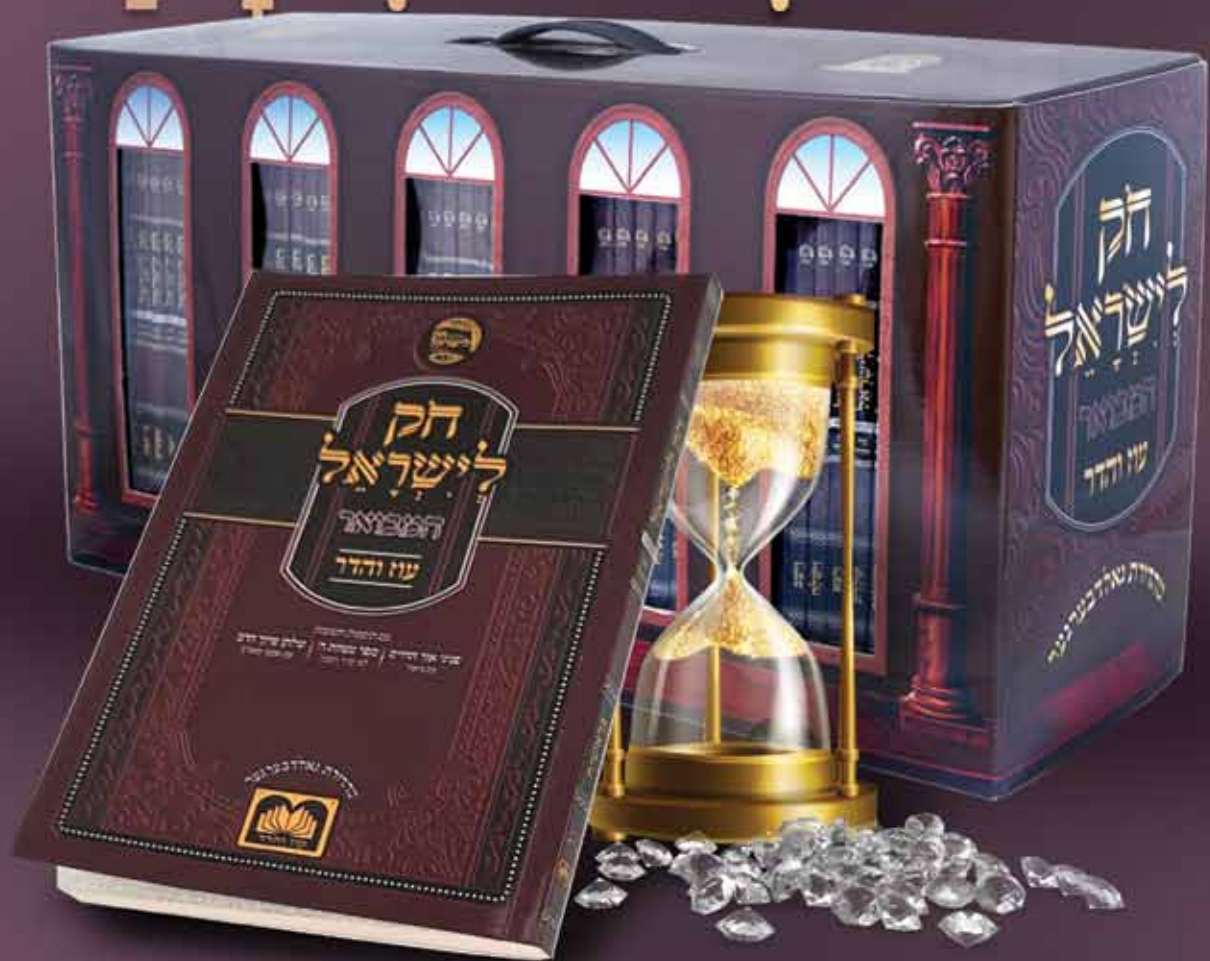
בקבוק שתיה רגיל לא של קידוש, היתה להם עצה פשוטה לשתות בעזרת מפה, כמו שכתב השו"ע (סימן שיט סעיף טז) וז"ל: "מים שיש בהם תולעים מותר לשתותם ע"י מפה בשבת, דלא שייך בורר ומשמר אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה, אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת, שלא יכנס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה ומותר, עכ"ל. אולם לקדש צ"ע אם מהני ביין זה, דיתכן שהיין ששברי זכוכית בתוכו פסול הוא לקידוש משום הקריבהו נא לפחתך, שהרי נאמר במסכת סוכה (דף ג ע"א): "יין ומים מגולים פסולים לגבי מזבח, ואמאי? ליעבד במסנתת לימא מתניתין דלא כר' נחמיה? דתניא מסנתת יש בו משום גילוי, אמר ר' נחמיה אין בה משום גילוי, משום שארס נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו, [מתרצת הגמרא] אימר דאמר ר' נחמיה להדיט אבל לגבוה מי אמר, ולית ליה לר' נחמיה הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך"? מבואר דלגבוה פסול אפילו אחר סינון, ואמנם בענינו כשנפלו שברי זכוכית ליין שיש בהם סכנה לשתותם מסתבר שאחר הסינון כשר, אולם לפני הסינון כאשר המסנתת בראש הגביע, יש להסתפק אם הוא כשר.

והנה המשנ"ב (סימן ערב סק"ב) כתב: יין מגולה, אף על גב דאין מצויין אצלנו נחשים, אפ"ה אסור [לקדש בו] משום 'הקריבהו נא לפחתך'. וכתב הביאור הלכה (ד"ה אין מקדשין) דאף שכתב במשנ"ב בשם הרמב"ן דהפסול משום הקריבהו, פסול אף בדיעבד, מ"מ יש לעיין בזה, וכי משום הקריבהו נא לפחתך יהיה פסול דיעבד? ועיין שם שכתב עוד, דאפילו לגבי ניסוך היין הוא כשר בדיעבד, אך מ"מ להלכה כבר סתם כהרמב"ן דפסול אף בדיעבד.

ולכן נראה שהעצה יכולה להיות על פי דברי כף החיים (סימן שיט אות קכג) שכתב וז"ל: "... נוהגים לסנן מים בשבת ע"י שנוי, דהיינו ששנים אוחזים במסנתת, ואין עושים גומא במסנתת, והשלישי דולה מן הבור ושופך לתוך המסנתת, ומנהגן של ישראל תורה היא, [ויש להוסיף את דברי האגלי

בכל זמן ועת

מתחילים מבראשית: כי לא תשובה

חיים של תורה

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

אח"כ השיחים

ממשנתו של כ"ק מרן אדמו"ר
רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

פרשת בראשית תשפ"ז | גיליון א'

מזהב ומפיז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

**בראשית ברא אֱלֹהִים אֶת
הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א)**

הנה אמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה לו, ד) "בראשית ברא אלקים" - בשביל ישראל שנקראו 'ראשית' תבואתו' (ירמיהו ב, ג) "ברא אלקים את השמים ואת הארץ", ואפילו המלאכים לא נבראו כי אם בשביל ישראל, והצדיקים הגמורים מעולים מן המלאכים, שנשמות הצדיקים מפנימיות העולמות ונשמות המלאכים מחיצוניות העולמות. ויש לרמוז זאת בתחילת התורה ובסופה, דתחילת התורה הוא: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וסופה הוא "לעני כל ישראל" (דברים לז, יב), להורות בא לומר, בשביל מה ברא הקב"ה את השמים ואת הארץ, בשביל "לעני כל ישראל" - דווקא, ולא בשביל שום דבר אחר זולתם

(שערי תשובה)

'בראשית' - בגימטריא 'שכינת עזנו', לרמוז שעיקר התורה והעבודה והמצוות הכל הוא לתיקון השכינה, שתלויה בבני ישראל שהם בניה, ולכן צריכים להיות זריזים וזהירים בתיקונה.

(מחשוף הלבן)

**וַיַּתְּפְרוּ עֲלֶיהָ תַּאֲנֶה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם
חֲגֹרֹת (ג, ז)**

יש לפרש על דרך הרמז, שהתחכמו לטעון שהם פטורים מן הדין, וכדברי אנטונינוס לרבינו הקדוש המובאים בגמרא (סנהדרין צא.) "גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין, כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו

הכתב והמכתב

דברי מוסר ויראה מכת"ק
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

כְּגִבָּה שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גִּבְרַת חֲסִדוֹ עַל יִרְאִיו

כתוב בפסוק (תהילים קג יא) "כְּגִבָּה שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גִּבְרַת חֲסִדוֹ עַל יִרְאִיו". המקובלים אמרו שהמרחק בין שמים לארץ הוא מצוין שאם יהיה פחות כלשהו ממהלך ת"ק שנה היתה מתבטלת הארץ, כי לא היה בכוחה לסבול תוקף ההשפעה של השמים וכן הוא בכל העולמות, אם כן הגובה הוא לטובת הארץ, ועם דרך זה החסד שהקב"ה משפיע על יראיו בצמצום, כי אם היה באופן אחר לא היו יכולים לקבלו.

וזה מה שאמרו חז"ל בברכות (נד.) בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאוד, הכוונה "כְּגִבָּה שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גִּבְרַת חֲסִדוֹ עַל יִרְאִיו" בחינת גבורה וצמצום ומ"מ הוא חסדו. וא"א להבין, למה אמר גבר חסדו יותר מהחסד שיש בין שמים לארץ, אלא בסייעתא דשמיא המרחק בין שמים וארץ זה קבוע מבריאת העולם ואינו משתנה.

משא"כ האדם זה תלוי בעבודת ה' יתברך שלו ובמסירות נפש שלו, כמה שמתעלה יותר להיות קרוב להשם יתברך גם כן מתגבר החסד עליו יותר וההשפעה שבאה משמים עליו לפי פעולתו שכמה שמתעלה יותר ברוחניות כך מתקרב לקבל השפעה יותר גדולה מהשמים יותר ממה שיש מהשמים לארץ.

**המרחק בין
שמים וארץ זה
קבוע מבריאת
העולם ואינו
משתנה. משא"כ
האדם זה תלוי
בעבודת ה' יתברך
שלו ובמסירות
נפש שלו, כמה
שמתעלה יותר
להיות קרוב
להשם יתברך גם
כן מתגבר החסד
עליו יותר**

צִדָּה לַדֶּרֶךְ

**אם מְצֵאתָ - תֵּאֱמִין שִׁיגְעָתָ.
מְצִיאתָ לֹלֵא יִגְיעָה - אֵינָה מְצִיאתָ.**

בי"ת - ראשית

מעלה יתרה לה לתורה על פני בריאת שמים וארץ, שכן היא הכח והקיום שמחזיק אותם, ומי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול. ומשכך, ברור שמעלת האל"ף שפותחת את נתינת התורה עדיפה על מעלת הבי"ת שמתחילה את מעשי בראשית עצמם

העולם בבי"ת, בריאתו אינה בריאה, שהרי הארץ היתה תוהו ובהו, שהתנה הקב"ה עם העולם שאם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובהו, אם כן כאלו לא נברא דמי, כל עוד שלא קבלו ישראל התורה. ולא נתקיים העולם עד ש"ויאמר אלקים יהי אור", שהיא התורה הנקראת אור, ואל"ף היא תחילת אור, ועוד נתינת התורה ב"אנכי" שתחילתה אל"ף, נמצא אלמלא אל"ף לא היה קיום לבי"ת, וכל זאת להורות גדולת ומעלת הענוה".

כבודו של הקב"ה

לכאורה דברים פשוטים המה: עקב ענוותנותה של האות אל"ף, זכתה למעלה גדולה על פני האות בי"ת. אולם נתבונן נא בעומק דבריו הקדושים, ונמצא תפוחי זהב במשכיות כסף. לכל לראש עלינו להבין, מדוע שולם שכרה של האות אל"ף במתן תורה דווקא, ולא בבריאת העולם עצמו. וכי קצרה ידו של הקב"ה לשלם את שכרה מידה כנגד מידה, באותו אופן שעליו ויתרה מלכתחילה, והלא כך הוא שכרו של הבורח מן הכבוד, שהכבוד הוא שרודף אחריו (ראה עירובין דף יג), ולא שכר אחר.

אך לאמיתו של דבר, דווקא שכרו של הענוה הבורח מן הכבוד הוא זה שאינו מובן. והרי אין ספק שלא עסיקן בצבוע, הבורח מן הכבוד למראית עין, בעודו מייחל לרדיפתו של זה האחרון אחריו, שכן 'נר ה' נשמת אדם - חופש כל חדרי בטן', וכיון שבשכר בידי שמים עסיקן, אין ספק שמדובר כאן באדם הבורח מן הכבוד באמת ובתמים, ואם כן מה שכר הוא זה להעניק לו מלוא חפניים מהדבר שבחלה נפשו בו?

וכבר עמדו בשאלה זו רועי החסידות, וביניהם האדמו"ר הקדוש בעל השפת אמת (לך תרנ"ז): "דאיתא, הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו, ומה תועלת לו בזה כיון שאינו חפץ בו ובורח ממנו". ומיישב בעל השפת אמת כי חילוק תהומי קיים בין הכבוד אליו מייחל הרודף אחריו ובין הכבוד שנוחל הבורח ממנו, שכן זה האחרון מתקן את הכבוד, ומחזירו לקב"ה - מלך הכבוד. ובלשונו: "רק הפירוש, שצריך אדם לברוח מן הכבוד כדי שלא להתלבש ח"ו בלבוש המלך, כי הקדוש ברוך הוא הוא מלך הכבוד, ולכן זה שמחזיר הכבוד להשי"ת - אליו

זקני הקדוש מו"ר בעל אביר יעקב, מלמדנו להועיל בשבח מידת הענוה, בספרו הקדוש 'פיתוחי חותם' על פרשת בראשית. נקרא את הדברים בלשונו הקדושה והבהירה, שכמעט ואינה זקוקה לביאור:

"כתוב בזוהר הקדוש (חלק א דף ב:), דכשרצה הקב"ה לברוא את העולם, עלו האותיות למפרע, כל אחת אומרת כי תברא העולם, ולא הועילה שום אחת מהם עד אות בי"ת, ואמר לה הקב"ה כך אברא העולם. ונשארה אות אלף, ואמר לה הקב"ה: מפני מה לא עלית? ואמרה לו: רבונו של עולם, ראיתי כל האותיות לא הועילו, ועוד הרי נתת הגדולה לבי"ת, והמלך שנתן גדולה לאחד מעבדיו - לא יעבירנה ממנה ויתננה לאחר. אמר לה הקב"ה: הואיל ומיעטת עצמך אעשה לך גדולה, היחוד שלי לא יהיה אלא בך, וכל החשבונות בך יתחילו (כלומר, אחדותו של הקב"ה רמוזה באות אלף שהיא תחילת המלה 'אחד', וזו גם ערך הגימטריה של האות אלף - אחד). זהו עיקר דברי הזוה"ק".

ממשיך בעל אביר יעקב, ומבאר, שמעלת האל"ף ושכרה עדיפים על מעלת האות בי"ת: "זהנה כשנתבונן במעלת אל"ף היא מעלה גדולה, דעיקר נתינת התורה בה התחילה: 'אנכי ה' אלקיך' (מעלה זו מפורשת בזוה"ר שם כשכר נוסף לאות אלף, ורבינו קיצר כאן בלשונו וסמך על המעייין). ועוד, התורה נקראת 'אור' (ראה משלי ו, כג). נמצא מעלת אל"ף יותר מבי"ת, דאף על פי שנברא העולם בבי"ת הרי תנאי התנה הקב"ה אם לא יקבלו ישראל התורה יחזור העולם לתוהו ובהו (שבת דף פח).".

כלומר, מעלה יתרה לה לתורה על פני בריאת שמים וארץ, שכן היא הכח והקיום שמחזיק אותם, ומי נתלה במי, הוי אומר קטן נתלה בגדול. ומשכך, ברור שמעלת האל"ף שפותחת את נתינת התורה עדיפה על מעלת הבי"ת שמתחילה את מעשי בראשית עצמם.

לא זו בלבד, אלא שמעלה ויתרון זה נרמזים מיד בפסוקי בריאת העולם עצמם, וכהמשך דבריו הקדושים: "זהו כוונת הפסוקים, בי"ת-ראשית, דהיינו בבי"ת היא ראשית בריאת שמים וארץ, דהיינו בה ברא שמים וארץ, וכי תימא הרי הקב"ה רוצה בענווים, והאל"ף המעיטה עצמה ולא עלתה כשאר האותיות, ומה גדולה עשה לה הקב"ה על ענוותנותה. והשיב: והארץ היתה תוהו ובהו, פירוש, דע לך שאף על פי שנברא

מזהב ומפז

פנינים מלוקטים מספרי
אדמו"רי שושילתא קדישא

המשך מעמ' א'

הריני פורחת באויר בצפור (ואיני חוטאת).

ומבואר בגמרא שם שרבי השיבו במשל למלך שהושיב חיגר וסומא לשמור על תאנה, והרכיב הסומא את החיגר על כתפיו, והוא הדריכו עד שהגיעו לתאנים ואכלום, וכשניסו להטיל כל אחד את האשמה על חברו (שכן הסומא אינו יכול למצוא את התאנים רק בעזרת החיגר, וכן החיגר אינו יכול ללכת אליהם רק בעזרת הסומא), החליט המלך להרכיבם זה על זה ולהענישם יחד, והוא הדין לגוף ולנשמה, שעתידי הקב"ה להרכיבם יחד ולהענישם.

ואף אדם וחיה ניסו לטעון טענות אלו, וזה נרמז בלשון הכתוב שתפרו את אותם טענות הנזכרות במשל התאנה הנזכר, ולחגור את עצמם בהן ולזכות בדינם.

(פיתוחי חותם)

וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הִיְתָה אִם כָּל חַי (ג. ב.)

יש לפרש על דרך הרמז, ששמה של חוה רומז על חסרונה שגרם לה לאכול מעץ הדעת, והוא המהירות בה התפתחה לנחש, כדרך הנשים שדעתן קלה, עד שלא התדיינה כלל בנושא עם בעלה - אדם הראשון. ועל כן נקראת חוה מלשון 'אוחאה', שהוא בארמית מהירות.

ותיקונו של חטא זה הוא למחר בעשיית המצוות, עד שלא יישאר לאדם שהות להימלך ולהתדיין עם יצרו האם יעשה את המצווה, או שיניח לה מפני ק"ג טעמים שבדאי יציע בפניו יצרו הרע. ועל כן אמר דוד המלך עליו השלום בתהלים "חשתי ולא התמהמתי לשמור מצוותיך".

(מעגלי צדק)

הָלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לִפְתָּח חֲשָׂאת רִבְץ וְאַלֶּיךָ תִּשְׁוֹקְתוּ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ (ד.)

לפתח חטאת רובץ. יש לפרש שרומז על מאמר חז"ל על הפסוק "ששכר חמור גרם, רובץ בין המשפתיים", שסובל עול תורה כחמור הזה שמהלך ביום ובלילה ואין לו שינה קבועה, ולזה בא אומרו "ואם לא תטיב", היינו אם היצר הרע מתגבר עליך ואינך יכול להכניעו, עסוק בתורה, וכמאמר רז"ל (ברכות דף ה.) "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר 'רגזו ואל תחטאו' (תהלים ד, ה.) אם נצחו מוטב, ואם לאו - יעסוק בתורה".

(רישא וסיפא)

הכבוד רודף, כדי להרבות כבוד ה', כי במה שמתכבד יותר ובורח ממנו על ידי זה יחזור כל הכבוד למלך הכבוד".

וביתר ביאור, כשהכבוד ניתן לצדיקים שומרי משמרת הקב"ה ותורתו, הוא נעשה כבודו של הקב"ה עצמו, ועל כן הכבוד עצמו רודף אחריהם, כדי לקיים את תפקידו המקורי, להיות מלבושו של מלך הכבוד.

גם כבודה של האות אל"ף לא היה יכול להיות משולם בבריאת העולם עצמו, שהרי בדיוק על כבוד זה היא ויתרה וממנו ברח. רק במתן תורה, תורתו של הקב"ה, חיותו הפנימית של העולם וכל צבאו, שם ניתן לה כבודה, במקום שהוא כבודו של הקב"ה עצמו, וכלשונו של מרן בשם הזוהר הקדוש: "היחוד שלי - לא יהיה אלא בך", כבודי וכבודך - חד הם.

**רק במתן
תורה,
תורתו של
הקב"ה, חיותו
הפנימית
של העולם
וכל צבאו,
שם ניתן
לה כבודה,
במקום
שהוא כבודו
של הקב"ה
עצמו,
וכלשונו
של מרן
בשם הזוהר
הקדוש:
"היחוד שלי
- לא יהיה
אלא בך"**

כבוד חכמים ינחלו

ביתר שאת וביתר עוז יאירו דברי מרן אביר יעקב, על פי דברי מוהר"ן מברסלב (לקוטי תורה קעב) ונקרא את דבריו:

"כל החסרונות שיש לאדם, הן בנים או פרנסה או בריאות, הכל הוא מצד האדם עצמו. כי אור הש"י שופע עליו תמיד, אך האדם על ידי מעשיו הרעים עושה צל לעצמו, שאין מגיע עליו אור הש"י, ולפי מעשיו - כן נעשה הצל המונע אור הש"י, ומגיע לו החסרון לפי המעשה שעל ידה נעשה הצל. והנה הצל הוא מדבר גשמי שעומד נגד דבר רוחני, כמו גשם עץ ואבן נגד אור הלבנה והחמה עושה צל... אבל אם האדם מבטל עצמו, ואינו כלל מזה העולם, אזי אינו עושה צל, ומקבל אור הש"י".

"ועיקר אור הש"י הוא הכבוד, כי כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו, כמו שכתוב (ישעיה מג, ז) 'לכבודי בראתי... וזה (משלי ג, לה) 'כבוד חכמים ינחלו', כי החכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), ועל כן החכמים שהם אין, זוכים לכבוד, על ידי שאינם עושים צל להפסיק, כי אין להם שום גשמיות כנ"ל".

והדברים מפליאים, כמעט בבחינת שני נביאים המתנבאים בסגנון אחד. הענו הבורח מן הכבוד נעשה 'שקוף', בלתי קיים, ואינו מעכב את אורו של הקב"ה, הממלא את כל ישותו, ואורו של הקב"ה הוא מקור השפע והטובה, והוא גם החכמה - חכמת התורה. ועל כן מובן מדוע זכתה האל"ף להיכלל באחדותו של הקב"ה, להיות הפותחת את מתן תורה, ולא זו בלבד אלא שכדברי מרן, שכרה נרמז במילים 'ויאמר אלקים יהיה אור - ויהי אור'. אין זה רמז בעלמא, אלא מהותו המדויקת של השכר לה זכתה. הענו השקוף והבלתי קיים, מתמלא באורו של הקב"ה.

פרק א'

בני המערב

בניגוד ללשון הרווחת בימינו, לפיה יוצאי מרוקו וצפון אפריקה מסונפים אל בני 'עדות המזרח', הרי שלאורך הדורות היה קהילות היהודים שבאיזור זה מכונים בשם 'בני המערב', ולמעשה שמה הערבי של מדינת מרוקו הוא 'הממלכה המערבית' (בערבית כמובן), בעוד שהכינוי מרוקו ניתן לה על שם העיר מרקש, שהיא אחת מערי הממלכה.

כך היא גם המציאות הגיאוגרפית, לפיה מרוקו מחד, וספרד-פורטוגל מאידך גיסא, מהוות יחדיו את קצהו המערבי של 'העולם הישן' (כלומר שלוש היבשות: אסיה אפריקה ואירופה, שהיו נודעות מימי קדם, בניגוד לאמריקה ואוסטרליה שעל קיומן נודע במאות השנים האחרונות בלבד), ועל כן שמה נאה לה - ארץ המערב.

לעיתים נמצא בספרי הפוסקים חלוקה פרטנית יותר, שמכנה את מרוקו השוכנת בקצה המערבי של יבשת אפריקה בשם 'המערב הפנימי', בעוד שאלג'יריה לוב ותוניסיה המזרחיות ביחס אליה, אך מערביות ביחס לשאר ארצות המזרח מכונות בשם 'המערב החיצון' (בדומה לחלוקה האירופית הרואה בטורקיה את 'המזרח הקרוב', בארץ ישראל וסביבותיה את 'המזרח התיכון', ואילו מזרח של אסיה נקרא 'המזרח הרחוק').

יהדות המערב הפנימי עתיקה מאוד. ומסורת ביד חלק מבניהם שהיו מצויים יהודים במקומות אלו כבר בימי בית המקדש השני. רבי יעקב משה טולידנו ז"ל (רבה של תל-אביב) מביא למסורת זו חיזוק מעניין, מספר עתיק בשם 'תהלות שלמה', שחובר ככל הנראה עוד בימי בית המקדש השני, שם מוזכר שהיהודים גלו וטולטלו עד למקום המכונה בשם 'מערב', ולא מצינו מקום שיכונה בתקופה העתיקה בשם זה פרט למרוקו וסביבותיה.

על גורלם של יהודי מרוקו בגלותם, כבר ביכה אחד המיוחד מבני עדה קדושה זו, הרי הוא רבינו האור החיים ז"ע בספרו הקדוש, וזה לשונו (ויקרא ו, ב): "ואמרו ואש המזבח תוקד בו, יודיע הכתוב כי באור בוקר (כלומר בהגיע עת הגאולה, וכלשון הפסוק מקודם לכן, היא העולה על מוקדה כל הלילה עד הבוקר) תעשן אף ה', ואש מפיו תאכל, על אשר עינונו בני עולה ויסורנו ביסורי נקמה, ובפרט בני המערב הפנימי אין לך כוס מר שלא הטעימו תמיד".

האמנתי כי אדבר

מהי הסיבה לכך שקיימים אנשים שמתעוררים אצלם שאלות וספקות באמונה, ולעומתם אלו החיים בתמימות ואמונתם שלמה ותמימה?

המגיד מדובנא המשיל משל: מעשה בכפרי פשוט שהזדמן לעיר הגדולה והנה לגנד עיניו פלא מופלא - שעון גדול הניצב בראש מגדל, מחוגיו זזים והוא משמיע קולות צלצול רמים בכל שעה עגולה. עמד הכפרי נדהם ומשתומם מול הפלא שנגלה לגנד עיניו ולא התקררה דעתו עד ששאל ובירר מי יצר זאת. הצביעו לו על שען פלוני והכפרי נכנס אליו וביקש לקנות שעון כמו שראה בראש המגדל - כזה שיוכל להיכנס לביתו. מכר לו השען שעון אורלוגין מעשה ידי אמן והכפרי נסע לביתו שמח וטוב לב. תחילה עמד משתומם מול צלצוליו של השעון בכל שעה עגולה וגם נזהר שלא לגעת בכלום מעבר למתיחת הקפיץ - כפי שהורה לו השען. אבל בסופו של דבר גברה עליו הסקרנות והוא פתח את הדלתות שמאחורי השעון והחל מחטט במערכת הקפיצים המורכבת. נגע כאן, נגע שם. הקפיצים השתחררו, הברגים זזו ממקומם והשעון שבת מלכת. התרגז הכפרי, חזר אל העיר ונסע אל השען כועס - "מכרת לי שעון מקולקל!"

פתח השען את גב השעון, ראה את החורבן ונענה לכפרי "השעון לא היה מקולקל, אבל אתה דחת אצבעותיך למקום שלא שייך לך וקלקלתו במו ידיך את הכל..."

האמונה הפשוטה והתמימה היא יסוד מוסד לכל נברא, בטח למי שהוא בן אברהם יצחק ויעקב ובן לדורות רבים של יהודים שמסרו נפש על אמונתם בבורא עולם. אבל לעיתים ההתחכמות גוברת, המחשבות "איך הדברים עובדים" במקומות שאליהם איננו אמורים לטפס ולהגיע.

וכנגד זאת ישנן כמה תרופות: הראשונה יש לעמוד עליה מגיל צעיר. שכן דיבורי אמונה צריכים להישמע בחלל הבית כבר כשהילדים קטנים וצעירים - ממש מינקות! ואז גם כי יזקין לא יסור ממנה ודיבורי האמונה ששמע מאביו ומאמו עוד כשהיה ילד שאפילו אינו מבין לגמרי, יהיו חלק ממנו ביום מן הימים.

אבל גם מי שכבר גדלו ומרגישים ספקות וחששות, גם להם יש תרופה והיא זו שלימד הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ' ז"ע, אשר בכל פעם שהיו באים אליו ומבקשים ישועה, היה חוזר עם המבקש על "ג' יסודות האמונה אני מאמין" שוב ושוב עד שמבקש הישועה התמלא אמונה ואז היה נושע מכח אמונתו. והיה דורש את המילים "האמנתי כי אדבר" - שבכח הדיבורים מעוררים את האמונה.

ולאידך גיסא היה חוזר על הפסוק בירמיה "אֲבַדְהָ הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם" - למה האמונה נאבדת מן האדם? מפני שהיא "נכרתה מפיהם"! ברגע שמפסיקים לדבר אמונה, לשון אותה ולהוציא אותה בדיבור - היא עלולה להיאבד.

נזכור ונשנן - בכח הדיבור ניתן לעורר את מעיינות האמונה בכל לב.

ספרי 'מילתא חדתא' מתורת כ"ק מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

מילתא חדתא — על התורה
שיחות ודברי חיזוק על סדר פרישיות התורה, המאירים את עבודת ה' ואת ההתמודדות עם אתגרי הדור, ערוכים בלשון בהירה ונגישה.
לשה"ק / אנגלית

מילתא חדתא — על מסכת אבות
מאמרים על סדר מסכת אבות בענייני עבודת ה' והליכות חיים, המשלבים דברי התעוררות לעבודת ה' בדרך המוסר וההסידות.
לשה"ק / אנגלית

אהבת התורה
פרקי חיזוק באהבת התורה, ביגיעתה ובעסק לימודה, המעוררים את הלב להתמסרות לתורה ולהתחזקות בעבודת ה'.
לשה"ק

אמונה ובטחון חלק א
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק א.
לשה"ק / אידיש

אמונה ובטחון חלק ב'
מאמרים להעמקת האמונה והבטחון בהש"ת, המעניקים חיזוק בהתמודדות ובנסיגות החיים, ובפרט באתגרי דורנו. חלק ב'.
לשה"ק

יראת שמים
מאמרי התעוררות לקנין יראת שמים, יראת ה' ויראת דרכו, המשלבים את דרכי הפשט והדרש עם פנימיות התורה.
לשה"ק

שערי תפילה
שיחות ודברי התעוררות בענייני תפילה, לחיזוק הלב בעבודת ה' ובהתמודדות עם אתגרי החיים, ערוכים בלשון בהירה וקצרה לכל נפש.
לשה"ק / אידיש

שבת קודש
מאמרים על קדושת השבת ועל סדר יומה, המאירים את עבודת השבת. בצירוף פיוט קודש מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
לשה"ק / אנגלית.

ירח האיננים
מאמרי התעוררות לעבודת ימי אלול ותשרי: ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וחנו הסוכות, לאור פנימיות התורה.
לשה"ק

חנוכה וט"ו בשבט
שיחות ומאמרי חיזוק בענייני חנוכה וט"ו בשבט, המאירים את עבודת הימים ומעוררים להתחזקות בתורה ואמונה.
לשה"ק

פורים
מאמרים על ענייני הפורים ופנימיות החג, ובהם דברי חיזוק והתעוררות לעבודת ה' ולהליכות החיים.
לשה"ק

הגדה של פסח — מילתא חדתא
ביאורים על סדר ההגדה חג הפסח ושיה"ש, המעמיקים בענייני יציאת מצרים ובעבודת ליל הסדר לאור פנימיות התורה.
לשה"ק (ספרד / ע"מ) / אנגלית

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מזן תלמידי הבעש"ט ז"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מזון
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

הרה"ק רבי לוי יצחק
מברדיטשוב זי"ע
בעל "קדושת לוי"

יומא דהילולא - כ"ה תשרי תק"ע

'אסתכל באורייתא וברא עלמא'

בשנת תק"ע, בכ"ה תשרי, פרשת
בראשית, נסתלק הרבי לבית עולמו. לכך
נביא רעיון נפלא אשר אמר הרבי בפרשת
בראשית, ואף נוסף על כך סיפור נפלא
המתקשר לכך:

**נאמר בזוהר הקדוש (ח"ב קסא א) 'קודשא
ברוך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא.
אומר הרבי הקדוש מברדיטשוב (קדושת לוי
פרשת בראשית) 'כל דבר שיש בעולם יש בו
אותיות התורה ונצוצות קדושות המתלבשות
בו, כל דבר בעולם הגשמי נברא מכח אותיות
התורה.**

**ואף האדם כלול מרמ"ח אברים, וכנגדם יש
רמ"ח מצות עשה (מכות כג ב), ושס"ה גידים,
כנגדם יש שס"ה מצות לא תעשה (זוה"ק
ח"א קע, ב). ואותם המצוות הם החיות של
האברים והגידים של האדם.**

**וממשיך הרבי ואומר: גם לארץ יש לה
רמ"ח אברים, כפי שמצינו שיש לה לב, ופי
הארץ (במדבר טז, לב), ו'עין הארץ' (שמות
י, ה) כנגד רמ"ח מצוות עשה. וכאשר עושה
האדם רמ"ח מצוות אזי כל הארץ שלו.**

הרבי הקדוש מברדיטשוב מלמד אותנו
שכאשר אדם מקיים את כל המצוות
בקדושה ובטהרה, יכול הוא לשלוט על
הארץ כולה!
הבה נספר מעשה נורא המתקשר לעניין
זה.

האדמה צייתה לדבריו של הרבי

שמחה גדולה שררה בביתו של ר'
יוסף, לא מכבר אירסו את בתם הצנועה
עם בחור מופלג ונעים הליכות. מיד
לאחר שנקבע תאריך החתונה, החלו
בני המשפחה להתארגן לקראת החתונה
הגדולה. נדוניה גדולה הוכנה, מגבות וכלי
מיטה, כריות ושמיכות, בגדים וכלי בית.
את הכל הטמינו בתוך ארגזי עץ גדולים
אשר עמדו בפינת הבית.

מועד החתונה התקרב, ההתרגשות
בשיאה. אבי הכלה נסע נרגש לרבו ר' לוי
יצחק לקבל את ברכתו עבור הזוג הצעיר,
שהזיווג יעלה יפה ושיזכו לבנות בית

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע הידוע בכינויו 'סגורם של ישראל'
נולד בעיר הוסקוב אשר במדינת אוקראינה בא' בסיון בשנת ת"ק לאביו לרבי מאיר
רוסקוב רב העיר זמושץ', ולאמו הרבנית שרה-סאשה.
כבר בצעירותו ניכר הנער לוי יצחק בהתמדתו הנפלאה ובגאונותו העצומה ואף
היה ידוע בכינויו 'העילוי מירוסלב'. לאחר נישואיו נסע ר' לוי יצחק לרבי שמואל
שמעלקא מניקלשבורג, ר' שמואל שמעלקא מניקלשבורג עמד במהרה על גדולתו
של תלמידו, וקירבו לרבו הגדול המגיד ממעזריטש.
הרבי הקדוש בעל הקדושת לוי היה ידוע בקדושתו הנוראה ובהתלהבותו העצומה
בעבודת ה', וידועה אמרתו של רבי נחמן מברסלב "כאשר רבי לוי יצחק אומר 'הבורא'
ניתזים רשפי אש ממצחו!" הרבי הקדוש מברדיטשוב היה ידוע באהבת ישראל שלו
לכל יהודי, אפילו חוטא ורשע ועל שם כך נקרא שמו - סגורם של ישראל. זו הייתה
דרכו של הרבי בקודש ללמד זכות על כל יהודי - גם על חוטא ופושע ולסגור עליו
לפני הבורא.

בשנת תק"ע בכ"ה בתשרי נפטר הרבי הקדוש ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ונקבר
בעירו ברדיטשוב. ציונו הקדוש הפך במהרה למקום תפילה לבני ישראל, מקום
לשפוך את צרותיהם ויגונם הרב בגלות המרה, ועד ימינו אנו אלפים אלפים פוקדים
את ציונו בידי שנה ושנה.

התלהבותו וקדושתו של הרבי

הרבי הקדוש ר' לוי יצחק מברדיטשוב
ידוע בקדושתו העצומה, בעת קיום
המצוות היה כל כולו רשפי אש קודש.
ידועה אמרתו של הרבי הקדוש רבי יצחק
מוורקא שאמר בצחות לשונו: "אילו
היה מצווה הקב"ה להרב הצדיק הקדוש
מברדיטשוב להדליק את המנורה, היה
משבר המנורה, ושופך השמן זית לגודל
התלהבותו מהמצווה רבה הלזו".

'סגורם של ישראל'

ר' לוי יצחק מברדיטשוב מפורסם
היה באהבת ישראל גדולה ועצומה לכל
יהודי אף לחוטא ורשע, ולא נמנע מללמד
זכות אף על פשוטי עם, ואפילו על רשעי
ישראל! לכך נודע הרבי בכינויו 'סגורם של
ישראל' על שם שנהג תמיד להליץ יושר
על בני ישראל לפני אביהם שבשמים -
שעל אף הגלות הנוראה בה שרויים, לא
שכחו את הקב"ה, וממשיכים לקיים את
המצוות בכל כוחם.

בתפילת מוסף בראש השנה וביום
הכיפורים אומרים אנו את הפיוט הנורא
'ונתנה תוקף'. בפיוט זה אנו אומרים כך:

'ונתנה תוקף קדושת היום כי הוא נורא
ואיום, ובו תנשא מלכותך ויכון בחסד
כסאך, ותשב עליי באמת'.

"מהו באמת?" שואל הרבי הקדוש
מברדיטשוב, "מה פירוש שהקב"ה ישב על
כסאו באמת?"

"באמת" הכוונה שדבריו של הקב"ה
וגזרותיו מתקיימות לעד" עונה הרבי
הקדוש מברדיטשוב.

"אולם", ממשיך הרבי, "כאשר הקב"ה
גוזר גזירה, הוא נותן כח לצדיקים לבטל
אותה, שהרי צדיק גוזר והקב"ה מקיים.
ואם כן כאשר הקב"ה גוזר גזרה קשה על
ישראל, כאשר מידת הדין משמשת אין זה
לגמרי 'אמת', לא בטוח שזה יתקיים לעד
מפני שלצדיקים יש כח לבטל אותה. איזו
גזירה היא 'באמת'? איזו גזרה מתקיימת
לעד? רק גזרה של רחמים וחסדים על עם
ישראל יכולה להתקיים לעד ואין הצדיקים
יכולים לבטלה".

"זהו שאומרים אנו 'ויכון בחסד כסאך',
מתפללים אנו ואומרים 'ויכון בחסד
כסאך', אנא הקב"ה גזור עלינו חסד
ורחמים, 'ותשב עליי באמת' אנא גזור
עלינו גזרות אמת, גזרות טובות, גזרות של
חסד המתקיימות לעד!"

נאמן בישראל. והרבי כדרכו משתתף עמו בשמחתו ומברכו בחום.

לילה חשוך היה זה, לילה ללא ירח, בני משפחתו של ר' יוסף נמו את שנתם עמוקות, יום עמוס עבר עליהם. זה עתה חזרו מעירו של החתן המופלג משבת עמוסה ושמחה "שבת אופרית". בשקט בשקט בחסות החשכה ובשנתם העמוקה של בני הבית, חדרה חוליית גנבים לבית הקטן והשלול.

הרבה מאוד לא היה מה לגנוב, מלבד ארגזי הנדוניה!

עבודתם של הגנבים היתה קלה ומהירה, לא היו צריכים לחפש אחר חפצים יקרי ערך, הכל היה ארוז ומוכן עבורם בארגזי עץ גדולים ומסודרים. תוך כמה דקות הוציאו את הארגזים מהחלון ורוקנו את הבית. כל הנדוניה של הכלה נגנבה!

הגנבים שהיו מרוצים מהצלחתם הגדולה לא נזהרו מספיק, ובצאתם מהחלון נתקעה רגלו של אחד מהם בכד חרס שעמד על אדן החלון. קול הנפץ העיר את בני בית. בבהלה רבה קם ר' יוסף ממיטתו ועוד הספיק לראות את הגנבים מתרחקים ונעלמים בחשכת הלילה.

גנב!

גנבים!!

זעק ר' יוסף, אולם למרבה הצער היה זה מאוחר מדי, הגנבים הספיקו ליטול את שללם ולהימלט...

בתו הכלה אשר התעוררה בבהלה משנתה לא היתה יכולה להכיל את הצער הרב, ונפלה מתעלפת. כל הנדוניה הגדולה אשר עמלה והכינה זמן רב נעלמה ברגע אחד, כל עמלה ירד לטמיון. מה תעשה? כיצד תיכנס לחופתה?

אפילו שמלת הכלה הנאה נגנבה!

ביתו הנעים של ר' יוסף הפך ברגע אחד לחרדת אלוקים, בקושי רב הצליחו בני הבית לעורר את הכלה מעלפונה, אולם הכלה המסכנה לא הצליחה להתאושש. "מה יהיה עם החתונה?" בכתה הכלה, "כיצד אכנס לביתי החדש כשאני חסרת כל?"

ההורים הנבוכים לא ידעו כיצד לנחם את בתם המסכנה. הם היו אובדי עצות, אכן לא יתכן להכניס כך כלה לחופה, אולם מאין יהיה לכם כסף כה רב לרכוש נדוניה נוספת.

פתאום התנער ר' יוסף אבי המשפחה ממקומו "מבכיות לא יצא שום דבר" אמר, "אסע אל הרבי הקדוש מברדיטשוב, וודאי יוכל לעוץ לי עצה, ובכוחו הגדול ימציא לנו ישועה".

"רבי" בכה ר' יוסף, "מה אעשה? כיצד אכניס בתי לחופתה ללא כל נדוניה?" הרבי הקשיב לדבריו ובקול שקט ניהם אותו והרגיע אותו, "אל דאגה, בטוח אני שארגזי הנדוניה יחזרו לביתך במהרה".

בשביל ר' יוסף זה הספיק, אם הרבי הבטיח הוא כבר לא דואג. אולם קודם שיצא מחדרו של הרבי, אמר לו הרבי הקדוש מברדיטשוב: "לך נא לבית הדין בעיר, יושבים שם דיינים חשובים, הם בוודאי יוכלו יעזרו לך".

ר' יוסף אינו מבין מה יעזרו הדיינים, אולם לא הרהר על דברי רבו והלך לבית הדין של העיר ברדיטשוב. הוא סיפר לדיינים החשובים את סיפורו - כיצד נגנבו מביתו כל חפצי הנדוניה, כיצד הוא עומד בפני שוקת שבורה.

דייני העיר ריחמו עליו והשתתפו בצערו אולם לא היה בידם להושיע, "אנחנו ממש מצטערים בצערך" אמרו לו הדיינים, "אכן זה מאוד חמור לגנוב, אסור לגנוב, אולם איננו יכולים לעשות דבר. איננו יודעים מי גנב את הנדוניה מביתך".

חזר ר' יוסף מיודעו לרבי הקדוש מברדיטשוב "רבי, דייני העיר פסקו שאסור לגנוב, אולם הוסיפו שמלבד זאת אינם יכולים לעשות דבר". "עבורנו זה מספיק". ענה הרבי, מיד נטל הרבי נייר לבן ריק וכתב מכל צדדיו ארבע פעמים 'לא תגנובו'. הרבי הקדוש מקפל את הפתק הקטן, נותן אותו בידו של ר' יוסף, "במהרה תמצא הגניבה" ברך הרבי, ושלח אותו לדרכו.

שמח וטוב לב יוצא ר' יוסל מביתו של הרבי, כעת כשדאגתו הגדולה ירדה מליבו, שב ליבו והתמלא שמחה, הן השמחה גדולה, עומד הוא לחתן את בתו. כך נסע ר' יוסל בעגלתו כששיר עליז מתנגן בפיו. לפתע שומע ר' יוסל תכונה רבה בצדי הדרך, מרים ר' יוסל את עיניו ולנגד עיניו רואה הוא מחזה מוזר, שני אנשים סוחבים ארגזים גדולים וכבדים, ארגזים מוכרים! ארגזי הנדוניה! ר' יוסל סוטה מהדרך ומדהיר את סוסו לכיוונם של הגנבים. הגנבים נבהלו לראותו ומיד הניחו את הארגזים הכבדים על הארץ וברחו.

ר' יוסל לא מאמין למראה עיניו, ארגזי הנדוניה חזרו! הגנבה הושבה!

במהירות רבה העמיס ר' יוסל את הארגזים הגדולים על עגלתו, ונסע במהירות לביתו לבשר להם את הבשורה המשמחת: נושענו! ארגזי הנדוניה חזרו!

אולם ר' יוסל חסיד נאמן הוא, לא השתהה זמן רב בביתו, נטל שוב את עגלתו וחזר לברדיטשוב לרבו הגדול לבשר לו שאכן נמצאה הגנבה. "רבי" פרץ ר' יוסל שוב לחדרו של רבו, "נמצאה הגנבה!"

הרבי הקדוש מברדיטשוב הרים אליו את עיניו הטובות ושמח בשמחתו הגדולה של תלמידו האהוב. "דע לך" אמר הרבי, "דרכם של הגנבים להסתיר את הגנבה במקום סתר, אלא שפוחדים הם להטמין

זאת בביתם שמה תתגלה הגנבה בביתם. לך נוהגים הם לחפור בור גדול בעיר ולהטמין את הגנבה.

"אסתכל באוריייתא וברא עלמא" המשיך הרבי, "הבריאה כולה מחויבת להישמע לתורה, לך שלחתי אותך לדייני העיר כדי שיפסקו שאסור לגנוב, כאשר פסקו הדיינים שאסור לגנוב הם פסקו שגם לבריאה כולה המשועבדת לתורה אסור לגנוב, אסור לאדמה לסייע למעשה גניבה. באותו הרגע פלטה האדמה את ארגזי הנדוניה הגנובים, שהרי אסור לה לעזור למעשה גנבה! הגנבים המבוהלים נטלו את הארגזים והטמינו אותם במקום אחר. לך נטלתי פתק וכתבתי עליו מכל צדדיו 'לא תגנובו' כדי לומר שבכל צד שהוא, ובכל מקום שיטמינו את הארגזים, האדמה תפלוט אותם מפני שאסור לה לסייע למעשה גנבה".

"בעת שנסעת סמוך לעיר, סיים הרבי את דבריו, "פלטה האדמה שוב את הגניבה, והגנבים המבוהלים רצו להטמין אותה שוב, אולם אז הבחנת בהם אתה, ומשראו אותך הם הניחו את הגנבה על האדמה וברחו".

"אין כאן שום מופת" סיים הרבי, "יש כאן הוכחה ברורה שהבריאה כולה משועבדת לתורה".

מדוע צריך פתק?

כאן כולם תמהים, "נו, אם כך מדוע צריך פתק?"

את התשובה כותב לנו הרבי הקדוש בספרו קדושת לוי בפרשת שלח. במדרש בקהלת רבה מובא שכפי שיש לאדם רמ"ח אברים ושס"ה גידים, כך יש בארץ רמ"ח אברים ושס"ה גידים, כמו שמצינו בכתוב 'לב הארץ' 'טבור הארץ' 'עין הארץ'.

אומר הרבי הקדוש מברדיטשוב כך: רמ"ח האיברים של האדם ושס"ה גידיו הינם כנגד רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה, כל איבר וכל גיד מכוון כנגד מצווה אחרת, וכן באדמה כל איבר של האדמה מכוון כנגד מצווה אחרת.

כאשר יהודי מקיים את המצוות בשלמות ובשמחה הוא מחייה את הארץ, לאדם כזה ישנה שליטה על הארץ! מפני שהוא זה שמחיה אותה ונותן לאיבריה קיום.

זהו הסוד הגדול הטמון במעשה זה, אכן האדמה מצווה לקיים את התורה, אולם כאשר אנו איננו מקיימים את התורה בשלמות גם היא לא מקיימת את התורה בשלמות, עלולה היא לשתף פעולה עם הגנבים.

אולם כאשר הרבי הקדוש ר' לוי יצחק מברדיטשוב, שמקיים את כל התורה בשלמות ובקדושה ובטהרה, מצווה על הקרקע לקיים את מצוות התורה, חייבת הקרקע לציית.

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שמיני: תהפוכות הגלגל מתהפך

באחת התהפך הגלגל על רבינו. לצד הכאב על חותנו שאר בשרו, שגם החזיקו על שולחנו בכבוד רב ותמך בו, נשבר כעת גם מטה לחמו. אבל האסון האמיתי היה גדול עוד יותר: סביב ירושתו של רבי משה בן עטר התעוררו סכסוכים רבים ומורכבים, שגרמו לרבינו להיות נרדף על צוואר. הן מקרובי משפחה, והן מבעלי חוב, שבאו כתובעים על חובות שרבי משה, כביכול, נותר חייב להם. רבינו איבד אז במידה רבה גם את הקשר המשפחתי עם חלק מקרוביו, והפך להיות מטרה לחיצים רבים מכל הכיוונים. אחד מסלעי המחלוקות שהציקו לו ביותר, היה דין תורה שהתעורר על הבעלות והחזקות בבית הכנסת של המשפחה "צלאת בן עטר" בו היה רבינו דורש דבר יום ביומו. בדרישתם של התובעים שטענו לחזקתם על בית הכנסת, כלולה היתה גם העובדה כי אם יזכו בדין תמנע מרבינו האפשרות להמשיך ולהפיץ תורה כאוות נפשו הטהורה, מה שהציק לו ביותר. היו בין רודפיו כאלו שעשו כל שהיה לאל ידם, כדי למרר את חייו, שיכלו להפוך לסיט מתמשך, לולי תורת ה' היתה שעשועיו. וכך יספר רבינו לימים בהקדמתו לספרו הראשון "חפץ ה'":

"...כי מהיותי בעולם אשר פתחתי עיני סבבוני כתרונני צרות צרורות מכל אשר חשבתי לטובה לי, נהפך הודי למשחית, ויקם לי עוני לאויבי בני ברית קרובים ורחוקים אשר דרשתי שלומם והם הייתי להם ללחם לעטוף שית חמס למו, נוסף על יגונות תדיר ושאינו תדיר, והאחרון הכביד זה לי שבע שנים אשר שללו ממני כל אשר חננני ה', כוחי והוני, מעת פטירת אדוני חמי איש חיל רב פעלים נודע בשערים שמו חכים אתקרי הנגיד ר' משה בן עטר נ"ע, אשר הניח אחריו כמה גרבי מלאים חמת תנינים ורוש פתנים ומהם השקוני, אשר אם אמרתי אספרה כמה הרפתקי דעזו עלי מהם ומהמוניהם ב"ב ושב"ב קרובי ומיודעי אם יהיו הימים דיו וכו'..."

המחלוקות שהסתעפו הגיעו לידי כך שאינשי דלא מעלי הלשינו על רבינו בפני השלטונות, מה שהעמיד את רבינו בסכנת חיים ממש. הוא הושלך לכלא והתענה רבות.

"...והן הקיפני שאור שבעיסי וחמ"ץ את ארץ מצרי"ם, בשכשך מצרי"ם במצרי"ם, נרדף דלקוני בתפיסה במסירה ועלילה ונגידה, ביד שר צר אכזרי. וכשזה נופל זה קם באין מבטח לרגע מחיי להרגיע, ואני בתוך עמקי ים הצרות תפיסות על עסקי ממון ועל עסקי נפשות..."

בעטיין של הסתבכויות משפטיות אלו ואחרות, גם לא נותר מעושרו של רבי משה דבר, ורבינו נותר חסר כל, נוסף על היותו נרדף ומעונה. במקביל, המשיך המלך לדרוש מרבינו להעלות לו מסים בסכומים גבוהים, כאילו עוד היה כל עושר חותנו בידו.

פניני אור החיים

מי הם בוני העולם

'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'.

חז"ל מלמדים שהתורה היתה כלי אומנותו של הקב"ה בבריאת העולם.

כדרך הבנאי שמביט בתכנית ולפיה מעמיד את הבניין, כך הביט הקב"ה בתורה וברא את העולם.

מכאן מבאר האור החיים הקדוש, מדוע תלמידי חכמים נקראים **"בונים"**.

לכאורה, מה הם בונים? הם יושבים בבית המדרש ועוסקים בתורה.

אלא שהתורה אינה רק מלמדת כיצד להתנהג בתוך העולם. היא **התכנית שעל פיה נברא העולם**, והיא הכוח המקיים אותו. כאשר יהודי עוסק בתורה, הוא מחזק את יסודות הבריאה וממשיך לבנותה.

היושב ועוסק בתורה - הוא מבוני העולם.

להיות בית לשכינה

'בראשית ברא אלוקים'.

האור החיים הקדוש מוצא במילה הראשונה של התורה רמז נפלא.

האות ב' במילואה נקראת **"בית"**, ו**"ראשית"** רומזת ליראת שמים, שנאמר **"ראשית חכמה יראת ה'"**.

נמצא שבמילת **"בראשית"** נרמזו יחד **"בית"** ו**"יראה"**.

ומה נבנה באמצעות יראת שמים?

מבאר האור החיים הקדוש: כל מי שיש בו יראת שמים נעשה הוא עצמו מקום למשכן השכינה.

אדם עשוי לבקש את קרבת ה' במדרגות רחוקות ובהשגות גבוהות. התורה מלמדת שהיסוד הראשון הוא לב שיש בו יראת שמים.

כאשר הלב ירא מפני ה', הוא נעשה **"בית מושב לאלוקים"**.

יראת שמים אינה רק מונעת את האדם מן החטא. היא בונה בתוכו בית לשכינה.

כדי שהדברים ייכנסו ללב

'כל מי שיש בו יראת שמים - דבריו נשמעים'.

מדוע? האם יראת שמים מעניקה לאדם כשרון דיבור מיוחד?

מבאר האור החיים הקדוש, שלא עוצמת הקול גורמת לדברים להישמע, אלא המקום שממנו הם יוצאים.

כאשר ירא שמים מוכיח את חבריו, הדברים יוצאים מתוך כאב פנימי על מעשה שאינו ראוי, ומתוך רצון אמיתי להיטיב.

נפש השומע מכירה שהדברים לא נאמרו מן השפה ולחוץ, אלא יצאו מעומק נפשו של המדבר, ולכן היא מקבלת אותם.

אבל כאשר הדברים יוצאים רק מן הפה, ואינם נובעים מפנימיות הלב, קשה להם לחדור אל נפשו של הזולת.

זה הרמז בפסוק: תחילה **"את השמים"** - תהיה ירא שמים, ורק אחר כך **"ואת הארץ"** - תוכל להשפיע על אנשי הארץ.

כדי שהדברים ייכנסו אל לב השומע, הם צריכים לצאת תחילה מתוך לבו של המדבר.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מילה אחת משנה

וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתִּי עִמָּדִי הוּא נָתַתִּי לִי מִן הָעֵץ וְאָכַל (ג יב).

אחרי חטא עץ הדעת שאל הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון 'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת' (בראשית ג יא). בקריאה ראשונה נראה שהדבר פשוט: אדם ידע מה נאסר עליו, אכל מן העץ, וכעת הוא נתבע על שעבר על הציווי.

אולם רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א מדייק יותר. הוא מבחין בין עצם האכילה ובין השגיאה שקדמה לה, ובכך מלמד עד כמה יכולה מילה אחת להשפיע על כל מה שיבוא אחריה.

רבינו מסביר שאדם הראשון לא העלה על דעתו שחווה תיתן לו דבר שנאסר עליו. הלא היא יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא, ולכן לא היה לו מקום לחשוד שהיא מגישה לפניו מאכל של איסור. משום כך הוא כותב שאין לראות את עצם האכילה כמעשה שנעשה במיד, אלא כשוגג, ואף יש מקום לדון את מצבו כאונס.

כמובן שאין בכך כדי להמעיט חלילה בחומרת חטא עץ הדעת, אלא לברר היכן היתה נקודת האחריות של אדם לפי ביאורו של רבינו האור החיים.

כאן מגיע החידוש המרכזי: שגיאתו של אדם היתה "שלא נשמר בדברו לחוה".

הן מפי הקדוש ברוך הוא שמע 'ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו' (בראשית ב יז), ואילו כאשר חוה חוזרת על הציווי באוזני הנחש, היא אומרת (שם ג א) 'ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו'. מן השינוי למד רבינו האור החיים שאדם לא מסר לה את הציווי בשלמותו כפי שקיבלו, אלא הזכיר את הפרי בלבד. לכאורה השינוי קטן, והמכוון נשמע דומה. אבל במקום שבו נמסר ציווי, שינוי קטן עלול לפתוח פתח לטעות גדולה.

יש כאן יסוד פשוט ועמוק. אחריות בדיבור אינה מסתכמת בכך שהדברים אינם שקר. גם אמת אפשר למסור באופן חסר. המדבר יודע בלבו למה התכוון, ולכן נדמה לו שהמילים המקוצרות מספיקות. השומע, לעומת זאת, אינו יודע מה נשאר במחשבתו של המדבר; לפניו עומדות רק המילים שנאמרו. כאשר פרט חשוב לא נמסר, הוא נאלץ להשלים אותו מדעתו. לפעמים ישלים נכון ולפעמים לא. כך

עלול להיווצר פער גדול במקום שבו איש לא ביקש להטעות.

דברי רבינו מלמדים להבחין בין שלושה דברים: מה נאמר במקור, מה מובן מכך, וכיצד יש להעביר אותו הלאה. לא תמיד שלושתם זהים.

אדם יכול לשמוע הוראה, להבין אותה לפי הרגליו, ולאחר זמן למסור לאחרים את הבנתו כאילו כך נאמר במפורש. בענייני חול הדבר עלול לגרום אי נעימות; בדברי תורה האחריות גדולה הרבה יותר. כאשר אדם מלמד תלמידים או מספר לאחרים מה שמע בשיעור, צריך להיות ברור ונהיר היכן מסתיימות המילים ששמע והיכן מתחיל ההסבר שלו.

ודווקא כאשר מנסים להסביר ולבאר דברי תורה בפשטות, יש לנקוט זהירות כפולה. מחד, אין צורך להכביד על הקורא בלשון קשה אם ניתן לבאר בשפה ברורה, אך יש להזהר ביותר שהתוכן לא ישתנה על ידי הניסיון להפשיט את הדברים.

כאשר מסבירים למשל מושג שאינו מוכר, ומעבירים את משמעותו, לעתים, כאשר מדובר ברעיון עמוק, נצרך לחלקו ולנתחו לפרקים שונים, אך יש לזכור כל העת שלא לנטות מן המקור במאומה.

לפני שנמשיך, חשוב לזכור את גודל זהירותם של חז"ל בדברים אודות אדם הראשון. במדרש נאמר שבשעת בריאתו טעו מלאכי השרת וביקשו לומר לפניו 'קדוש', עד שהקדוש ברוך הוא הפיל עליו תרדמה והראה שהוא אדם (ב"ר ח'') ובפרקי דרבי אליעזר (פ"ה) אמרו שכל הבריות ביקשו להשתחוות לפניו, והוא קרא להן להמליך את מי שברא אותן. ממילא ברור שאין אנו מסבירים את חטאו במושגים הקטנים שלנו; אנו רק מקבלים מן הדיוק של רבינו הוראה השייכת לעבודתנו.

שיעור נוסף באחריות על המילה הנאמרת מלמדת אותנו פרשה זו של חטא עץ הדעת. לאחר החטא, שאל הבורא 'יתברך את אדם' 'המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת?'

שאלה זו פתחה בפניו את האפשרות לעמוד מול מעשהו ולהכיר בו. אלא שאדם השיב 'האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל' (בראשית ג יב), במקום להכיר בחטאו ולהודות בו, הוא הפנה את

ההאשמה כלפי האשה.

חטא זה, עולה גם מדברי חז"ל על ההבדל שבין מלכי ישראל שאול ודוד. במסכת יומא (כב:) אמרו חכמינו 'שאול באחת ועלתה לו, דוד בשנים ולא עלתה לו', כלומר, שאף שעל חטא אחד שחטא שאול נלקחה ממנו המלכות, ואילו דוד חטא שני חטאים ולא נלקחה מאתו המלכות.

ביאר רבינו המהרש"א כי הסיוע מן השמים תלוי גם באופן שבו האדם בא להיטהר ולשוב. כאשר נתן הנביא הוכיח את דוד, תגובתו הראשונית היתה 'חטאתי לה' (שמואל ב יב ג), ואילו אצל שאול, כאשר הוכיחו שמואל הנביא על שלא קיים את הציווי להכריז את עמלק בשלמותו, ניסה תחילה להצטרף 'אשר שמעתי בקול ה', ורק אחר כך הודה ואמר 'חטאתי כי עברתי את פי ה' (שמואל א טו כ-כד).

כמובן שאין לנו השגה במשיח ה', אך יש ללמוד מכך מוסר השכל עבורנו היא בכוחו של הרגע הראשון, להודות ולא להצטרף.

כאשר אדם שוגה במשהו, יש לו הסברים והצטדקות רבות. ייתכן שהיה עייף או לחוץ, שמא הוטעה או הוכשל, ואכן מן הראוי לברר זאת, אך תחילה צריך לדעת לומר: "זה היה באחריותי, אכן אֶשְׁמָתִי".

מי שמתרגל להסיט מעליו את האחריות לא יוכל להשתנות ולהשתפר. כי כל עוד הטעות נמצאת תמיד אצל מישהו אחר, גם המפתח לתיקון נמצא אצל האחר.

כאשר אדם מכיר בחלקו ומודה בו, הוא מקבל לידי גם את האפשרות לפעול.

כוח הכיסופים

וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם (ב א).

משמעותה הפשוטה של המילה 'ויכלו' היא כסיום - מלאכת השמים והארץ נשלמה, וכל צבאם עמד על מכונו, אך רבינו 'האור החיים' הקדוש זיע"א מגלה בפסוק רובד נוסף וממפרש את 'ויכלו' גם מלשון 'כלתה נפש' (תהלים פד א), לשון של כיסופים וגעגועים.

בגמר הבריאה הוטבע בה כוח של השתוקקות לבוראה.

כי אין דבר טוב וערב ומתוק יותר בבריאה מהדבקות באור הבורא. מי שזכה לטעום אפילו מעט מנועם הקרבה הזאת,

מה מחזיק את השמים

'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'.

דרך בני אדם, תחילה בונים את הבית ורק אחר כך את העלייה שעל גביו, שהרי העלייה זקוקה לבית שישא אותה.

מדוע אפוא הקדים הכתוב את השמים לארץ?

מבאר האור החיים הקדוש, שהקב"ה הקדים לברוא את השמים, ורק אחר כך את הארץ, כדי ללמד שאין השמים נשענים על הארץ ואינם עומדים מכוחה.

הם תלויים ועומדים במאמרו של הקב"ה.

מה שנראה לעינינו כמציאות חזקה ויציבה, אינו עומד מכוח עצמו. בכל רגע הוא מתקיים רק ברצון ה' ובמאמרו.

האדם מבקש לעצמו משענות הנראות בטוחות: כות, רכוש ותכניות. התורה מזכירה לו שגם השמים אינם זקוקים לעמודים.

לא הארץ נושאת את השמים; מאמר ה' נושא את הכל.

גם מקין לא אבדה מצוה

'לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם, וישם ה' לקין אות'.

לאחר שקין הרג את הבל, הוא פחד ואמר: "זהיה כל מוצאי יהרגני". מדוע השיב לו הקב"ה **'לכן כל הורג קין'**, ומפני מה נתן לו אות לשמירה?

מבאר האור החיים הקדוש חידוש נורא.

קין הכיר וידע שאם הקב"ה לא ישמור עליו, לא יוכל להינצל. **עצם ההכרה הזאת, שהוא זקוק לשמירת ה', נחשבה לו למצוה.**

בשביל נקודה זו של אמונה ריחם עליו הקב"ה, ורשם בו אות של שמירה.

הדבר לא מחק את חטאו ולא ביטל את עונשו, אך אותה מצוה לא נאבדה.

אפילו בתוך נפילה נוראה, נקודה אחת של אמונה נרשמת לפני הקב"ה לטובה.

המצוות שמוצאות חן

'ונח מצא חן בעיני ה'.'

לכאורה, היה ראוי לספר תחילה על צדקותו ומעשיו הטובים של נח, ורק אחר כך לומר שמצא חן בעיני ה'.

מדוע הקדימה התורה את מציאת החן?

מבאר האור החיים הקדוש, שבאותה שעה נזרה כליה על עצם בריאת האדם, ולכן צדקותו של נח לבדה לא היתה יכולה להצילו.

אלא שנה זכה, באמצעות המצוות שקיים, **לבחינה מיוחדת של חן**, והיא שעמדה לו להצילו.

יש מצוות שתועלתן המיוחדת היא להמשיך חן על האדם. הקב"ה לא גילה לנו איזו תועלת מיוחדת יש בכל מצוה, כדי שנקיים את כולן באותה מסירות.

נח זכה לאותן מצוות הממשיכות חן.

וגם שמו מעיד עליו: **"נח" – אותיות "חן"**.

מצוה שאדם עושה יכולה להוליד לו חן, גם במקום שבו הזכות לבדה אינה מספיקה.

האמור **בזוהר הקדוש** (ח"ב קלה.) כי השבת מתאחדת 'ברזא דאחד', בסוד האחדות.

כי בששת ימי המעשה כל אדם עסוק במלאכתו ובפעולות היום-יום, והשבת מפסיקה את המרוץ ומחזירה אותו אל הנקודה הכוללת: מי נתן את העולם, לשם מה אני חי בתוכו, ולכן עלי להפנות את כוחתי.

זהו ההבדל בין כיסופים והשתוקקות המנתבת את האדם לעבודת ה', לחוסר מנוחה תמידי המחלישו ומבלבלו.

אדם שחי בתחושה תמידית שהוא איננו מנהל את יומו כראוי, לא לומד מספיק, אינו מתפלל כראוי ואינו עומד במשימותיו, עלול לבוא לידי יאוש, התחושה הזו עלולה להכביד עליו, זו היא עצת היצר.

הכיסופים האמיתיים שאותם טבע הבורא, אינם גורמים לאדם לחשוב שאין ערך למעשיו והתנהגותו הנוכחית, אלא לוקחים את ליבו ומראים לו להיכן עליו לשאוף.

הם הופכים את האדם לכלי קיבול למעלה הבאה. התשוקה מביאה אותו להיטיב את מעשיו ולשפרם.

בזה נבין את עמקה של המשמעות במילה 'ויכולו', כי לעיני המתבונן נראה הדבר כסתירה.

כיצד אפשר לפרשה בלשון כליון הלב והשתוקקות, הלא פירושה הפשוט של המילה 'ויכולו' היא סיום וקץ - תכלה, ויש בכך סתירה: אם העולם כבר הושלם, מדוע הוא עדיין נכסף? אלא, השלמות שעליה מדברת התורה איננה מצב שבו אין עוד לאן להתקדם. הבריאה שלמה כאשר כל חלקיה עומדים בתפקידם ופונים אל מקורם. הכיסופים אינם סימן לפגם בשלמות, אלא חלק ממנה. דווקא מפני שהנברא מכיר מאין בא כוחו, הוא אינו נסגר בתוך עצמו; הוא נשאר קשור אל מי שמחיה אותו.

נפשו נכספת להוסיף ולהתקרב. כמובן, אין הכוונה שכח זה מוטבע בכל הברואים במדה שווה, משום שבכל נברא הוטבעה השתוקקות כפי מדרגתו, וכך כל חלקי הבריאה קשורים למקור חייהם לפי מעלתם.

אך כל דבר בבריאה נברא לתכלית, וכשהוא מקיים בתכליתו הוא מגלה בעולם משהו מרצון הבורא.

ובלשונו של רבינו: "האיר ה' עולמו מכבודו וכבודו מלא עולם, ונמצא העולם בתוך תוך בוראו ואור הבורא בתוך כל העולם וסובב עולמו, ובה עמד ונתקיים העולם באמצעות התשוקה למצוי".

באמצעות התורה והתפילה, המצוות, גמילות חסד ושבת קודש, דבקה הנשמה במקור חייה.

אלו הם הכיסופים שהטביע הבורא בעולמו, כשם שבגוף ברא ה' את תחושת הרעב, כאשר הוא נזקק למזון, כך נטע בלבו של אדם רגש שמציף בקרבו את התחושה כי העולם לא נוצר לשם גשמיות, אלא למטרה מסויימת.

כך ביאר רבינו 'אור החיים' את בכיית המים התחתונים כאשר הבדילים הבורא. אין זו בכיה על ריחוק גשמי, שהרי בכל מקום נמצא הבורא, אלא בכי על ריחוק מהגילוי שכינתו יתברך בעליונים, ועל ירידתם למקום גשמי בעולם התחתון.

באופן נוסף ביאר רבינו 'אור החיים' את המילה 'ויכולו' על מנת להשלים את דברו, מלשון 'כלי', כי בגמר הבריאה נעשה מעשה בראשית 'כלי' כמאמר חכמינו ז"ל (ב"ר יב).

ובזאת יאירו הדברים יחדיו, כי כל עוד כל פרט מבקש רק את רצונו לעצמו, הוא עומד כיחידה נפרדת, אך כאשר כל חלקי הבריאה מכוונים באחדות לרצון הבורא, הם נעשים יחד כלי אחד. בזה יובן מדוע נאמר 'ויכולו' בלשון זו ביום השבת. על פי

מתיבתא אור החיים

דרגת רוח הקודש גם בזמן הזה. ומה שאמרו בגמרא ש'נסתלקה רוח הקודש מ'ישראל', הכוונה לנבואה שגם היא נקראת בשם 'רוח הקודש', אבל רוח הקודש במשמעותה הפשוטה לא בטלה גם אחר נביאים אחרונים. וכמו שמוכח במכילתא (בא מס' דפסחא פ"א) שאמרו שם על יהושע ועל אלישע ששרתה עליהם 'רוח הקודש', ובודאי שיהושע ואלישע היו נביאים. ובטעם הדבר שהנבואה נקראת לפעמים בשם 'רוח הקודש', כיון שצורת הנבואה היא על ידי 'שה' נותן את רוח קדשו על הנביא, וכמו שמצינו בלשון הפסוק (במדבר יא כט) 'מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' רוחו עליהם', וכן מצינו (שמואל א' י ו) 'וצלחה עליך רוח ה' והתנבית' וגו'. ועוד שגם 'רוח הקודש' במשמעותה הידועה, היא מדריגה לנבואה, כמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פמ"ד). והביאו שם שכן כתב בשערי קדושה (ח"ג שער ו) לכאור דברי חז"ל שכוונתם שפסקה נבואה אבל עדיין נשאר להם רוח הקודש. עוד כתבו לתרץ שמה שאמרו בגמרא 'נסתלקה' אין הכוונה שאין הדבר קיים כלל, אלא שאין הדבר מצוי, וכעין שכתבו התוספות (ב"מ כט: ד"ה בזוכיית, חולין פד: ד"ה בזוגיתא) לגבי זוכיית לבנה שאמרו שם ש'בטלה' מיום שנחרב הבית, ופירשו בתוספות שלא בטלה לגמרי אלא שאינה מצויה בכתחילה.

וכו' וחסידות מביאה לידי רוח הקודש, ומשמע שהוא דבר שישנו תמיד ולא רק בזמן הבית. ד. במסכת קידושין (עב). מובא שם כמה דברי נביאות שאמר רבי ביום פטירתו, וכמו שכתב רש"י שם (ד"ה כי קא). ה. במסכת עירובין (סד:) אמרו שכיוון רבן גמליאל ברוח הקודש, ו. בתנא דבי אליהו (רבא פ"י) כתוב, מעיד אני עלי שמים וארץ, בין איש בין אשה בין גוי בין ישראל בין עבד בין שפחה, הכל לפי מעשיו, רוח הקודש שורה עליו. ז. במדרש רבה (במדבר"ר ט כ) אמרו, שרבי מאיר צפה ברוח הקודש. ומכאן כל ההוכחות האלו הסיקו שבדאי ישנה

כתב רבינו (בראשית ו א): **והי כי החל האדם פירוש נתחלל או נעשה חולין הובדל מהדרגת נביא, ובהמשך הזמן הנצנים נראו בארץ הם הצדיקים שהחזירו העטרה ליושנה, ומשחרב המעון נסתם חזון ונשארה בחינת רוח הקודש, וכשנסתתמו עיני ישראל אין אתנו משיג ריח הקודש ואין צריך לומר רוח הקודש, וזו היא צרת בית ישראל שאין למעלה ממנה הצמאים להריח ריח אבינו שבשמים ותחי רוחינו. ע"כ.**

מלשון רבינו 'ומשחרב המעון נסתם חזון, ונשארה בחינת רוח הקודש' מבואר שגם אחר חורבן בית המקדש נשארה בחינת רוח הקודש. ובדברי חיים (שו"ת, יו"ד ח"ב סי' ק"ה) ובשו"ת בית שלמה (דרימר, א"ח סי' קיב) הביאו שיש שהקשו ממה שאמרו חז"ל (יומא ט: סנהדרין יא.) משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מ'ישראל. והאריכו שם להוכיח מכמה מקומות בדברי חז"ל שבדאי גם אחר חורבן הבית מצאנו רוח הקודש. א. אמרו חז"ל כבבא בתרא (יב.) שלא ניטלה נבואה מן החכמים. ב. אמרו חז"ל בגיטין (ו:) על רבי אביתר שה' הסכים עמו, והיינו שגילו לו מן השמים סוד לכיון אמיתותם של דברים הסתומים, כמו שפירש רש"י (שם ד"ה דאסכים). ג. במסכת עבודה זרה (כ:) אמר רבי פנחס בן יאיר שתורה מביאה לידי זהירות

מחושך לאור: נס החתונה האור החיים הקדוש

בירושלים של מעלה, בין סמטאותיה העתיקות והקדושות, התהלך צדיק מופלא - הרב יצחק נתן קופרשטוק זצ"ל. תפילותיו הטהורות, שנבעו מעומק לבו כבן המתחטא לפני אביו שבשמים, היו לשם דבר בקרב יהודי העיר. אפילו מרן גאב"ד דבריסק צוק"ל, מגדולי הדור, היה שולח אליו מבקשי ישועה, באומרו כי תפילותיו עושות רושם של ממש בשמים.

באותו לילה קיצי, כאשר השקט ירד על ירושלים, צלצל הטלפון בביתו של הרב קופרשטוק. על הקו היה אב נסער מארצות הברית, שבתו עמדה להינשא בעוד ימים ספורים. קולו רעד כשסיפר כי החתן נתקף בחרדה פתאומית ומסרב ללכת לחופה. המשפחה כולה הייתה שרויה במשבר עמוק, והייאוש איים להשתלט.

הרב קופרשטוק, בשומעו את הסיפור, הבחין מיד בהשגחה פרטית מופלאה - היום היה ט"ו בתמוז, יום ההילולא של האור החיים הקדוש. בקול רגוע ומלא ביטחון, הבטיח כי למחרת יעלה לציונו הקדוש להעביר בתפילה. "בזכות האור החיים בוודאי ניצל", אמר בנחרצות שלא אפינה אותו בדרך כלל. מילותיו של הרב קופרשטוק, שמעולם לא נהג להבטיח הבטחות, נבעו מביטחון עמוק בכוח הישועה הטמון בזכותו של האור החיים הקדוש. ואכן, כפי שהבטיח - כך היה. החתן התגבר על חששותיו, והחתונה התקיימה בשעה טובה ומוצלחת, כשהשמחה מאירה את פני כל המשתתפים.

סיפור זה, המשלב את כוחה של תפילה טהורה עם זכותם של צדיקים, ממשיך להאיר כמגדלור של תקווה לכל מבקשי ישועה, ומזכיר לנו את הכוח העצום הטמון בתפילה ובאמונת חכמים.

אור הישועות מכתבי הלומדים

ספרי 'אור החיים' בהוצאת המכון

פניני אור החיים פנינים נבחרות מותרות האור החיים, עריכות לפי שאלות ושאלות.	חיים כולכם חיים דרכי חיים ותהוות ממשנת האור החיים, מסודרות לפי ימות השנה והמסע.	מוסרי אור החיים לקט מדברי האור החיים הקדוש על דרך המוסר עם ביאור דבריו.	פרי תואר המבואר חיבורו הרבני של האור החיים על יורה דעה, עם ביאורים. ציונים ומדור מסכת של פסקין והלכותיו.	סט חוברות אור החיים משולב ביאור משולב בשפת חברה, בתוספת מדור 'תורת חיים' מחולק ל-48 חוברות נוחות לנשיאה וללימוד.	סט חומשי אור החיים המבואר דברי האור החיים מנוסחים ומבוארים בהרחבה במדור 'מאורי אור' ומאורי חיים, להבנת עומק דבריו וטובתו.
ספיר והלום אור החיים מחן שינוי ושינוי האור החיים מחדל פוסטמן על פרשיות השבוע והמסע, בשילוב משלים סיפורי צדיקים העומדים בפני.	אוצרות אור החיים מתיבתא אוצר ביאורים ודיונים על ספר אור החיים הקדוש.	חפני ה' המבואר חיבורו של האור החיים על מסכת שבת, מנוה על פי דפוס ראשון ומלווה בביאור, ציונים ומראי מקומות.	שולחן שבת עם אור החיים מאמרים לפרשיות ולמועדים על פי תורת האור החיים, מעובדים בשפה פשוטה ובניקוד מלא.	אור החיים לוח יומי ספר האור החיים בחלוקה יומית לכל ימות השנה.	אור החיים עם ביאור משולב ביאור קצר ובהיר המשולב ברצף בדברי האור החיים, לצד ליקוטים משלימים מ'מאורי אור'.
הנהגה של פסח אור החיים ליקוט מסכת האור החיים על הנהגה עם ביאורים הערות וציונים, בתוספת 'דאשון' לציון המבואר על שיר השירים.	באר החיים פרקי חיי ותולדות האור החיים הקדוש, מלווים בתמונות ומסמכים נדירים מתקופתו.	פרק שירה אור החיים פרק שירה עם ביאור המלווה מתורת האור החיים, בתוספת נוסח בעל השלח.	ראשון לציון המבואר ספר 'ראשון לציון' לרבינו חיים בן עמר, בתוספת ביאורים.	מגילת אסתר - אור החיים מגילת אסתר עם 'דאשון' לציון המבואר וליקוטים מספרי האור החיים על סדר המגילה.	מפתח של חיים עשרות אלפי פנינים מספר אור החיים מסודרות לפי ענינים, אישים ומאורעות, בתוספת תולדות רבני.

מחברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

ניתן להשיג בנדרים פלוס

זכיתם לישועה בזכות הלימוד בספר 'אור החיים' הקדוש? נשמח שתשתפו אותנו! שלחו את סיפורכם אלינו למייל: m028039999@gmail.com או לפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(פר' בראשית
תשפ"ג - ביהמ"ד
באר ישראל)

גיליון נ'
פרשת בראשית
תשפ"ז

ויהי הבל – וקין היה

על שמחה ועצב וענייני הרוח והגשם ♦ ישמחו במלכותך שומרי שבת

שמחת השבת

ביום השבת שישו ושמחו כמקבלי מתן נחליאל. ביום קדוש זה, חוזרת כל הבריאה אל מקומה הנכון, ובא העולם אל תיקונו כמי שלא נתקלקל מעולם. ואם דבק האדם בקדושת היום, יוכל להשפיע מן האור הזה ולתקן את הבריאה בכל ימות השבוע. על כן – ישמחו במלכותך שומרי שבת, כי ימי שמחתכם – אלו השבתות.

שבת בראשית – השבת הראשונה בשנה, אין נאה הימנה מלדבר על אודות קדושת שבת קודש, הנזכרת בזו הפרשה בפסוקי 'ויכולו'.

הבה לי בנים

נפתח במעשה.

ידוע היה הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זיע"א – בנו של הרה"ק רבי מרדכי מנעשכ"ז זיע"א – כאחד מגדולי צדיקי דורו, ופועל ישועות בקרב הארץ. אלפים מישראל נמנו על חסידיו, ובכל שבת קודש היו באים הרבה מהם להסתופף בהיכלו בצילא דמהימנותא.

בין החסידים היה אברך אחד ושמו ר' אברהם, אשר היה קשור בלב ונפש עם רבו הגדול, אלא שצרה אחת העיקה עליו תמיד – כי לא זכה לפרי בטן. מדי פעם בפעם היה נכנס אצל הרבי ומבקש את ברכתו, ובכל פעם היה מקבל את אותה התשובה, "דער אייבישטער זאל העלפן – ה' יעזור", ומלבד זאת לא הוסיף כלום. וכך בכל פעם, היה שומע כעין הדברים הללו, "היה ה' בעזרך", ומעבר לזה לא דיבר עמו מאומה בענין, אלא רק בעניני רוחניות.

יום אחד, כשל כבר כח הסבל, ואותו אברך ר' אברהם כבר לא יכול היה לעמוד בקושי הנורא העובר עליו, וכך נכנס אצל רבו הצדיק מנעשכ"ז והתחנן לפניו: "יאמר נא לי רבינו, האם מן השמים נגזר עלי שלא אזכה לראות זרע של קיימא לעולם. אם כן – אנא, יוגד לי הדבר עתה, ולא אבקש עוד לעולם ברכה על זה. אולם עד כמה אוכל לשמוע בכל פעם כי ה' יעזור, תשובה הנשמעת לאוזני כביכול אין הדבר חשוב לעסוק בו".

השיבו הרבי בנחת: "האמת אומר לך, כי לפי ראות עיני אכן תזכה לראות בנים. אולם לא בקלות יעלה לך הדבר, כי אם בקושי רב, כי כך גזר רצונו יתברך". שמע האברך את התשובה, ושמר את הדבר.

לאו מן הכל אדם זוכה להיכנות

כך חלפו להן השנים, והנה יום אחד חלתה זוגתו במחלה קשה. כבר לא היו צעירים כל כך, והוא טרח

שבת לנעשכ"ז, במחשבה להיכנס אצל רבו רבי יצחק להזכיר את בנו לישועה, ולשאלו אותו לפשר הדבר, מה ה' יתברך שואל מעמו בשעה זו, ומה פשר הצרה הגדולה אשר ניחתה עליו עתה, לאחר שנים כה רבות של ציפייה לילד.

כך הגיע האברך לנעשכ"ז, ומיד עם הגיעו נכנס אצל הרבי לקבל מאיתו ברכת שלום. קיבלו הרבי בסבר פנים יפות, ושאלו לשלומו. וכאן כבר לא יכל החסיד להתאפק, ופרץ בבכי מר. אפילו להחזיק עצמו עומד כמעט ולא יכל, והוכרח להישען על השולחן כדי שלא יפול.

באה שבת – באה מנוחה

ראהו הרבי בשברון לבו ואמר לו: "נפש כי נאנחה, בא שבת בא מנוחה. הלא ערב שבת עתה, תבוא שבת – ותבוא המנוחה עימה". כה היו דברי הרבי ולא יסף. והחסיד הלך לאכסניה להכין עצמו לקראת שבת קודש.

ליל שבת קודש אתא ובא, והנה הגיע זמן עריכת השולחן הטהור אשר לפני ה'. חסידים רבים עמדו צפופים סביב השולחן, ואילו ר' אברהם עמד לו מן הצד. קשה היה בעבורו להתחבר אל חבריו השמחים בשמחת השבת, בהעלותו על לבבו את זכר בנו אשר מן הסתם עודנו שוכב מוטל על מיטתו ומתייסר בייסורים.

אך מסביבו עלתה השמחה על גדותיה, ההתלהבות גברה ועלתה לגבהי מרומים, עד שהחלו הכל יוצאים במחול ומרקדין רקידה של שמחה. וכאשר סערו הריקודים, פנה הרבי לר' אברהם ולחש לו באוזנו: "הלא שבת היום, וכי נשתכח מליכך מה שאמרתי בעניינה של שבת".

פנים חדשות באו לכאן

בתחילה לא הבין החסיד למה ירמזון דברי רבו. כל מה שזכר הוא את מה שנאמר לו באותו ערב שבת, כי באה שבת באה מנוחה. אך מרמיזת הרבי הבין שלא לכך כיוון, כי אם לדברים אחרים שנאמרו לו בהזדמנות אחרת. ואם הרבי שואל – יש להתאמץ ולזכור.

ולפתע השתנו פניו, השמחה ניכרה עליהן בבת אחת, והוא הצטרף אל מעגל הריקודים, והחל מרקד בשמחה עצומה. שמחתו גאתה והלכה, ממש השתפכה ממנו, ונראה היה כאילו שכח לגמרי את מצב בנו ואת הסיבה לבואו לכאן. היו מן החסידים שידעו לשם מה הגיע ואת מצבו הקשה של בנו, ולא הבינו כיצד פורצת ממנו פתאום שמחה כה גדולה, שמחה אמיתית הפורצת את כל הגבולות והגדרים.

רבות ברפואתה, דרש ברופאים וברפואות, אולם מצבה הלך והחמיר הלך וחסור, ושערי השמים ננעלו בפני תפילותיו, עד שנגזרה גזירה והאשה נפטרה מן העולם.

כאשר שלמו ימי השבעה, שב ר' אברהם ונסע לנעשכ"ז, לשמוע מפי רבו מה יעשה עתה.

אמר לו הרבי: "הלא בחצרנו יושב יהודי העוסק בשדכנות, גש אליו ותשמע מאיתו הצעת שידוך, ובעזרת ה' מאשה זו תיפקד ותראה זרע של קיימא". עתה כבר הבין החסיד כי רבו הקדוש צפה את הכל מראש, וידע כי מאשתו הראשונה לא יהיו לו בנים, ומשום כך רק הפטיר בכל פעם כי ה' יעזור, כדי שלא לצערו בבשורה הרעה. אולם עתה עשה כפי ששמע, וניגש אל השדכן.

ואכן, היתה אשה אחת אשר ניאותה להינשא לו לאשה. אמנם צעירה היתה מר' אברהם בכמה שנים, אולם כאשר שמעה כי הרבי בעצמו הבטיחו שיראה בנים מאשתו החדשה, סברה וקיבלה.

בן זקונים

אולם, גם אז לא הוגדשה סאת צרותיו. חמש עשרה שנים תמימות המתינו בני הזוג לפרי בטן, ורק לאחר כל אותן השנים מלאות הצער והייסורים – נפקדו בבן זכר.

מה רבה היתה השמחה. מי יוכל לתאר את המיית הלב הגואה אחר שנים כה רבות של ציפייה. שמח האב ביוצא חלציו, ותגל האם בפרי בטנה. ויגדל הילד ויגמל, ובגיל שלוש נלקח אל בית התלמוד תורה, ומיד החל ללמוד בחשק ובשמחה, לחדוות הוריו המבוגרים.

עתה החל האב לחשוב מה יהא עם בנו בגדלותו. הוא עצמו כבר החל קרב לימי הזקנה, וחשב כי אמנם רווה הוא רוב נחת מבנו זה העוסק בתורה בהתמדה, אולם רוצה הוא לראות ממנו את המשך שלשלת הדורות. על כן עלתה בלבו המחשבה, כי מיד לאחר שגיע למצוות, יבקש שידוך בעבורו וישיאנו אשה, וכך יזכה לראות ממנו דורות ישרים ומבורכים.

בן טוב היה הנער, השקיע כל כוחו ומרצו בלימודיו, והנה הגיע יום ה'בר מצוה'. בשמחה גדולה חגגו הכל עם האב הזקן את שמחת היכנס בנו לנועם עול תורה ומצוות. אך למחרת היום חלה הבן. והמחלה – לא מחלת ילדים פשוטה היתה, אלא מחלה קשה ומסובכת, אשר תרופה לא נמצאה לה.

ילך אצל חכם

בצר לו, עזב ר' אברהם את עיר מגוריו, ונסע לקראת

יהיה, הרי עתה לא אוכל לעשות דבר, כעת הנני כאן והילד בבית, אשמח בקדושת השבת, וה' יעשה הטוב בעיניו. ואכן, שבת היא מלצוק - וישועה קרובה לבוא, יכולה היא שתרחה ובזכות השבת באה הבשורה הטובה היום".

לאחר כל זאת, נכנס החסיד אצל רבו להיפרד ממנו לשלום, והרבי אמר לו: "אברהם אברהם, כלל גדול למדת כאן, אשר ראוי לך לזכור בכל תהלוכות חיך; לעתים יכולה שבת קודש לעזור אף יותר משיכול הצדיק לעזור".

הוסיף הרבי וגילה לר' אברהם: "כאשר באת לכאן, ראיתי שאין בכוחי להושיעך. על כן אמרתי להזכירך את ענין השבת והשמחה בה, ועל ידי שמחת השבת - זכית לישועה, גם במקום שלא היו הדברים פשוטים כלל וכלל".

מפני מה יש להצטער על הגשמיזם

זהו תורף המעשה הנפלא, ועתה נבוא להתבונן מעט בדברי קדוש של הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זיע"א.

הנה, את הישועה ודברי העידוד הלבשי הרבי בעינים של קין והבל, ובביאורו מפני מה נזכרה לשון 'ויהי' אצל הבל, אשר לשון צער היא. ואמר, כי בעבור הבל היה זה צער לעסוק בענינים גשמיים.

אולם, תורה היא וללמוד אנו צריכים; הלא אם נתן הקדוש ברוך הוא להבל מקנה רב ורכוש גדול, מדוע לא ישמח במתנת חלקו אשר מתנת שמים היא. הלא ידוע בתורת החסידות כי גם בגשמיזם יש לשמוח, באשר ניתן לעשות מן הגשמיזם רוחניות. והרי באמת כך עשה הבל עצמו, אשר הביא מבכורות צאנו ומחלביהן והעלה אותן לקרבן לפני ה', ויהי לריח ניחוח לפניו יתברך. אם כן מדוע יש לראות דבר זה כדבר צער.

אשרי תבחר ותקרב

קודם שנביא יישוב לזה, נקדים מעשה נפלא, שסיפר הרב שבתי סלבוטצקי שליט"א מן העיר אנטוורפן. ידוע כי עיר זו הינה מרכז גדול למסחר ביהלומים ואבני חן, ובשנים עברו היה רוב מסחר היהלומים מרוכז שם. ורבים מאחינו בני ישראל ראו ברכה בעסקיהם במלאכה קלה ונקייה זו.

אחד מהם, היה יהודי אחד אשר הגיע לשם מגרוזיה - היא גאורגיה. במשך הזמן הצליח ר' שבתי ליצור עמו קשר טוב, ועל ידי זה השפיע עליו להניח תפילין ולאכול מאכלים כשרים, ולהתחזק בכל עניני היהדות.

מצוה גוררת מצוה

אולם, מצוה אחת לא הצליח ר' שבתי להשפיע עליו שיקיים. שמירת שבת - קשה היתה מדי בעבורו. רבים מן הסוחרים בבורסה היו פותחים את עסקיהם בשבת, וביום השבת היו באים תיירים רבים אל העיר, ובדרכם היו רוכשים תכשיטים, וכטענתו, היה יום השבת מסוגל ביותר לעסקים, רח"ל.

אכן, גם אותו יהודי לא יכול היה להימלט ממה שאמר חז"ל (אבות פרק ד משנה ב) שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. שהרי כל העושה מצוה, נעשה רוחני יותר וקשור לקדוש ברוך הוא יותר, ואין טבעו הרוחני מניח לו לעשות כנגד רצון ה' חלילה. ועצה יעוצה היא לכל יהודי העומד בפני נסיונות בעבודת ה', כי יוסיף ויעשה מצוות אחרות, ועל ידי זה יתאזר בגבורה רוחנית ויקבל כוחות חדשים.

לעומת זאת, כאשר נכשל אדם בעבירה, אזי מלבד מה שבזרעו במעשיו משחית מחבל הממתין לו להיפרע ממנו רח"ל, הרי שגם החומר שלו נעשה עכור יותר, וממילא קשה היא המלחמה יותר משהיתה קודם לכן.

ואכן, גם על אותו יהודי השפיע כח המצוה, ויום אחד ניגש הוא לר' שבתי ובשורה טובה בפיו, כי החליט שלא יפתח יותר את חנותו בשבת. שמח ר' שבתי מאוד והתרגש לשמע הדברים, והמתין לראות האם

אלא, פירש רבינו כן; צדיק היה הבל, ומצד עצמו לא היה עוסק כלל בעניני העולם הזה, אלא שהוכרח לכך מחמת היותו בעל גוף גנוף. על כן הלך ועסק ברעיית צאן, כפי שמצינו באבות הקדושים שבחרו לעצמם מלאכה זו. אולם גם ביעקב אבינו נאמר (בראשית לג יז) 'יָבֵן לוֹ בֵּית וּלְמִקְנֵהוּ עֲשֵׂה סֶכֶת עַל כֶּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֶכֶת', ופירש שם רבינו האור החיים הקדוש, כי היה הוא הראשון אשר חמל על צאנו ובנה בעבורם מקום לשבתם, לכן נקרא המקום על שם אותן הסוכות. ועל כל פנים לפי דרכנו למדנו מה שפירשו חז"ל שם, כי לו לעצמו בנה בית קבוע - בבחינת בית מקדש לתורה ולתפילה, שישב שם ויעבוד את ה', אבל למקנהו וקנינו עשה רק סוכות ארעי, כי העסק במקנה וקנין היה אצלו טפל וארעי, כסוכה שהיא דירת עראי.

וכך גם אצל הבל הצדיק, היה עסק הצאן טפל וארעי, כי רק בחיים רוחניים בחר לו. וזהו 'ויהי הבל רועה צאן', צער הוא לו, כי מה לו ולעסק בהמהות. ואילו 'קין היה עובד אדמה' השמח במלאכתו, ואף שגם הוא רצה ברוחניות, מכל מקום שמח היה גם בגשמיזם.

נע נד - בזה וזכא

משום כך, כאשר הרג קין את הבל והענישו הקדוש ברוך הוא על מעשיו הרעים, נפרע ממנו בשני חלקים אלו, ואמר לו (בראשית ד יב) 'נָע וְנָד תִּהְיֶה בְּאָרְצְךָ, נָע' ברוחניות, ו'נד' בגשמיזם. כי לא תהיה לו מנוחה בעולם, לא בעניני העולם הזה, ולא בעניני העולם הבא.

כאשר שמע זאת קין, בכה לפני הקדוש ברוך הוא ואמר (שם פסוק יג) 'גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא' - האם נסגרו

ואם דבק האדם בקדושת היום, יוכל להשפיע מן האור הזה ולתקן את הבריאה בכל ימות השבוע. על כן - ישמחו במלכותך שומרי שבת, כי ימי שמחתכם - אלו השבתות

בפני דלתי התשובה, עד שריחים עליו ריבונו של עולם, וראה את חטרתו וצערו על חטאתו, ו'יָשָׁב בְּאָרְצְךָ נֹד' (שם פסוק טז), שוב אינו 'נע', כי אם 'נד' לבד. אך גם בזה לא היה די לו לקין, ובכה לפני ה' (פסוק יד) 'וְהָיָה כֹל מִצְאֵי יְהִרְגֵנִי', האם נגזר עלי לחיות כחייית הארץ העלולה למות ולהיטרף בכל רגע. כי הבין קין שלא די לו בחיי גשמיזם, ומוכרח הוא לזכות גם למעט רוחניות, ולקשר איתן עם ה' יתברך, כדי למצוא נופש נפשו, ואילו ריבוי נכסים - מרבה דאגה, ולא ימצא בו האדם שלוה.

אות השבת

גם על כך נענה מאת ה', 'וַיֵּשֶׁב ה' לְקִין אוֹת' (שם פסוק טז). ומהו אותו האות - פירש רבי יצחק מנעשכ"ז, כי זהו אות השבת, אשר אות היא לעולם בינו יתברך ובין בני ישראל. כי הרוצה ברוחניות, החפץ בחיים נטולי דאגות - ישמור שבת קודש כהלכתה וישמח בה. 'ישמחו במלכותך שומרי שבת'.

כאן סיים הרבי את דבריו ואמר, 'אם לקין עזר אות השבת להצילו, ודאי יהודים מבני ישראל השומרים את השבת מתוך שמחה יכולים לצאת מכל הדאגות ולהסיח ליבם מהן'.

יכולה היא שתרחה

אלה הדברים אשר סיפר ר' אברהם לפני החסידים, וכאן אמר: "דברי תורה אלו, שמעתי מפי רבינו בפרשת בראשית לפני שנים הרבה. חיזוק גדול לקחתי מהם, והבנתי כי אם רצוני להחזיק מעמד בתוקף הנסיונות, עלי לחזק עצמי בשמירת השבת ובשמחה בה, ואכן כך פשיתי. אולם במרוצת השנים נשכחו הדברים מלבי. אלא שעתה הזכירני הרבי את דבריו בשנית, ומיד אמרתי לעצמי, כי יהיה אשר

וכך גם לאחר ששכחו הריקודים, לא פסקה השמחה ממנו, וכל השבת נותר שמח וטוב לב.

במוצאי שבת, לא מיהר ר' אברהם לנסוע בחזרה לביתו במצב כזה, והחליט להישאר לסעודת מלווה מלכה יחד עם הרבי, ורק ביום ראשון לאחר שיתברך לשלום מאת רבו - ילך וישוב לביתו.

אולם, מה רב היה אושרו, כאשר מיד בבוקר הגיע מברק מביתו, המבשר לו כי ברוך ה' הוטב מצב הבן מאוד, הוא התחזק והתאווש, ובעזרת ה' קרוב הוא להתרפא לגמרי.

עתה, כאשר כבר נשמעה הבשורה הטובה בחדר, ניגש אליו אחד ממיודעיו ושאלו: "ספר נא לנו, מה אמר לך הרבי בליל שבת אשר רומם אותך כל כך. הלא קודם לכן נדמה היית כצל אדם, שבור ורצוף ומדוכא, כאשר כל החסידים שסביבך ששים ושמחים. והנה ברגע אחד נדלק בך ניצוץ של אורה, אשר עד מהרה נעשה לשלהבת העולה מאליה, כלפידי יבער. מה אמר לך הרבי, ולמה כיוון בדבריו".

פרט שהוא צריך לכלל

אמר ר' אברהם: "אספר לך. לפני כחמש עשרה שנה באתי אצל רבינו לשבת. היה זה כבר שנים רבות לאחר שנשאתי אשה בזיווג שני, ועדיין לא נראתה הישועה באופק. נכנסתי אל הקודש, ואמרתי לפני הרבי, 'אין שום ספק בלבי כי כל מה שעושה ה' יתברך - הכל הוא לטובה, אין בלבי שאלות והרהורים חלילה, אולם שאלה אחת מנקרת בתוכי. עד מתי. מי יוכל לעמוד ביטורים כאלו'.

השיבני הרבי, 'המתן לשבת, ואז אענה לך על שאלתך הנכונה'.

כך הגיע ליל שבת, הרבי ישב אצל השולחן ואמר 'תורה' מעצמי הבנתי, כי בוודאי אין כוונת הרבי לקרוא לי לפני כל החסידים ולענות לי באופן פרטי, אלא ודאי בתוך דברי קדשו תהיה גם תשובה המכוונת בעבורי. וכך הטיתי אוזני כאפרכסת לשמוע דברי חכמים.

קרבתו קין והבל

בדבריו עסק הרבי בפרשת בראשית. ארוכה היא הפרשה, ונפרסת על פני תקופה של שנים רבות, ובה ענינים רבים ונכבדים, ובהם תולדות אדם וחווה - קין והבל. כאשר מתארת התורה אותם ואת מעשיהם, אומרת היא כך (בראשית ד ב), 'וַיְהִי הַבֶּל רֹעֵה צֹאן וְקִין הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה'. והמשך המעשה ידוע הוא, קין הביא קרבן לה' ממה שעסק בו, וגם הבל ראה והביא קרבנו מתוצרת מלאכתו. אולם בעוד קרבנו של הבל היה מן המשובח, מבכורות צאנו ומחלביהן - הביא קין מן הגרועים שבפירות האדמה, הוא זרע הפשתן. ראה ה' וקיבל את קרבן הבל, ואילו אל קין ואל מנחתו לא שעה. ואז חרה אפו של קין, והרג את אחיו בחמתו. כך שני אנשים היו בעולם, ולא יכלו לסבול זה את זה, עד שנהרג אחד מהם.

מדוע נתחפכו לשונות הצער והשמחה

והנה דרשו חז"ל (מגילה י: ב) כי אין 'ויהי' אלא לשון צער, 'וי' וגם כאן בפסוק זה הפותח ב'ויהי', לבסוף אירעה הרציחה הראשונה בעולם. [ואמנם מסקנת הגמרא כי רק 'ויהי' בימי' מוחלט הוא ללשון צער, ומכל מקום על פי רוב כך הוא גם ב'ויהי' לבדו]. ואילו 'והיה' - לשון שמחה הוא (ראה ויקרא רבה יא ח), כי כאשר נוטל האדם את מה ש'היה', ומוסיף לו אות 'ו' המהפכת בלשון המקרא את העבר לעתיד, הרי זה אות על כך שאדם זה שמח בחלקו ומרוצה ממצבו.

אמנם - הקשה הרבי מנעשכ"ז - כאן רואים אנו דבר שיש לעמוד עליו, כי לשון 'ויהי' נאמרה דווקא על הבל, 'ויהי הבל רועה צאן', ואילו על קין נאמר 'היה' - 'וקין היה עובד אדמה'. ולכאורה, הרי הבל היה האדם השלם והטוב, והוא שהיה ראוי לו לשמוח, ואילו קין נפל פניו מצער, ולכאורה מצינו כאן הפך הדברים.

צערו של הבל - על הצורך בעסקי העולם הזה

אכן יעמוד היהודי בהחלטתו. ובאמת, שבוע אחר שבוע היה האיש סוגר את חנותו בגבורה בצהרי היום השישי, והולך לעשות את השבת בביתו.

'שבת הגדול'...

יום ראשון אחד, הגיע האיש אל הרב וביקש לשוחח עמו בדחיפות. על פניו ניכרה סערת רוחו, והוא אמר: "אוי לי כי נכשלתי", וכאן פרץ בבכי מר. לשאלת הרב השיב, כי אתמול היתה שבת, הנקראת אצל סוחרים אנטוורפן בשם הנכבד 'ביג שבת' - מעין 'שבת הגדול'. אולם שלא כפי שבת הגדול האמיתית, אשר בה קונים ישראל ישועות נצח, ויוצאים מעבדות לחירות - הרי ששבת זו המדוברת כאן היתה בענייני ממון וגשמיות. כי פעם אחת בשנה היתה נערכת מכירה גדולה בהנחות מפליגות, וקונים רבים מאוד היו מתקבצים לקנות את תכשיטיהם דווקא ביום זה. "חשבתי לעצמי" - אמר היהודי - "כי אם לא אעבוד בשבת הזאת, אפסיד בידים רווחי שנה שלימה. אולם קבלה היא קבלה, ומאחר וגמרתי בדעתי בהחלטה נחושה שלא אעבוד בשבת - הרי שכך אעשה. אולם הבעל דבר לא טמן ידו בצלחת, ולאורך כל אותו היום לא הרפו ממני מחשבותי. בליל שבת סיימתי את הסעודה והלכתי לשכב על משכבי, אולם שרעפי לא הניחו לי להירדם, מכל עבר ופינה נראו שטרות כסף זורחים כנגדי ומבקשים מאיתי רק להושיט יד וליטול אותם, והיצר בקרבי מזהירני כי אם לא אלך אל החנות אפסיד רווחים עצומים. בבוקר הלכתי לבית הכנסת להתפלל, אך לא יכלתי לכוון אפילו בתיבה אחת מתיבות התפילה, וכך חלף הזמן עד סיום התפילה.

בדרכי הביתה, רציתי לילך בדרך אשר ממנה אין רואים את החנויות, אך כאן כבר לא התאפקתי, ורגלי הולכיני אל הבורסה, אל המקום שבו חנותי עומדת. עמדתי ברחוב, מביט בתורות הארוכים שבפתחי כל החנויות. הכל קונים ומוכרים כאחוזי תזזית, רק חנות אחת עומדת שוממה - היא החנות שבבעלותי. והנה ניגש אלי אחד ממיועדי משכבר הימים, אשר הבחין בי מרחוק וצעק אלי, 'מה איתך, להיכן נעלמת בתקופה האחרונה. האם יצאת לגימלאות?' ואני משיב לו, 'החילתי לשמור שבת, כי היא מקור הברכה'. והלה אינו מוותר, וצועק, 'האם נסתתרה בינתך, וכי אינך יודעת כמה הינך מפסיד על שום שחנותך סגורה היום. יודע אתה כמה כסף מונח בקופתנו עכשיו? ואני מביט בו נבוך, כאילו לא יפתח פיו, אבדו עשתונותי ואיני יודע מה אענה לו. ברוב שרעפי בקרבי, עמדתי משתומם, והלה המשיך להכות על הברזל בעודו חם והציע, 'וכי מה הבעיה, הלא תוכל לומר לאלוהיך, כי כל השבתות סוגר אתה את החנות בשבילי, ולמה לא יתן לך שבת אחת בשבילך. וכי כיצד אפשר לסגור את החנות ב'ביג שבת'.

באותו רגע כמעט התפתיתי לדבריו, אולם תכף ומיד התגברתי, ונסתי על נפשי מן המקום. רצתי אל ביתי, לא ברכתי את רעיתי וילדי בברכת 'שבתא טובא', אלא מיד חטפתי בקבוק וקידשתי עליו. ומוכן, כי לא על יין נערך הקידוש, כי אם על 'ויסקי' משובח מלוא הכוס. כך מזגתי לי כוסית אחר כוסית, עד אשר כיליתי את הבקבוק כולו. ראשי היה סחרחר עלי, תכשיטים ויהלומים ריצדו לנגד עיני, וכל מחשבותי אך ורק על ממון ודבר הגורם לממון. כאן הכריעני המשקה החריף, בקושי רב מצאתי את הדרך למיטתי, ומיד השתרעתי עליה לשינה ארוכה וערבה, ממנה לא קמתי עד למחרת בבוקר. נס מן השמים הוא כי שלום ביתי לא הופר מחמת כך, וכשקמתי לא העירה לי נוות ביתי מאומה על כל אשר נעשה. ומיד באתי אליך כבוד הרב, כדי שתורה לי מה אעשה."

תמה ר' שבתי ושאל: "ומה בקשתך, מה רצונך שאומר לך?"

והיהודי לעומתו אינו מבין: "הלא צריך אני לתקן את אשר עיוותתי, הרי לא התפללתי מנחה, לא אכלתי

סעודה שלישית, וכי כך היא צורתה של שבת. איך אוכל לתקן מעשה נורא כזה?"

לשמע הדברים, מלאו עיניו של הרב סלבוטיצקי דמעות. הוא אחז בזרועו של היהודי הפשוט והמיוחז, וזעק באוזניו: "אתה בוכה על מה שעברת - דע לך שאני בוכה שבעתיים. ראו ברירה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמנו, הבה ואשווה את השבת שעברה עלי לשבת שעברה עליך. אמנם קמתי בבוקר, צעדתי אל המקווה והתפללתי כרגיל, אולם שבת כזו כפי שעברה עליך - לא חוויתי מעולם. לעמוד בסיון כה גדול ולשמור את השבת - לכך לא זכיתי. כל הון שבעולם לא יוכל להוות תמורה בעבור שבת מופלאה כשלך. אמנם אני עצמי שומר שבת כבר שנים רבות, אולם מעודי לא נדרשתי למסור את נפשי על שמירתה כמך. כך נולדתי, וברוך ה' המשכתי באותה הדרך. אולם אתה, יחיד בדור אתה במסירתך בעבור השבת, ומי ישווה לך בזה. תיקון מבקש אתה, אין לך צורך בשום תיקון."

צער במקום שמחה

מעתה, בין נבין את אשר לפנינו. לעתים אין בידנו את כלי המידה המכוון, כדי לדעת מהי שמחה ומהו צער. אכן, פעמים שאדם חושב רק על מצבו הגשמי, ובכדי לשוות את ה' לנגדו, ולהסיק מלבו את הדאגות והמפריעים לו בעבודת ה' - נצרף הוא לשמות מעט 'משקה' ולילך לשכב לישון, ולאחר מכן יימלא לבו צער על שמיעת מעבודת ה' בתפילה ובתורה. ואז רואה הוא את מצבו בבחינת 'ויהי' - לשון צער.

**זהו אות השבת, אשר אות היא לעולם
בינך יתברך ובין בני ישראל. כי הרצפה
ברוחניות, החפץ בחיים נטולי דאגות -
ישמור שבת קודש כהלכתה וישמח בה.
'ישמחו במלכותך שומרי שבת'**

כך נוכל לומד לפי ערכנו על הרגשתו של הבל. בתחילה כאשר היה רועה את צאנו, נמלא לבו צער על כך שנצרך הוא למעט ממלאכת שמים ולעסוק בענייני העולם. אולם באמת זכה על ידי זה למדרגות רמות ונישאות, כאשר האות והמופת לכך הוא הקרבן אשר עלה לו לרצון לפני ה'. ואכן, קרבן זה בא לו מתוך צער, ולמסירות נפש גדולה הוצרך בעבורו, שהרי באמת לבסוף נהרג על ידו. אולם אליבא דאמת, ראוי היה לשמוח שמחה גדולה על שזכה לבוא לידי כך.

רוח וגשם

אכן, אין כל השבתות שוות; לאו בכל שבת זוכה אדם להתלהבות ושמחה, ולעתים נצרך הוא למסירות נפש. אולם הצד השווה שבהן - שראוי לו לאיש ישראל לשמוח בהן.

והנה, שבת בראשית סמוכה היא ליום שמיני עצרת, אשר בו מתחילין להזכיר גבורות גשמים, 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. ויש כאן רמז לענייני הרוח והגשם, אשר פעמים אין האדם יודע להשוות משקלותיו בהם ולמצוא את החלק הראוי לכל אחד מהם.

קין היה מחובר יותר אל ענייני הגשם שבעולם הזה, ואילו הבל היה מקשר עצמו לעולם הרוח. וכמה מוסרים נוכל למוד מפרשה זו.

מריבים בנחלת שני עולמות

בבלי יקר - אשר כשמו כן הוא, פירוש יקר על התורה - כתב דברים נפלאים המאירים את פרשת מעשה קין והבל.

את פירושו פותח רבינו בשאלה על הפסוק (בראשית ד טו) **'וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'...** אשר לא נתפרש בכתוב מהם אותם הימים

האמורים, ואימתי בא קיצם.

ומפרש על צד הרמז, כי קין והבל חלוקים היו בשאלה היסודית והשוויונית, מה יעשה אדם ויזכה לשלימות; האם ישקיע כל עמלו בענייני העולם הזה, או שיעזוב את הבל זה העולם בעבור החלק הצפון לו לעולם הבא.

קין היה עובד אדמה, לא רק על שום הפירות שהיתה מגדלת בעבורו, אלא את הרגשת הקביעות אהב, את אדמת העולם ואת כל קניינו אשר על פני האדמה, כי על ידו יוכל לקנות הצלחה ועושר, ובזה היתה שמחתו.

אולם הבל ביכר את העולם הנצחי על פני העולם החולף, ולא שמח כלל בקנינים המדומים, אלא זכר כי העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, ויש לו להתקין עצמו בפרוזדור כדי להיכנס לטרקלין, כי רק שם תושג התכלית.

משום כך, העדיף הבל להיות רועה צאן, כדי להתבודד ולעסוק במושכלות הרוחניות, ובכדי להקריב קרבנות מן הבהמות המשובחות, וכפי שעשו יעקב אבינו דוד המלך שבחרו לעצמם מלאכה זו. ובזה ניכר היכן היתה עיקר מחשבתו.

ויתכן לומר - כך מפרש רבינו הכלי יקר - כי חלקו קין והבל את שני העולמות ביניהם, וכפי שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו **זוטא** פרק יט, הובא ברש"י בראשית כה כב) על יעקב ועשו, שנטל עשו לחלקו את העולם הזה, ואילו יעקב ביכר על פניו את עולם הנצח. ועל כך אמר יעקב לעשו (בראשית לג יד) **'עֲבֹר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עֲבָדְךָ'**, כלומר, יטול עשו את חלקו בעולם הזה תחילה, ולאחר מכן יבוא יעקב ויטול את חלקו משלם בעולם הבא, וידו אוחת בעקב עשו, דהיינו שאחר יציאת עשו ובסוף ממשלתו - יבוא יעקב ויטול את שלו.

ומעתה, כך יש לפרש את מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה כב ז) כי חלקו קין והבל את העולם, ונטל קין את הקרקעות והבל את המטלטלין. והרמז בזה, כי קין ביקש לחלק את הקרקע המוצקה שתחת רגליו, זהו העולם הזה שהיה סבור כי שלו הוא לעולם, ואילו הבל ראה את כל ענייני העולם הזה כולם כאותה קרקע שאי אפשר לקחתה ממקום זה למקום אחר, כי לא במותו יקח הכל, על כן ביקש לו את המטלטלין - אלו הן מצוות ומעשים טובים אשר עומדות לו לאדם בעולם הבא ומיטלטלות עמו לשם. מוטב היה לו להיות רועה צאן המתבודד במדבריות וחושב מחשבות בהשגחה ה' יתברך על בריותיו. וכל זאת מתוך הבנה כי חיי האדם בעולם זה קצובים הם, ואם כי באותו הזמן חיו בני האדם שנים רבות, אך רגל גם היו גיעו לסופן, ומשום כך העדיף לבנות את ביתו האמיתי שבעולם הבא, וראה עצמו בזה העולם כאורח נטה ללון, וידע כי לא ירד אחריו כבודו.

לעומתו קין - כשמו כן הוא, עסק בקנינים הזמניים, ואגר ממון ונכסים.

זכור את בוראך בימי בחורותיך

בנוהג שבעולם, אלו הרודפים אחר הממון, קשה בעיניהם ליתן צדקה, וגם הקרבת קרבן לה' אינה קלה בעבורם. יצר פלאי הוא יצר הממון, הגורם לבני אדם לשמוח בממון אשר אינם משתמשים בו כלל, ואינו אלא מספרים הכתובים בחשבונותיהם, והרי עדיף היה להם עשרת מונים לקחת את אותן המעות וליתן לצדקה. ובזה היו אוגרים עשירות גדולה בשמים, אך בגודל טעותם אינם עושים כך. ומשום כך, רק כאשר באים ימים אשר אין בהם חפץ, בימי הזקנה כאשר נוכחים הם לדעת כי חבריהם הולכים לעולמם בזה אחר זה, ועוד מעט גם תורם יגיע - אז מואילים הם בטובם ליתן מעט ממון לצדקה ולקרן ולשאר מצוות. וזוהי בחינת "המלוה לעני בשעת דוחקו" (ראה חגיגה ה), היינו דוחקו של הנותן, כי רואה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב עמו להעלות לעולם העליון, ורק אז הוא עומד וממציא מעות לאותו עני.

קץ ימים – וקץ הימים

על כך רמז הכתוב באומרו 'ויהי מקץ ימים', כי אכן היה הדבר בסוף ימיו של קין, אשר אז היא השעה שמתעורר האדם בה לזכור כי יש קץ ותכלית לכל המעשים, וגם אם רכש ערים ומדינות למקנה קנינו, הרי מכל מקום לא יועילו לו כל אלה כלום כשיבוא קץ כל בשר לפניו יתברך, ומיד כאשר יעצום עיניו יבואו בניו ויחלקו ביניהם כל נכסיו כבר בתוך שבעת ימי האבל, ואפילו אם היה חוזר בדרך זו שהלך בה – אשר עד עתה איש לא שב ממנה – הרי לא כבר לא יהא לו מאומה, כי הכל נלקח מאיתו. ואילו כאשר יחיו המתים לעתיד לבוא – הרי כבר לא יצטרכו לדברים אלו, כי יתענדו על הטוב הנצחי לעולם.

ומוסיף רבינו לדקדק, כי נאמר בכתוב 'מקץ ימים', להבדיל מן הגאולה העתידה הנקראת בדברי הנביאים (דניאל יב) "קץ הימים", והביא מדברי חז"ל (ראה בזוהר הקדוש ח"א דף נד. שם ח"ב דף נד. ובזוהר חדש ח"ב דף ו.) שאמרו כי קין היה מסטרא בישא, לכן נאמר בו 'מקץ ימים'. והביאור כאמור, שלא חש קין לחיי העולם הבא ולקץ הימים, אלא רק לאחרית ימיו – הוא קץ הימים.

טעם החילוק בין קרבת קין והבל

על כן עמד קין ועשה כאותו עבד הנותן דורון למלך מן הפירות הגרועים העומדים להרקיב, אחר שאכל בעצמו את כל הפירות המשובחים. וכפי שדרשו חז"ל (בראשית רבה כב ה:) "ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה" – מן הפסולת, לאריס רע שהיה אוכל את הבכורות, ומכבד למלך את הסייפות".

והנה אמרו חז"ל כי קרבנו של קין היה זרע פשתן, ומביא בזה רבינו רמז נאה מספר **צרור המור** (פרשת בראשית), כי אותיות תיבת 'קרבן' במלואן – קו"ף ר"ש ב"ת נו"ן – סופיהן עולה 'פשתן'. אמנם כותב רבינו כי בדווקא נרמז סוג הקרבן בסופי האותיות, משום שכאמור הלך קין תמיד אחר סופו של דבר ולא הביא את הקרבן בראשיתו, אלא באחרית ימיו.

אולם הבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן, מן המשובח שבעדרו, לא משום שראה עצמו קרוב לקץ הימים, אלא משום ידיעתו כי הכל מכון לקץ הימים, כאדם הנמצא לרגל עסקיו במקום פלוני, ומשגר פרנסה לבני ביתו, שבוודאי אוכל מן הפחות ומשגר מן המשובח.

אדם כי יקריב – בקרבן הבל ואדם

זהו שלמדנו חז"ל (ויקרא ב) "אָדָם כִּי יִקְרִיב מִכֶּם קֶרְבָן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקֶר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָנְכֶם", כי אכן הורצה להקריב קרבן אשר יתקבל לרצון לפני ה', עליו להקריב כקרבנו של הבל שהקריב מן הצאן ומן המובחר.

ואמנם, כתב בספר **צרור המור** (שם) על הפסוק (בראשית ד) "וְהָבֵל הִבִּיִּי גֹם הוּא", כי ראה הבל את קרבנו של קין ונתקנה בו, והלך והקריב גם הוא. אולם, קנאת סופרים זו – קנאה טובה היתה, שהרי לא גרמה לו להבל לזכות על אחיו, כי אם ללכת ולעשות כחלק הטוב שבמעשיו. בזה נעשתה הקנאה לפתח תקוה, ולסיבת רוממות, כי שמח ברוחניות ובטוב.

בזה יתבאר מאמר חז"ל (חולין ס), "ואמר רב יהודה, שור שהקריב אדם הראשון, קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר (תהלים סט לב) 'ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס'. והכוונה בזה, כי אדם הראשון היה יחיד בעולם, וכאשר עלה בדעתו להקריב קרבן, היה זה רצון פנימי עמוק אשר לא הושפע כלל מכל הערה חיצונית, וזוהי בחינת 'קרן אחת', שהתעורר מעצמו. וזהו שאמר הכתוב שהזכרנו 'אדם כי יקריב', כי באמת ראוי לו לכל אדם שיהיה קרבנו כקרבנו של אדם הראשון. ומכל מקום הגם שלא זכה הבל לבחינה זו, נתקבל קרבנו לרצון, אחר שהבין היטב את סוד הקרבן.

אמנם, עדיין היה דבר זה לצנינים בעיני קין, ומתוך

כך החלה מריבתם, עד שנסתיימה לבסוף ברציחה נוראה.

פנמו של הבל ותיקונו

אכן יש לנו להוסיף ולהודיע כאן מה שאמרו **בזוהר הקדוש** (תיקוני זוהר תיקונא שתי ותשע, דף קב.) כי ראוי היה הבל ליענש במיתה על שהציץ בשכינה, והיה בזה מעין חטא עץ הדעת, אשר בו נאמר (בראשית ג) "כִּי תֹאֲכֶנָּה הוּא לְעֵינַיִם", ועל ידי שהכשילה חוה את אדם הראשון בראייתה, נכנס פגם זה בבנה הבל שנכשל בראייתו. וקין שהרגו – חשבון היה לו בזה ולא הרגו על חנם, ואלמלא חטא הבל בזה לא היה יכול קין לפגוע בו.

וכתב **רבינו האריז"ל** (ספר הליקוטים פרשת בראשית פרק ג), כי פגם זה של הבל שהציץ היכן שלא ראוי היה להציץ, תיקן משה רבינו – אשר כידוע הוא גלגולו ותיקונו של הבל, משה ראשי תיבות 'משה שת הבל' – בזה שהסתיר פניו במעמד הסנה, כי ירא מהביט אל האלקים. ובזכות זה זכה שנתקיים בו (במדבר יב ח) "וְתִמְנַת ה' יִבִּיט" (ראה ברכות ז).

והנה, מזהו זה שנאמר בהבל כי הציץ בשכינה, לעומת משה רבינו אשר הסתיר פניו מהביט בשכינה. ודאי ענינים נשגבים אמורים כאן, אולם נוכל למצוא בזה ביאור גם כפי קט ערכנו, לפי מה שכתב **רבינו בחיי** בזה (שמות ג) וז"ל: "כי כשהקריב הבל קרבן הציץ בשכינה יותר מן ההשגה, ועל כן נתחייב מיתה. ומזה הזכיר בכאן 'ויסתיר משה פניו', כי ירא מהביט' – ממה שהביט כבר, כאדם שמתבייש ממה שכבר אירע לו. וזהו שדרשו רז"ל בפרק קמא דברכות (דף

ועצה יעוצה היא לכל יהודי העומד בפני נסיונות בעבודת ה', כי יוסיף ויעשה מצוות אחרות, ועל ידי זה יתאזר בנבונה ורחינות ויקבל כוחות חדשים

(ז) 'ויאמר לא תוכל לראות את פני' (שמות לג כ), 'אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, כשרציתי לא רצית עכשו שאתה רוצה איני רוצה'. כלומר, כשרצית בסבה לא רצית, שכן כתוב 'ויסתיר משה פניו', ועכשו שאתה רוצה ואומר 'הראני נא את כבודך', 'לא תוכל לראות את פני' (שם). 'ופליג אדרבי מאיר, דאמר רבי מאיר, בשכר שלש זכה לשלש, בשכר 'ויסתיר', זכה לקלסתר פנים, בשכר 'כי ירא', זכה ל'ויראו מגשת אליו' (שם לד ל), בשכר 'מהביט', זכה ל'ותמנות ה' יביט' (במדבר יב ח). ובאור זה, כי בשכר שנתירא עתה להביט אל האלקים, היא השכינה שהיא מדת הדין, ונקראת אספקלריא שאינה מאירה, זכה לסוף שנסתכל באספקלריא המאירה – היא מדת הרחמים".

ונראה, כי דברי רבי מאיר כאן הם לשיטתו, שהיה רואה בכל מעשה ובכל דבר את הפנימיות שבו, וכמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה כב) על הפסוק (בראשית ג כא) "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְחָוָה כְּתֻנֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם", כי בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב 'כתנות אור'. כי העור החיצוני מכסה את האור הפנימי, אך באמת העיקר היא הפנימיות. וגם כאן הכיר רבי מאיר בעומק כוונתו הטהורה של משה רבינו בהסתרת פניו.

חובת הזהירות בשעת הדיקוה

הנה כי כן, מחמת חטא עץ הדעת, נכשל גם הבל בזה שרצה לראות מה שנאסר עליו לראות. ואמנם זכה להקריב קרבן, אולם לא היה קרבנו אך ורק כדי לתת משלו לגבוה, אלא רצה לזכות ולקבל השגה על ידו, שהרי זו היתה תכלית כל ימיו בהיותו רועה צאן ומתבודד על מנת להשיג השגות נפלאות באלוקות. ומשום שלא התעורר מעצמו להקריב קרבן, עד אחר שראה את קרבנו של קין אחיו, לכן לא היה ראוי

לחזות בשכינה, וגזרה עליו מיתה.

בדומה לזה מצינו בנבד ואביוהא, אשר ביקשו להידבק בשכינה בכל עוז ומסרו נפשם על זה, ועדיין יצאה ויתאכל אותם, כי הקריבו אש זרה אשר לא ציוה ה', ולא היו ראויים להביט בשכינה כפי שהביטו. כי הקרוב לשכינה – כל מעשה דק שעושה פוגם מאוד.

אין תשוקה בעולם כהדבקות באורו יתברך

דברים נפלאים השייכים לענין זה כתב **רבינו האור החיים הקדוש** בפרשתנו (בראשית ב א), כי ישובה והעמדתה של כל נפש מן הנפשות שברא אלקים בעולם, הינה רק על ידי כיסופיה ותשוקתה להתקרב לה' יתברך. וזה טעם מה שנבאר העולם כדורי, משום שהאור האלקי מקיף את כל העולם בשוה, ואלמלא היה הדבר כן היתה הנפש המשתוקקת לאלוקיה פורצת ועולה כלפי מעלה, אולם עתה שהאור שווה מכל צד, ממילא משתוקקת הנפש לכל צד בשווה, ועל ידי זה עומדת היא במקומה, וכל העולם כולו עם כל הנבראים כך הוא.

ומעתה נוכל להבין, כי באופן הרגיל כאשר משתוקק האדם לבוראו בבחינה שווה, הרי הוא בבחינת 'רצוא ושוב', ואין חלק הכוסף יותר מחבירו, ועל ידי זה מיושבת נפשו בקרבן. אולם מי שמבקש לצאת חוץ למחיצתו וכמה להתקרב לאש הגדולה ולאור הגערב יתר על המידה – אזי עלול הוא לבוא לידי כלות הנפש לגמרי, ותשוב אל האלקים אשר נתנה. זה הדבר אשר אירע להבל, שביקש להציץ – ונפגע, ודבר זה תיקן משה רבינו כי ירא מהביט אל האלקים, ובזה נעשו מכתנות העור – כתנות אור.

עשיית תשובה – בשמחת השבת

אם יש את נפשנו לדעת כיצד נוגעים הדברים אלינו, ומה נעשה אנו כדי לתקן חלק זה שבנו – נחזור אל הדברים שבהם פתחנו, בענין כבודה של שבת קודש והשמחה בה.

כי הנה, כך אמרו חז"ל על קין (בראשית רבה כב ג): "ויצא קין מלפני ה'" (בראשית ד טז), מהיכן יצא וכו', רבי חמא בשם רבי חנינא בר רבי יצחק אמר יצא שמוח, היך מה דאת אמר (שמות ד יד) 'הנה הוא יצא לקראתך' וגו', פגע בו אדם הראשון, אמר לו 'מה נעשה בדינך', אמר לו 'עשיתי תשובה ונתפשרתי', התחיל אדם הראשון מטבח על פניו, אמר, 'כך היא כחה של תשובה ואני לא יחייט יודע', מיד עמד אדם הראשון ואמר (תהלים צב א) 'מזמור שיר ליום השבת'."

וסיימו שם: "אמר רבי לוי, המזמור הזה אדם הראשון אמרו, ונשתכח מדורו, ובא משה וחדשו על שמו, 'מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וגו'."

ויש להבין, הלא לכאורה אחר ששמע אדם הראשון את דברי קין בנו, ודאי ביקש גם הוא לעשות תשובה, אם כן מה ענין המזמור ליום השבת לענין התשובה.

אולם, יתבאר הענין לפי דברי **הרה"ק רבי יצחק מנעשכין זיע"א** האמורים למעלה, כי כאשר נתן הקדוש ברוך הוא לקין אות – היה זה אות השבת, כי שמחת השבת היא הדבר הנפלא ביותר והמאיר ביותר, וממנה ישאב כל איש ישראל חיזוק אשר יסיר מעליו את כל הדאגות וכל הצרות. ודיקות בשבת היא התשובה בעצמה, והיא תשובתו של אדם הראשון אשר על ידה זכה לכתנות של אור.

ישמח משה במתנת חלקו – היא מתנת השבת, אשר זכה לה כבר בתוך שעבוד מצרים, כאשר יעץ לפרעה להסיר מעל בני ישראל את העול השעבוד ליום אחד (ראה שמות רבה א כח), ועל ידו היו יושבים ומשתעשעים במגילות שבידיהם ועוסקים בתורה (ראה שם ה יח), ומכח מתנה זו עמד והאיר לישראל, וזיכה להם מאוצרו הטוב.

יהי רצון שנזכה כולנו לאור הגנוז, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ספרי זהרונים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת בראשית

תהילים

אבני חן וגטפי שיח
בפרקי נעים זמירות ישראל

אלו ששכנו בעולם מקדם וישבחו לפניו. ולכן הביא הבורא את מי המבול לשטוף את אותם האנשים שמרדו לפניו.

מבואר בדברי המדרש, שכל בריאה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נבראה כדי שתשבח ותרום למלכו של עולם. דוגמא לדבר מצינו בפרק שירה, שכולו מלא שירות ותשבחות לבואר כל עולמים, הנאמרות על ידי כל בריותיו.

לפיכך חפץ הבורא בשבח הנעלה והמרום מכולם, הנשמע מפי האדם, אמנם בחלוף הימים באו הדורות הבאים וקלקלו ולא הכירו במציאות הבורא, לכן מאס בהם הבורא והעבירם מעל פניו באמצעות המים שהיו הראשונים לשבח ולהאדיר את שמו.

מרחיב בעל 'שפת אמת' ומבאר: ידוע ומפורסם (ראה אבות סוף פ"ו), שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו, כפי שנאמר (ישעיה מג ז): 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצאתיו אף עשיתיו'.

כל העולמות כולם: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה - כולם נבראו בבחינת 'כל פעל ה' למענהו' (משלי טו ד), וכדברי רבותינו במדרש תנחומא (ויקרא יז) שכולם לקלוסו יתברך נבראו. וכן כל פרט ופרט מן הנבראים נעשה כדי לספר תהלות הבורא, ככתוב בפסוק שלפנינו: 'השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע'.

אמנם, חילוק גדול יש בין האדם לשאר הנבראים; כל הברואים - עצם מציאותם היא המהללת ומספרת כבוד א-ל, אבל האדם שהוא בר דעת וניתנו בו השכל וכח הדיבור, יכול להוציא את העדות מן הכח אל הפועל. ומטעם זה זכה האדם לחכמה עליונה, ולהבין עומק תכליתה, עד שיוכל לספר בשבח בן מקום בתור עדות, ולא רק כסיפור בעלמא.

ובאמת הדברים תלויים זה בזה. מצד אחד, ככל שדעתו של אדם מרוממת יותר, כך יכול הוא לשבח יותר. ומצד שני, ככל שינצל את דעתו וחכמתו לשבח של מקום, כך יזכה מן השמים להיות יודע דעת עליון ותתגבר

ישיבת תהלות ישראל

השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים יט ב).

כל פרט ופרט מן הנבראים נעשה כדי לספר תהלות הבורא, ככתוב (תהלים יט ב): 'השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע'.

אמנם, חילוק גדול יש בין האדם לשאר הנבראים; כל הברואים - עצם מציאותם היא המהללת ומספרת כבוד א-ל, אבל האדם שהוא בר דעת וניתנו בו השכל וכח הדבור, יכול להוציא את העדות מן הכח אל הפועל. ומטעם זה זכה האדם לחכמה עליונה, כדי שיוכל להשיג את שורש הבריאה ולהבין עומק תכליתה, עד שיוכל לספר בשבח של מקום בתור עדות, ולא רק כסיפור בעלמא.

ביאור לדבר יש בידינו מתורתו של הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (בראשית תרס"א) על פי משלם של חכמינו ז"ל (ב"ר ה א), שהמשילו את בריאת העולם למלך שבנה ארמון והושיב בתוכו אנשים אלמים, ובכל בוקר כשהיה חולף המלך על פניהם היו שואלים בשלומם ומהללים אותו באמצעות קריצות עין ותנועות ידים.

אמר המלך לעצמו: 'אם כך משבחים אותי האלמים, מוטב שאשיב בארמון אנשים יהודעים לדבר וישבחוני פי כמה וכמה'.

הושיב המלך בארמון אנשים חכמים יודעי דבר. לימים קמו אותם אנשים וערערו על הארמון בטענה ששייך להם ולא למלך. הרהר המלך בדעתו ואמר: "מוטב שאחזור להושיב בתוכו אנשים אלמים כבימים עברו".

כך היה בראשית בריאת העולם. בתחילה היה העולם מלא מים והיו אלו משבחים את הבורא, ככתוב (תהלים צג ד): 'מקולות מים רבים אדירים משברי יום אדיר במרום ה', "אמר הקדוש ברוך הוא: מה אם אלו שאין להן לא פה ולא אמירה ולא דיבור והרי הן מקלסים אותי, כשאברא אדם על אחת כמה וכמה!"

לימים עמדו בני האדם בדור המבול, בדור אנוש ובדור הפלגה ומרדו בו, אמר הקדוש ברוך הוא: "יבואו אלי

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

הצורה ויזנה

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א א).

המליץ הרב הקדוש רבי משה חיים אפרים מסדילקוב זי"ע בספרו 'דגל מחנה אפרים' את הפסוק הפותח את פרשת בראשית, ואת התורה כולה - 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', על חובת האדם בעולמו לשבר את המידות הרעות שנוולו עמו, לתקנם ולהפכם לטוב.

כי 'בראשית' על ידי החכמה הקרויה 'ראשית' כתרונם הירושלמי על בראשית - 'בחכמתא', יכול אדם לברוא לעצמו - להיות 'ברא', 'טבע' חדש ומתוקן, שהרי 'א-להים' עולה בגימטריא 'הטבע'.

כי התורה נצחית היא, וכל מה שיש בעולם, יש גם באדם המכונה עולם קטן, ומי שזכה לשכל וחכמה, בורא לעצמו טבע חדש ומשנה את הטבעים הרעים שנוולו בהם.

כך אמר החכם מכל אדם (משלי יט יא) 'שכל אדם האריך אפו', כי כעס בחיק כסילים 'נח' (קהלת י ט), כי החכם מבין את שעליו לעשות, ולתקן את מידותיו.

כלל הוא בפי קדמונינו: הצורה, צריך שתדמה ליוצרה. כלומר על הנברא לשאוף להדמות לבוראו, וכשם שיוצר הכל ברא את הטבע בעולם על ידי חכמה כתרונם הירושלמי 'בחכמתא ברא ה', כך יכול האדם לברוא לו טבע חדש על ידי החכמה. ואלו דברי רבינו אלבן זי"ע בספר 'העקרים' (מאמר ג פ"ב) בבארו את ההבדל בין 'יצירת בעלי החיים שנבראו בשלמותם וזכר ונקבה יחד, ונאמר בהם 'כי טוב', לבריאת האדם שנברא לבדו עד שהפיל עליו הבורא תרדמה וברא עור כנגדו מצלעו, ולא נאמר בו 'כי טוב'.

לפי שבעלי החיים אין השגת שלמות אחרת. כמות שנבראו - זו שלמותם ותכליתם, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (חולין ס. ב) שבקומתם נבראו ובצביונם נבראו.

לכן נאמר בהם 'כי טוב' לפי שתיכף עם בריאתם היו בשלמות האפשרית, ואין להם כל שלמות אחרת להשיג.

לעומת זאת, בבריאת האדם רק החל השלב הראשון בדרכו לקנין השלמות והשגתה, על כן לא נאמר בו 'כי טוב', לפי שעדיין לא הגיע אל הטוב.

זו כוונת שלמה המלך עליו השלום באומרו (קהלת א ז) 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו': יום המות הוא סיום מסעו

הארץ של האדם בעולם הזה, אז הגיע אל השלמות האפשרית, ואילו יום הולדו הוא רק תחילת המסע.

שלמות זו קיימת באדם בכח, אך גנוזה היא במעמקי נפשו, וכל עבודת חייו היא להוציאה מן הכח אל הפועל.

זו גם הסיבה שהאדם נברא בתחילה ללא בת זוג, לפי שהיא מסמלת את העוזר כנגדו - לסייע לו בדרכו לקנין השלמות, שיש להוציאה מן הכח אל הפועל.

לאור דברי רבינו יוסף אלבן, חשף הגאון הקדוש רבי משה מאהעל זי"ע בספרו 'ישמח משה' את עומק דברי חכמינו ז"ל (ב"ר ח ה) על הפסוק (בראשית א כו) 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', שנאמר בלשון רבים 'נעשה אדם', ולא 'אעשה אדם', ללמדנו מדת ענוה שיהא הגדול נמלך בקטן.

מפני שעיקר בריאת האדם היא עבור קנין השלמות ששייך בעבודתו, ובעת בריאתו אינו בגדר 'אדם' השלם, אלא חסר מכל וכל.

רק לאחר שיתייגע ויעמול להוציא את השלמות מן הכח אל הפועל, יהא הוא 'אדם' ראוי לשמו. ועל כן נאמר 'נעשה', לפי שרק בתוספת עשייתו ועבודתו העצמית ראוי הוא להחשב 'אדם'.

מעביר על מדהויו

מעשה נורא הובא במסכת תענית (כה:) על התנא הקדוש רבי אליעזר שירד לפני התיבה בתענית גשמים, ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה.

ירד רבי עקיבא תלמידו אחריו ואמר 'אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו', ומיד ירדו גשמים.

היו החכמים מרגנים על כך שתפילת הרב לא נענתה, ואילו תפילת של התלמיד נענתה, עד שיצאה בת קול ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו".

דברים אלו תמוהים ונראים כסותרים מיניה וביה.

אם זה מעביר על מידותיו וזה לא, הרי שגדול הוא המעביר על מדותיו מזה שאינו מעביר על מדותיו, וכיצד אמרה הבת קול שאין זה מפני שזה גדול מזה?

הסבר לשאלה זו כתב הרב הקדוש רבי חיים מטשרנוביץ זי"ע בספרו 'סידורו של שבת' (ח"א שורש י ענף ג ט-טז), על פי נאמרו צדיקים שהבחינו בין שני סוגי עובדי ה'.

המשך בעמוד ב'

המשך בעמוד ד'

האחד, נקרא 'צדיק וטוב לו', כלומר, טוב לו ונוחה לו ביותר עבודת ה', כי מטבע ברייתו הוא בעל מזג טוב, וגופו נמשך מאילו אחר קונו.

והשני, נקרא 'צדיק ורע לו', כי נולד בטבע רע ותכונות קשות, וגופו החמרי מושכו לתאוות העולם הזה, עד שקשה לו ומר כמות לעבוד את ה', ואף על פי כן מתגבר הוא על יצרו ומשבר מידותיו לכבוד קונו.

זו הכוונה שרבי עקיבא היה מעביר על מידותיו, לפי שרבי עקיבא היה בן גרים כידוע, ומטבעו היה בעל תכונות רעות וחמירות, עד שהיה אומר "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", ועל ידי עבודה קשה, שינה את עצמו מן הקצה אל הקצה, והפך את מידותיו לטוב, ולעומת שהיה אומר "מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור", נעשה עמוד התורה שבעל פה, בבחינת "ששכר חמור גרם" (בראשית מט טז).

ואילו רבי אליעזר בן הורקנוס, היה מטבעו בעל מידות טובות וגופו החמרי כפוף ומוכנע לפני נפשו ונשמתו, ואביו אדם גדול היה.

זו הכוונה בדברי הבת קול, לא מפני שזה גדול מזה, אלא זה מעביר על מידותיו, כי רבי אליעזר לא הוצרך להעביר על מידותיו ולשבר את טבעו לעבודת הבורא, כרבי עקיבא שנולד בטבע קשה לעבודת ה' והתפיל בקושי רב למעלה הרמה ביותר.

על כן נענה רבי עקיבא בתפלתו, לפי שהגיעה והמאמצים חשובים ביותר לפני הקדוש ברוך הוא, ולפי רוב הצער שמצטער האדם עבור רצון הבורא, כן זוכה לשכר על כך.

דבר זה רמז במאמר **חכמינו ז"ל** (ברכות ח.) "גדול הנהגה מייגעו יותר מירא שמים".

הנהגה מייגע כפוף, זה הנולד בטבע מנוגד לרוחניות ובתכונות קשות לעבודת ה', וברוב יגיעו מהפך טבעו ומשבר מידותיו לעשות רצון צורו, גדול הוא בעיני הקדוש ברוך הוא יותר מהנולד ירא שמים בטבעו.

מן הקצה אל הקצה

בדומה לתנא הקדוש רבי עקיבא ידוע שהרב הקדוש רבי נחמן מברסלב זי"ע, התייגע ביותר בשבירת המידות בימי נעוריו, עד שהפך לטובה.

סיפר תלמידו הרב הקדוש רבי נתן מברסלב זי"ע (שבחי הר"ן, כא-כב), כי מלחמה גדולה ויגיעה רבה נדרשה מאת רבו עד ששיבר את תאות האכילה שהיתה קשה עליו ביותר, וכל כך קשה היה עבורו לגבור על תאוה זו, עד שנדמה היה לו שיוכל לשבר את כל התאוות מלבד תאוה זו של אכילה שתשאר בו לצנצ, משום שלא יצליח לשברה. ואף על פי כן התגבר וכפה את יצרו עד ששיבר גם תאות האכילה לגמרי.

כך סיפר גם, שבתחילה היה כעסן גדול מאוד, וברוב תשוקתו לעשות רצונו יתברך התחיל להתייגע על מדה זו של כעס עד שבטלה ממנו לחלוטין והיה לאדם סבלן גדול ביותר, שמאום לא הביא אותו לידי כעס.

למדרגה זו זכה להגיע בהיותו בארץ ישראל, אז הפכה נפשו לטוב גמור בלא שום צד הקפדה כלל, עד שאפילו מי

שהיה גורם לו את כל הרעות האפשריות, לא היה בלבו שום שנאה ותרעומת עליו! כדברים האלו סיפר גם הגאון הקדוש רבי חיים מצאנז זי"ע, שהעולם כולו רעש מפזרותו המבהילה לצדקה, ואילו כאשר היה נשבר או נאבד חפץ מביתו, ואפילו בערך פחות ביותר, היה נוגע הדבר ללבו הטהור: "בטבעי הייתי קמצן באופן חמור ביותר, עד כדי כך שבילדותי אם היו קורעים לי כפתור מבגדי היה הדבר כואב לי כמו שהיו חותכים לי אחת מצלעותי, ובעזר השי"ת עבדתי על עצמי ושיברתי מדותי, עד שלא אכפת לי כלל מכל דבר שאני נוהג ליהודי".

הסבר מופלא לכך נשמע מפי נינו הרב הקדוש רבי יקותיאל יהודה מקלויזנבורג זי"ע בספרו 'שפע חיים' (כא עמ' שפט), על פי דבריו המפורסמים של הגאון רבי ישראל ליפשיץ זי"ע בעל 'תפארת ישראל' (קידושין פ"ד מ"ד):

בשעה שיצאו ישראל ממצרים, חיל אחז את יושבי כל העולם ששמעו על הנסים והנפלאות שעשה הבורא לעמו בשדו את מערכות הטבע, והרגות מוסדות תבל. חשקה נפשו של אחד ממלכי הערבים לשלוני הגיעו השמועות, להכיר ולדעת מי הוא זה מנהיגם של בני ישראל שבמאמר פיו והנפת ידו ומטהו חולל את כל המופתים הללו, ושלח את אחד מצייריו המובהרים לכיוון מחנה בני ישראל במדבר, על מנת לצייר את קלסתר פניו הקדושות של משה רבינו.

עשה הצייר כאשר נצטוו, נסע למדבר, ושרטט את תואר פני משה רבינו איש האלקים.

כאשר הגיע הציור לידי המלך, כינס את כל חכמיו ויועציו, מומחים בחכמת הפרצוף, ובעלי הבנה בנפש האדם, והציג לפניו את הציור.

"בבקשה מכם, אמרו נא לי את תכונותיו של האדם על פי מראה פניו, ובמה כחו גדול". הביטו כל הזקנים והנכבדים בקלסתרו, וקבעו פה אחד: "אדם זה הניבט לעינינו הוא איש רע מעללים ללא ספק, אדם יחיר וגאה, להוט אחר הממון, ובעל מידות מושחתות ביותר..."

אדמו פני המלך. "כיצד ייתכן?! שקר אתם דוברים!!

הלא בכל העולם כולו מספרים תהלות ונפלאות האדם הגדול הזה, עבד ה' ובניאו, שכמוהו לא קם, רחום ותנוח תנומך דלים ואביונים, עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, ומעודו לא נהנה מאחרים כלל".

נבהלו כולם מאוד. "כנראה לא צייר הצייר את האדם הנכון. אין זאת אלא שצייר אדם אחר ממחנה העברים, תחת לשרטט את פני משה בן עמרם". הצייר לעומתם נשבע בכל הקדוש והיקר לו, כי את מנהיג בני ישראל צייר, והחכמים, הם הטועים, ואינם מבינים בחכמת הפרצוף.

גמר המלך בדעתו לברר את הדבר, וציווה לרתום גמליו ומרכבותיו למסע ארוך המדברה.

כאשר הגיע למחנה ישראל, וראה מרחוק את דמות משה רבינו איש האלקים, מיהר ונטל את הציור השמור עמו באמתחתו, ולפליאתו ראה כי אכן, עשה הצייר מלאכתו נאמנה, ושרטט את תואר פניו

הטהורות בדיוק רב ביותר. כשהוא המום ומבולבל, ביקש המלך להכנס ולראות פני משה רבינו, ולשטוח בפניו את השאלה המנקרת בו. שמע משה רבינו את דברי המלך, והסביר לו.

"רע לך שצדקו שניהם. גם הצייר וגם חכמיו. אכן, בטבעי נולדתי במידות רעות ביותר, ותכונות קשות ומרות.

ולולי זאת, הרי אני כעץ יבש. במה עדיף אני מן הדומם והצומח? הלא גם הם נוצרו בטבעם בלא שום חסרון ותכונה רעה, ועושים הם את תפקידם נאמנה. העץ מצמיח עלים וענפים, פירות ופרחים, ומשמש כחומר בעירה להסקה ולבנייה, ואינו סוטה במאום מן התכנית שקבע הבורא.

הלא מלאכים ושרפים וחיות הקודש אינם חסרים במרום, אשר משרתני כולם אהובים כולם ברוכים.

האדם לעומת זאת, נולד בטבע מסויים, ובתכונות שיש לתקן ולעבדן. זה תפקידו בעולם וזו מטרת בואו, ואם לא כן, מה מותר האדם מן הבהמה? ואני, נולדתי בטבע מר וקשה, עוד הרבה יותר ממה ששמעת מחכמך, אלא שיגעתי ועמלתי קשות, עד ששיברתי את מידותי הרעות והפכתי אותן לטובה".

אכן, לפי גודל נשמת האדם, כך ניתן לו השמים גוף חמרי ועכור, עמו יאלץ להתמודד בדרך העולה בית אל-זה תפקידו להלחם עמו ולגבור עליו, עד שיהפוך גם את יצרו הרע לטובה.

מעשה זה, שעוררין יצאו עליו בעת הדפסת פירושו 'תפארת ישראל', מחשש של פגיעה כביכול בכבוד משה רבינו רבן של הנביאים, הובא כבר בקדמונים, וכן בספר הקדוש 'אור פני משה' (פר' חוקת), אך ברור לעין כל המתבונן שאין כאן כל פגיעה, אדרבה, זהו השבח הגדול ביותר שמשבח בו אדם - אם נולד במידות קשות ורעות, והצליח לגבור על טבעו, לשברן ולהפכן לטוב.

כי אלמלא נולדה נשמה קדושה שכזו בגוף עכור כזה, מה לה לרדת לעולם הזה? מוטב היה לה להישאר בעליונים, תחת כסא הכבוד, ומה פעולתה? כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה, היא לשבר את המידות הרעות שנולד עמם בטבעו!

כך הביא הרב הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה זי"ע בספרו 'בן פורת יוסף' (פר' לך לך), בשם מורו ורבו הבעל שם טוב הקדוש, שאמר זאת בשם רבינו סעדיה גאון.

שור בן יומי קרדי שור

תוספת הסבר בדבר, יש למצוא על פי דברי חכמינו ז"ל במסכת בבא קמא (סו:): שבהמות כדוגמת שור ואיל, אף כשהן עדיין עגל וטלה בני יומם, קרויים בתורה שור ואיל.

שור לפי שנאמר (ויקרא כב כז) 'שור או כשב או עז כי יולד' - כבר משעת לידתו קרוי שור. ואיל, ממאמר יעקב אבינו ללבן 'ואילי צאנך לא אכלתי' (בראשית לא לח), ומוכרח שהכוונה אפילו לטלה בן יומם, שאם לא כן, מה הרבותא בכך שלא אכל איל, שמא אכל טלה.

הסביר הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זי"ע את חיימיות הענין, כי האדם מהלך הוא, כל חיימו נמצא הוא בתנועה. בתחילה,

קטן הוא, ואט אט עומד על דעתו ומוסיף חכמה, ואינו נולד כשהוא בשיא שלמותו. לעומתו, הבהמה נולדת כשהיא גמורה ומושלמת, וזמן קצר לאחר בואה לעולם, כבר יכולה היא ללכת ולקפוץ.

כי בעלי החיים, בשונה מהאדם, נולדים עם כל תכונותיהם. השור והאיל, גם בהיותם בני יומם, הרי הם קרויים שור ואיל לכל דבר.

אם כעסנים ורגזנים הם בטבעם, הרי שתכונה זו תלויה אותם מיום הוולדם עד יום מותם, ואילו האדם, גם אם עיר פרא יוולד, ביכולתו ומחובתו לשנות זאת לחלוטין, ובמשך כל ימי חייו הוא נמצא במלחמה תמידית המתחדשת מדי יום ביומו, היא מלחמת היצר, לשבר את מידותיו הרעות ולבטלם.

וכן כתב גם הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור זי"ע בספרו 'שפת אמת' (שקלים תרנ"ט), על מאמר חכמינו "אתם קרוים אדם ולא האומות קרויים אדם", כיגוייהאומות דומים הם לבהמה, כשור בן יומיו הקרוי שור, וכלידתו - כן הוא במותו, ואילו יהודי, נולד כשהוא חסר, ויש למולו בן שמונת ימים, וכך כל העת הוא מתעלה ומתרום ממדרגה למדרגה כל חייו.

זו הכוונה "אתם קרויים אדם", המהלך וגדל דעתו וחכמתו.

כיצד יכול האדם לברוא טבע חדש ולשבר טבעו הישן?

על כך כתב רבינו הקדוש רבי אלימלך מליזענסק זי"ע ב'צעטלי קטן' (טז), כי תכלית בריאת האדם היא לשבר את הטבע לכן יורז את עצמו לתקן מדותיו בשנת שמונה עשרה לימי חייו, וזאת, על ידי היפוך המידה במשך ארבעים יום רצופים.

כגון, הנולד בטבע של עקשנות, ישבר את טבעו זה במשך ארבעים יום רצופים, וינהג להיפך מעקשנות. הנולד בטבע עצל, ינהג בתוקף מידת הזריזות במשך ארבעים יום רצופים. והנולד ביישן, ינהג ארבעים יום במידת העזות וקדושה, ויתפלל בקול רם דוקא ובחשק גדול ונענוע גופו בהתלהבות.

כך עד שיעזרוהו משמים להסיר המידה הרעה מקרבו.

עז מסירות נפש!

דברים מופלאים כתב הגאון הקדוש רבי שלום משאץ זי"ע בספרו 'דעת שלום' על פרק שירה (מאמר שירת היונה), כי מכיר הוא אדם אחד שבנערותו היה רגזן ביותר בטבעו, וכעסן גדול היה מבטן ומלידה.

כאשר עמד אותו אדם על דעתו, הרהר, כי לא ייתכן שאדם בר דעת ויודע ספר יחיה עם מידה מגונה שכזו, ולא יצליח לשבר את טבעו ולגבור על תכונותו.

לקח האיש מוסר מצדיקים רבים ששיברו טבעם וגברו על יצרם, וגמרו בדעתו לשבר את מידת הכעס הטבועה בנפשו ולהכניעה, עד כדי מסירות נפש ממש! לא חלף אלא זמן קצר ביותר מהחלטתו זו, ולמחרת היום, אירע לו מקרה מכעים ביותר.

זכר האיש את אשר החליט בנפשו, חשק שנינו וסגר פיו בחזקה, ולא הוציא הגה מפי, וכסגולה לגבור על יצרו שיווה את שם הוי"ה לנגד עיניו כסגולה.

ובקרבו פנימה געשו רגשותיו והמו תחושות הכעס בקרבו במלוא עוזם, עד שחש בסכנת נפשות של ממש. אז אמר לעצמו: הן הבטחתי לעצמי שלא אכעס עוד לעולם, ולו אצטרך למות עבור כך!

כך סבל היהודי בדומיה זמן מה, עד שחלפה הסערה בקרבו, וניצח את יצרו. וכך אירע לו שוב ושוב, עד שכעבור מחצית השנה קנה לו בקנין נצח את מידת הסבלנות, ומידת הכעס הפכה בעיניו לדבר מגוחך ביותר, עד שלא הבין כיצד יכול אדם לכעוס!

בספרו לא גילה לנו הרבי משאץ מיי הוא אותו אדם שהכיר, אך מפה לאחור שח כמה פעמים למקורביו ובני משפחתו, כי אותו אדם לא היה אלא הוא בעצמו שהכיר בנפשו נטיה למידת הכעס בימי בחורות, עד ששירש מקרבו מידה זו לחלוטין.

עין טובה

לא דבר קל הוא לעבוד על המידות ולהפכן, הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע, בעל 'חידושי הרי"מ', אומר היה שבשבע-עשרה שנה היה עוסק ביגיעה רבה להשיג את מידת עין טובה, עד שזכה לקנותה בשלמות.

כפי שסיפר החסיד רבי משה'ה וואלער, ששמע מפיו כי אף אדם בדורו לא הגיע לתכלית של מידת עין טובה כמותו, לפי שהרבה ביותר לעבוד על כך ונתאמץ בתפלה ביותר.

לא רק בענייני העולם הזה רכש בעל 'חידושי הרי"מ' את מידת עין טובה, קנייני העולם הבל היו בעיניו, ולא לשם כך ארכו לו שבע-עשרה שנה בעבודת המידות, אלא בעיקר בעבודת הבורא, כאשר היה רואה את חבירו עובד את ה' באופן נעלה יותר, ומצליח יותר בלימוד והתמדה ושאר ענייני עבודת ה', שמח היה בנחת הרוח שעולה למרום מעבודת אותו אדם.

והוסיף הרבי בלשון קדשו: "מדה זו עומדת לפני בכל פינה שאני פונה ומלמדת זכות עלי והיא מסייעת אותי לכמה דברים טובים בעיני עבודה".

מהי אותה מידת עין טובה אותה כל כך עמל הרבי להשיג, שמע מפיו נכדו הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ע בעל 'שפתי צדיק', כי כל ימיו עבד על עצמו שלא תראינה עיניו ברע של אף אדם מישראל, ותמיד יראה רק את הטוב, כי זהו עיקרה של מידת עין טובה.

אך בזקנותו, לאחר שהחל להנהיג את העדה, מוכרח היה לדעת מה מצבו של כל אחד, ולהביט על חסרונותיו, וגדול מאוד היה צערו על כך.

עין עשה פיר

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם (בראשית ח ב).

תחת אחד השיחים שאל הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור ז"ע בעל 'חידושי הרי"מ' את בנו רבי אברהם מרדכי: "התדע כמה אילנות יש בגן עדן?"

כאשר שתק רבי אברהם מרדכי, אמר האב הגדול: נראה שיש שש מאות ושלוש עשר אילנות בגן עדן, כנגד תרי"ג מצוות,

לפי שכנגד כל מצוה יש אילן אחד. הסבר לדבר מצאנו בפי חתנו של רבי אברהם מרדכי, הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מפילץ ז"ע בספרו 'שפתי צדיק' (פר' קדושים אות יז-טז), כי באמצעות אותו אילן הנטוע בגן עדן שכנגד כל מצוה, יכול האדם הדבק במצוה זו באופן מיוחד, להתעלות ולהתקרב לקונו להשיג שרשה העליון של המצוה.

כאשר מקיים האדם מצוה, הרי הוא כביכול משקה את אותו אילן המכוון כנגד מצוה זו גן עדן ומצמיחו. ולעומת זאת, יונק הוא משפע קודש וזוכה לחיות פנימית מאותו אילן שבגן עדן, כיון שאף הוא נמשל לעץ השדה, כמאמר הכתוב (דברים כ ט) 'כי האדם עץ השדה', ורמ"ח אבריו ושס"ה גידיו יונקים משורש חיות האילנות שבגן עדן.

מהות הענין הוא חטאה של האדמה בכך שלא הוציאה עצים שטעם עצם ופרים שוה (ב"ר ה ט), בגן עדן טעם העץ והפרי שוים הם, כתכלית הבריא, שהרי תכליתו של העץ היא הפירות, וכאשר העץ עצמו הוא בבחינת פרי, זו התכלית הרצויה.

על כן הניח הבורא את האדם הראשון בגן עדן, בו היה מוקף באילנות שהם המצוות, שיראה את הפירות ופירי הפירות היוצאים מכל אילן, ויבין כי כל מצוה גוררת מצוה אחרת, ויקח מוסר לעבודת ה' ותיקון הנפש.

זו גם הכוונה הטמונה במאמר התורה 'כי האדם עץ השדה' - אלו הם עצי גן עדן שמצמיח האדם על ידי עבודתו את בוראו.

יסוד הדברים נמצא בדברי רבינו בעל 'אור החיים' הקדוש (בראשית ב טו), שכתב כי הנהגת העולם התחתון כעבודת האדמה אינם אלא דוגמא ומשל לעבודת הבורא, וכך למשל, כשם שעל מנת להפיק תבואה מהאדמה יש לחרוש ולזרוע להשקות ולקצור, לנכש מעשבים שוטים ולשמור ממוזיקים, כך יש לנהוג בעבודת הבורא על מנת לתקן את הנפש, לחרוש בעבודת המידות, לזרוע במצוות, וביותר, לשמור מפני המזיקים והעשבים השוטים, אלו הם המצוות הלא-תעשה.

ומעין זה כתב כבר רבינו יום טוב צהלון, בפירושו לאבות דרבי נתן (מן אבות ספ"א), בגודל פגם החטא המעכב את השפע מהעולמות העליונים, סותם את צינורות הברכה, ופוגע באילנות, ובעשיית המצוה להיפך, מתרבה השפע והברכה משתלחת באילנות ובזרעים.

דברי בעל 'חידושי הרי"מ' עלולים לעורר תמיהה בלב הלומד את דברי חכמינו ז"ל במסכת פסחים (צד). שגדלו של גן עדן הוא פי ששים משטחו של העולם כולו, וכיצד ייתכן שבשטח כה עצום יהיו נטועים תרי"ג אילנות בלבד? דומה שאין זה גן אלא מדבר.

התשובה היא, שאכן אילנות רבים מספור ישנם בגן עדן, ומספר הזנים והמינים הוא שעולה לתרי"ג.

זאת בשונה מדברי בעל 'אור החיים', כי האילנות הם מצוות העשה, ומצוות הלא-תעשה מכוונים לעבודת הניכוש והרחקת המזיקים.

באופן אחר, יישב הבן, הרב הקדוש רבי יהודה אריה לייב מגור ז"ע בעל 'שפת אמת', כי על ידי עבודת ה' וקיום המצוות

ע"י בני ישראל, נוספים כל העת אילנות בגן עדן (בית ישראל קדושים תשי"ב). במרכז גן עדן נטועים כמובן עץ החיים ועץ הדעת, עץ החיים מכוון כנגד התורה הקדושה כמאמר (משלי ג יח) 'עץ חיים הוא למחזיקים בה', ועץ הדעת מכוון למצוות ברית-מילה, משום שבדומה לעץ הדעת שהוא טוב ורע כאחד, כך ברית המילה יש בה טוב ורע כאחד, השומר ברית-קודש כראוי הרי הוא טוב בכל ואין למעלה ממנו, ואם לאו, להיפך חלילה.

שורש וענף

זוית נוספת לענין זה, כתב הגאון רבי שלמה קלוגר ז"ע בספרו 'תפארת שלמה' (שי"ש ז ט), כי כל התורה כולה דומה לאילן אחד גדול בעל גזע אחד שענפיו מרובים, ועל כן אומרים בנוסח ה'לשם יחוד' לפני כל מצוה, כאילו קיימתי בכל פרטיה ודקדוקיה ותרי"ג מצוות התלויות בה.

אמנם המצוות, תרי"ג הן במספר, אך הן אינן כשש-מאות ושלוש עשר אילנות נפרדים, אלא כאילו רב פארות ובו שש-מאות ושלוש עשר ענפים היונקים כולם מאותו גזע.

לכל ענף צורה אחרת ונתונים שונים מחברו; האחד ענף קצר והאחר ענף ארוך, האחד נושא פירות רבים, והאחר מעטים, האחד דק ושברירי, והאחר עב וחסון, אך מקור כולם מאותו גזע, ובו תלוים כולם.

וכך המצוות, כל מצוה שונה מחברתה, אך כולן כלולות האחת מרעותה, ובכל מצוה יש מטעמי כל תרי"ג המצוות האחרות, אלא שבמצוה אחת הדגש הוא על טעם אחד ובמצוה אחרת הדגש הוא על טעם אחר.

כך יכול כל יהודי ויהודי לקיים את כל תרי"ג המצוות, אף שאין ביכולת אף אדם בעולם לקיים בפועל ממש, משום שיש מצוות השייכות לכהנים ויש השייכות ללוויים, יש לזכרים ויש לנקבות, יש מצוות התלויות במצבים מסוימים שאינם בשליטת האדם, או במצבים הסותרים זה את זה, כגון מצוות יבום וחליצה.

האפשרות לקיים מצוות אלו, היא רק באמצעות התקשרות באילן המצוות שמגזעו יונקים כולם, ועל ידי האחיזה באילן זה, ניתן לדבוק בטעמי כל המצוות. לאור הדברים ניתן להסביר פן נוסף במאמר התורה 'כי האדם עץ השדה', כי האדם המקיים מצוות כראוי, ובפרט באמירת 'לשם יחוד' לפני קיומן והתקשרותו בטעמי כל המצוות כולן, מחזק את האילן העליון שבגן עדן, ומתקן בכך את חטא עץ הדעת להשלים את קומת האדם הרוחנית, כי הדעת היא המחשבה, ועל ידה כוללים את כל תרי"ג המצוות.

רמז לרעיון זה ניתן למצוא בדברי האמורא הקדוש רבי חייא בר אבא (עירובין נד.) שנמשלו דברי התורה לתאנה בפי החכם מכל אדם (משלי כז יח) במילים 'נוצר תאנה יאכל פריה', לפי שכשם שלאילן התאנה אין זמן מסוים שבו בשלים הפירות ולוקטים אותם, אלא מתבשלים הם לאטם כל פרי בזמנו, וכל זמן שאדם ממשמש באילן הוא מוצא תאנים, כך

דברי התורה, כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

אילן התאנה הרי הוא הוא עץ הדעת שבו חטא אדם הראשון כמו שאמר התנא הקדוש רבי נחמיה (סנהדרין ע), וזו הכוונה כי הנוצר את התורה שנמשלה לתאנה שהיא עץ הדעת, ובכל עת שמקיים הוא מצוה, נתונה דעתו לקיים את כל תרי"ג המצוות התלויות בה, הרי הוא מתקן את חטא אדם הראשון שאכל מפריה באיסור.

יבא בעל הכרם

מעשה באדם אמיד שנטע פרדס מלבב ורחב ידים, ובו מגוון זני אילנות ועצי פרי נדירים, אותו טיפח במסירות.

ביום בהיר, הביט בעל הפרדס מחלון ביתו, ולתדהמתו ראה זר שנכנס לפרדס מתקרב לעצים המלבבים, וקוטף מפירותיהם מלא חפנים להנאתו.

שתק האיש ולא עשה מאום.

למחרת, שוב עמד העשיר בחלונו, והנה רואה הוא את אותו אדם, נכנס שוב אל הפרדס, הפעם לא הסתפק ההלך בכמה פירות, אלא תלש כמה ענפים עמוסים, הכניסם לצורו, ופנה לדרוכו.

הביג בעל הבית על עלבונו, ועדיין שתק.

ביום השלישי, כבר ניצב בעל הפרדס על יד החלון, משגיח על אילנותיו.

ואכן, מיועדנו נצפה נכנס אל הפרדס, אך פעם, ראה בעל הבית על כתפו גרון משונן.

לחרדתו ראה האיש, כיצד מניף הזר את הקרדום, ומתכוון לעקור את האילנות הנאים.

כעת שוב לא שתק. הוא זינק ממקומו במרוצה החוצה אל הפולש המשחית, והחל להפליא בו את מכותיו, תגמול נאמן על שלושת הימים האחרונים.

מעשייה זו, המשיח מרן בעל 'חפץ חיים', להנהגת העולם על ידי הקדוש ברוך הוא. העולם הוא פרדסו של הבורא, וישנם רשעים הסרים מדרך התורה והמצוות.

יש חוטאים ופושעים הפורצים את הגדרים והסייגים שקבעו חכמינו ז"ל לשמור על הפרדס, אולם אינם מהינים לעבור על איסורים המפורשים בתורה.

ולעתים, בעל הכרם, שותק ומאריך אפו, אולי ישובו מדרך הרעה.

יש, המרשיעים יותר ועוברים לתיאבון אף על עבירות מן התורה, אף לאלו עלול בעל הפרדס לשתוק ואינו מענישם תמיד תיכף ומיד, ייתכן שיעברו את העולם הזה בלא עונש.

אולם אותם רשעים במוזי, העוקרים בזדון ובכוונה תחילה את האילנות שבפרדס, מנסים לעקור את התורה והמצוות, יבאו בוודאי על ענשם תיכף ומיד. לנזכר מעשים כאלו אין בעל הכרם שותק, אלא משיב גמולם בראשם כבר בעולם הזה.

אם זו מידת הפורענות והעונש על המזיקים לפרדס, שבעתיים אמורים הדברים במידה טובה, לאלו השומרים על פרדסו של המלך, מפרחים אותו ומטפלים בנטיעותיו במסירות, אין ספק שזוכים הם לחיי אושר כבר בעולם הזה, כמו שנאמר (משלי ג יח) 'עץ חיים הוא למחזיקים בה ותומכיה מאושר'.

מצאיות הדעת בקרבו.

זו היא בחינת 'ארון נושא את נושאי' (פסוק לה.), שהאוחז בארון עלול לטעות שהוא המחזיק את הארון ושומרו מליפול, אך האמת תורה דרכה שהארון הוא הנושא את המחזיק בו ומחזק את כחו. כך גם דעתו של אדם, שהוא סבור שהוא המשתמש בדעתו עבור כבוד שמים, אך האמת היא שכל מצאיות הדעת בקרבו לא נוצרה אלא עבור זה שידע להודות ולהלל ולשבח, ומטרה זו היא המגבירה בו את כח הדעת, ובדבר זה טעה אדם הראשון בחטא הקדום באכלו מעץ הדעת.

כשהדיבור נעשה מעשה

בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם (תהלים לג).

במבט ראשון נדמה שכוחו של דיבור אינו אלא לספר על המציאות. אולם דוד המלך עליו השלום מגלה בפסוק שלפניו יסוד אחר לגמרי: 'בדבר ה' שמים נעשו' - הבריאה עצמה נעשתה בדיבור. מתוך נקודה זו נוכל לעמוד על מאמרו המופלא של חכמינו בענין אמירת 'ויכולו' בליל שבת.

במסכת שבת (קט:) אמרו חכמינו ז"ל, שכל המתפלל בליל שבת ואומר 'ויכולו' מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שכן, נדרשת המילה 'ויכולו', כַּוְנָה, כלומר, כביכול נקרא פסוק זה על האדם האומר פסוקים אלו, יחד עם הקדוש ברוך הוא, ושותף הוא במעשה בראשית. ושם, למד האמורא רבי אלעזר מן הפסוק 'בדבר ה' שמים נעשו' שהדיבור כמעשה.

והנה, כתבו רבותינו הראשונים (מאירי שבת שם בשם הגאונים, אור זרוע ח"ב סי' כ, מרדכי פסחים קו.) שיש לעמוד בעת אמירת ויכולו מפני שהיא עדות, ובעדות נאמר (דברים יט טז) 'ועמדו שני האנשים' ודרשו **חכמינו ז"ל** (שבועות ל:) שהם העדים שצריכים לעמוד בשעת עדותם.

אם נתבונן בענין העדות שבאמירת 'ויכולו', תעלינה לנגד עינינו שתי קושיות עצומות:

ראשית יש להבין: איזו תועלת יש לבוא ולעולם כולו בעדותנו על מעשה בראשית? וכי דבר הקיים לעיני כל צריך אותנו שנעיד עליו? הלא עצם מציאות העולם שרירה ועומדת, ומה משמעות יש בעדותנו לאמתה או להכחישה חלילה?

עוד יש לשאול: לאחר שאמרו חכמים שהאומר 'ויכולו' זוכה ונעשה שותף לבוא במעשה בראשית, כיצד נוכל אנו להעיד? והרי השותף לדבר, נוגע הוא בדבר ופסול לעדות!

הסביר הרב הקדוש בעל 'שפת אמת' מגור (בראשית תרס"א), יום השבת ניתן לנו כדי שבו נעיד על בריאת העולם

על ידי הקדוש ברוך הוא, ובספר הזהר הקדוש (ח"ב ז:) אמרו, שמהותה של השבת היא 'עדות', כיון שבשני לוחות הברית מכוונות חמש הדברות שבימין כנגד הדברות שבשמאל, ומצוות השבת, שהיא הדיבור הרביעי, מכוונת כנגד הדיבור התשיעי שהוא הרביעי בלוח השמאלי והוא מצוות 'לא תענה ברעך עד שקר', לומר לנו שנועד יום השבת להעיד על מציאות הבורא שברא את עולמו בששה ימים, ולכן נברא האדם סמוך לשבת.

זו היא עבודתם של בני ישראל בכל הדורות, לספר תהלות הבורא, כדברי הכתוב (ישעיה מג כא) 'עם זו יצאתי לי תהלתי יספרי', ולצורך כך על האדם לחזק בקרבו את הדעת, כדי שיוכל להעיד כראוי, ובעדותו יזכה שתתגבר דעתו, וחזור חלילה עד אין סוף.

בסיום דבריו מביא בעל 'שפת אמת' את הפסוק **בישעיה (נא טז)** 'ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתך לנטע שמים וליסד ארץ ולאמר לציון עמי אתה', שדרשו על כך חכמינו בספר הזהר הקדוש (הקדמת הוזהר דף ה:): 'אל תקרי עמי אתה, אלא עמי אתה, להיות שתף עמי. מה אני בדבור שלי עשיתי שמים וארץ, כמו שנאמר (תהלים לג ו) בדבר ה' שמים נעשו', אף כך אתה.

ובזה נבין היטב כיצד יתכן שיעשה אדם שותף למעשה בראשית. היות שתכלית הבריאה היא להעיד על מעשי ידי הקדוש ברוך הוא, להודיע מציאותו ולפרסם בריאתו, ממילא כל מציאות הבריאה מתחדשת לפי מדת כח עדותם של ישראל.

ואם כך בכל יום ויום, על אחת כמה וכמה ביום שבת קודש, כי כשם שישראל נבחרים מכל הברואים לעדות זו, כך יום השבת הוא הזמן המעולה מכל הזמנים עבור העדות, כיון שיום השבת נקבע עבור העדות, כאמור. ומשום כך העומד בשבת ואומר 'ויכולו' נעשה שותף בבריאת השמים והארץ, כי זו היא תכלית הבריאה.

כשנתבונן, נסיק שמטרת העדות היא לברר את תכלית האדם בעולמו, שבכל מעשיו יהיה שבח וכבוד לבוא עולמים. ולפי זה אין הקדוש ברוך הוא נצרך באמירת 'ויכולו' לעדותנו, וגם האדם לא יוכל להעיד על אשר איננו משיג, אלא עקר העדות היא להפך, מן הבורא אל האדם.

וביתר ביאור: בכל איש ישראל שוכן ניצוץ אלקי, חלק א-לוה ממעל, המחיה אותו ומדבק את נשמתו בבורא יתברך, ותכלית העדות היא להביא לכך שחלק זה שהוא רוחני, יאיר לכל חלקי האדם באור האמונה, ויביאו לזכור שתכלית כל הברואים כולם היא להביא לידיעת הבורא שתהיה נכרת במעשיהם.

כאשר דבק האדם בתכלית זו ומכיר בתפקידו הרוחני, אזי הוא מחבר עצמו

למטרה האמתית שבעבורה נברא העולם, ובכך נעשה שותף במעשה שמים וארץ.

בכך אף נבין מדוע האומר 'ויכולו' ונעשה שותף במעשה בראשית אינו פסול להעיד מדין נוגע בעדות, כיון שאין מטרת העדות כבעלמא, להעיד על אמתות הדבר ולאשרו, אלא רק לברר בתוכיותו של האדם פנימה מהי תכלית הבריאה, ובכך יבוא האדם להיטיב מעשיו, שיהיה בהם נחת רוח וכבוד לבוא העולם.

דבר חידוש אמרו בשם **רבי בצלאל אשכנזי** (קובץ שיטות קמאי שבת שם) שתקנו לומר ויכולו בלחש ואחר כך בקול רם, כי מי שיש לו עדות להעיד על חברו צריך להכין את הדברים בינו לבין עצמו היטב כדי שלא יגמגם בדברים, ואחר כך בא ומועיד הדברים בקול רם, וכל שכן שבעדות על הקב"ה צריך להכין את עצמו היטב, ולכן אומרים קודם בלחש, ואחר כך הוא מוכן לאומרו בקול רם וברור.

זהו עומק דברי דוד המלך עליו השלום 'בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם'. הפסוק אינו מלמד רק כיצד נברא העולם בראשיתו, אלא מגלה את כוחו של דיבור אמת. השמים נעשו בדבר ה', וכאשר יהודי מעיד בפיו על מעשה בראשית, נעשה גם דיבורו לכוח פועל - עדות שהיא שותפות, ושותפות הפותחת פתח לכפרה.

היה העולם מתמוטט

כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכן אמונתך בהם (פס'ג).

כך אמרו חכמינו במדרש שוחר-טוב על פסוק זה: 'מתחילה כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם היה העולם מתמוטט, שלא היה לו על מה לסמוך. ברא הקדוש ברוך הוא את אברהם ועדיין היה מתמוטט, שיצא ממנו ישמעאל. הוליד אברהם את יצחק ועדיין היה מתמוטט, שיצא ממנו עשו. ואחר כך כאשר בא יעקב נתבסס העולם, שהיתה מיטתו שלימה'.

מן הדין להתבונן בדברים אלו, למה הכוונה בהתמוטטות העולם?

וכאן נפתח פתח לעומק הדברים: כי מתחילה נבנה העולם במידת החסד, וכמו שאמרו **חכמינו ז"ל** (ב"ר יב ט) על הפסוק 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם' - 'באברהם', כי בזכותו של אברהם נברא העולם, ומידתו של אברהם הן היא מידת החסד, על כן נאמר 'עולם חסד יבנה'.

אמנם האור העליון שהשפיע הבורא יתברך בעולם על פי מידת חסדו, היה זך ובהיר ביותר, עד שלא היה ביכולת לסובלו, כשם שאין האדם יכול לסבול את אור השמש במידה רבה מדי, ולכן היה העולם מתמוטט מחמת האור הגדול עד שכמעט ונעשה בטל במציאות.

וכמו כן במידת הדין שהיא מידתו של יצחק אבינו בלבד, לא יכול היה העולם להתקיים מחמת רוב היראה, שכן, בהכרח יחטאו הברואים בעולם, ועל פי מידת הדין תבוא עליהם כליה תיכף ומיד.

ומאידך, גם במידת החסד לבדה אינו יכול להתקיים, עד שבא יעקב אבינו שהוא הממוצע בין האבות, במידת התפארת, ונתבסס העולם.

וכמו שאמרו **בוזהר הקדוש** (ח"ג טה.) על הפסוק (תהלים נ א) 'א-ל אלוקים ה' דיבר ויקרא ארץ', ששלושת השמות הללו רומזים לשלושת האבות, שם א-ל רומז לבחינת חסד היא מידתו של אברהם אבינו עליו השלום, שם אלוקים מרמז לבחינת גבורה שהיא מידתו של יצחק אבינו, ושם הוי"ה מרמז ליעקב אבינו שהוא מרכבה לשם הוי"ה הקדוש. ומכאן שלושתם 'דיבר ויקרא ארץ' שברא ה' יתברך את העולם.

כי האבות הקדושים היו הגילוי של שלוש הספירות הקדושות חסד גבורה תפארת, ורק על ידי שלושתם יחד היה אפשר לברוא את העולם כידוע מכל ספרי הקבלה והחסידות.

שהרי כי במידת הדין לבד לא היה יכול העולם להתקיים, כי מיד היתה באה כליה לעולם אם לא היו מקיימים רצון ה' בשלימות, אף גם במידת החסד לבדה לא היה אפשר, כי לא היו יכולים להכיל גודל האור האלוקי של הבורא יתברך אם היה בא בלי צמצום, וגם בריבוי החסד בלי גבול היה מגיע האור גם לרשעים שאינם זכאים לכך, לכן היה נצרך למידת תפארת שהיא המכרעת בין החסד והגבורה וממצעת ביניהם.

ולכן שלושת האבות הם שלושת הדיינים שזה מזכר וזה מחייב ויעקב אבינו עליו השלום הדיין השלישי מכריע.

בפנימיות הדברים בדרכי העבודה פירוש הדברים, כי מטרת כל הבריאה הייתה כי נתאוה הקדוש ברוך הוא שיהיה לו דירה בתחתונים (תחומא נשא טז), שיתגלה אורו יתברך בעולם, והאבות הקדושים הקריאו שם שמים בפי כל בריה, והורידו השכינה לתחתונים, וכל אחד מהם גילה בחינה אחת בדרכי העבודה וגילוי האלוקות בעולם כפי שביארו בספרי קודש, אברהם גילה איך אפשר לגלות האור האלוקי ולהידבק בה' יתברך בבחינת אהבה, ויצחק לימד להועיל את דרך היראה, ויעקב אבינו לימד את בחינת תפארת היא בחינת התורה שיש בה מיצוע והכרעה בין דרכי האהבה והיראה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, שיכללו את הדרך הראויה לכל זרעו של יעקב, שכאשר ילכו בדרך התורה לא ימוטו ולא יכשלו ויוכלו לעבוד את ה' באמת באהבה וביראה.

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:
03-6171077

ספר
ויהלום

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

סדר לימוד לכבוד נדיבים וחשש גניבת דעת

הבחורים, או לפחות רובם, הם מתלמידי הישיבה. האם די בכך שלא יאמר להם דבר שאינו אמת, ואם ישאלו ישיב שהסדר נערך לכבודם? והאם האמירה 'לא כל הבחורים כאן הם מתלמידי הישיבה' מספקת, אף שהיא עלולה להשאיר אצלם את הרושם המוטעה שרוב המשתתפים הם תלמידי הקבועים?

תשובה:

איסור 'גניבת דעת' גם בלי הפסד ממון

ברמב"ם (הלכות דעות פרק ב הלכה ו) נכתב איסור גניבת דעת הבריות, ובכלל זה עשיית מעשים הגורמים לאחר לחשוב שעושים למענו טובה שאינה נעשית באמת זה לשונו: אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי, ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כבדו והענין שבלב הוא הדבר שבפה, ואסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי, כיצד לא ימכור לנכרי בשר נבילה במקום בשר שחוטא, ולא מנעל של מתה במקום מנעל של שחוטא, ולא יסרה בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקורות והוא יודע שאינו מקבל, ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפתוחן למוכרן כדי לפתותו שבשביל כבודו פתח וכן כל כיוצא בו, וסיים: ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות'. האיסור אינו רק

ר' אליעזר, ראש ישיבה באחת מערי השדה, התבשר ששני גבירים מחו"ל, הנמנים עם תומכיה החשובים של הישיבה, עתידים לבקר בה בשמחת תורה. הוא ביקש להראות להם בית מדרש מלא וגדוש, שקול התורה נשמע בו בעוז גם לאחר שעות ארוכות של ריקודים לכבודה של תורה.

לשם כך הכריז על סדר לימוד מיוחד שיתקיים בליל החג לאחר ההקפות, והבטיח מלגות מכובדות למשתתפים. כדי להרבות את מספר הלומדים ביקש מבנו להזמין גם בחורים מיישיבות קטנות אחרות, השהים בחג בבית הוריהם. ההזמנה התקבלה בהתלהבות, והתברר שרוב המשתתפים הצפויים בסדר יהיו בחורים שאינם מתלמידי הישיבה.

לאחר שנשלמו ההכנות החל לבו של ר' אליעזר לנקפו. אמנם הלימוד יהיה לימוד אמיתי, אולם המראה שיתגלה לעיני הנדיבים יהיה רחוק ממראה הישיבה בשגרה, הן במספר הלומדים הן באופי הסדר. האם מותר להציג לפנייהם את בית המדרש המלא, בלי להודיע שרוב היושבים בו הם אורחים ושהסדר נערך במסגרת מבצע מיוחד?

מצד אחד, הרי ידוע ששמחת תורה אינו יום שגרת, והנדיבים עשויים להבין מעצמם שנערכו לכבודם הכנות מיוחדות. מצד שני, אפשר שהם יסברו שכל

המשך בעמ' אחרון

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

מכרו את העלייה הראשונה ונמצא שיש כהן בבית הכנסת

ביום שני התפללתי שחרית בשטיבלאך. בחזרת הש"ץ לא עלה כהן לנשיאת כפיים, ומשום כך סבר הגבאי שאין כהן במניין. כשהגיעו לקריאת התורה מכר הגבאי את כל שלוש העליות לישראלים. לאחר המכירה הודיע אחד המתפללים שהוא כהן, וביקש לעלות ראשון. האם יש לתת לו את העלייה, אף שזו כבר נמכרה לאחר, או שהקונה זכה בה ואין לקחתה

ממנו? והאם העובדה שהכהן לא נשא את כפיו משנה את הדין? ומה הדין כאשר הכהן כלל לא התפלל במניין זה, אלא נכנס לאחר המכירה כדי לקבל עלייה, האם חייבים להקדימו ולבטל את המכירה?

ת. מכירת העלייה מתוך הנחה שאין כהן במניין אינה מבטלת את קדימת הכהן. כאשר מתברר שיש כהן בבית הכנסת יש להעלותו ראשון, כל עוד הישראל טרם התחיל בברכת התורה¹. יש שכתבו שאם הכהן כבר שמע קריאת התורה במניין אחר, ונכנס רק כדי לקבל עלייה נוספת, אין חובה להקדימו². המתפלל שקנה את העלייה ולא קיבלה, אינו צריך לשלם עליה³.

העברת כיסוי ניילון הבימה לעמוד החזן

בבית הכנסת החליפו את הכיסוי שעל הבימה. מעל מפת הבימה היה פרוס ניילון שקוף ועבה, שנועד להגן עליה. כעת, משהוסר הכיסוי, מבקשים להשתמש בו לעמוד שלפני שליח הציבור. האם מותר לעשות כן, או שמאחר שהכיסוי שימש את הבימה שעליה קוראים בספר התורה, יש בהעברתו משום הורדה בקדושה? ומה הדין כשכבר אין צורך בניילון לבימה, ואם לא יעבירוהו לעמוד החזן הוא יועבר לגניזה?

ת. ניילון שהיה פרוס על הבימה ושימש בפועל ככיסוי העליון, שעליו מניחים את ספר התורה, לכתחילה אין להעבירו לשמש ככיסוי לעמוד

המשך בעמ' ב'

לעלותו לתורה, אך אם אין ניכר לציבור שאינו מתפלל עמה נכון שיצא מבית הכנסת קודם שקורין לישאל עלולת ראשון מפני חשש פגם כהן, וכמבואר חילוק זה במשנה ברורה (סי' קלה ס"ק יז, וסי' תקס"ט ס"ק כא). אמנם בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"א סי' קט) האריך להוכיח שאף באופן זה יש חיוב לקרותו לתורה, כיון שמצות 'וקדשתו' הוא מצוה המוטלת על הציבור ואינם נפטרים מחובה זו כאשר הכהן כבר שמע קריאת התורה במקום אחר, וכתב שכן נראה דעת מהר"ם שיק (שו"ת ח"א סי' סא). [וע"ע בחתם סופר (ח"א סי' קנז), שדן בקריאת התורה בתענית ב' וה' ככהן שאינו מתענה, וכתב בתוך דבריו: 'אין אנו מחויבים לקדש הכהן לקרותו ראשון אלא בשיש לו שותפות עמנו באותו קריאה'. ועיי"ש שחילק בין תענית בה"ב דמאי שייטה דכהן בקריאת ויחל, לבין תענית תשעה באב שיש חובת קריאה, שאפילו אין הכהן מתענה מחויב בקריאת [חיים].

3 כן כתב השבט הלוי (ח"א סי' כה) שאינו צריך לשלם, ואף אם כבר שילם את דמי העלייה צריך

סי' כז) כתב שנראה שהחתן סופר לא עשה כן מן הדין אלא בתורת קנס, כיון שהיו כהנים במקומו מתעצלים בקביעות בלא סיבה ויוצאים מבית הכנסת בשעת נשיאת כפיים, ומקנסא לא ילפינן, ולכן כתב שם שהרשות בידם רק לקרוא לכהן אחר שנושא את כפיו לעלות ראשון, אך ויעלו ישראל תחתיו לעליית ראשון. ומבואר שאפילו שהכהן לא נשא את כפיו אין זה מספיק כדי שלא לעלותו לתורה, ובפרט באופן זה שיתכן שהכהן היה מנוע מלעלות לדוכן באותה שעה, וכגון שלא עקר את רגליו בברכת 'וצה' שנפסק בשו"ע (סי' קכ"ח) שאינו עולה לדוכן. ולכן אף שכבר מכר הגבאי את כל העליות, יש ליתן את העלייה הראשונה לכהן.

2 כן כתב האד"ת (עובד אורה, סי' קלה ס"א) שהחוב עלולת לתורה את הכהן ראשון, הוא דוקא ככהן שמתפלל באותו בית הכנסת, אבל כהן שאין לו שייכות למניין זה וכבר התפלל ושמע קריאת התורה במניין אחר, אם ניכר לציבור שאין לו שייכות למניין זה אין חיוב

ועלייתו לבימה אינן דוחות את הכהן שנכנס, כל עוד לא התחיל הישראל בברכה. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' כה) נשאל ממש בנידון דידן, שמכרו את העליות בהיעדר כהן, ואחר כך נכנס כהן שאינו רוצה לוותר, והשיב: 'דאין לישראל הקונה זכות, ויתנו לישראל זה עליה אחרת אם אפשר'. ועוד הוסיף שאם גם העליות האחרות כבר נמכרו, בפרט בימות החול, הקונה הראשון מפסיד את עלייתו. והטעם כיון שכל המכירה נעשתה על דעת שניתן להעלות ישראל ראשון כדיון, ומשנמצא כהן, אין בכוח המכירה להקנות לקונה עדיפות על פני סדר הקריאה המחייב את הציבור. לפי זה, גם כאשר הכהן היה במניין מתחילה והגבאי לא הבחין בו, אין טעותו של הגבאי מפקיעה את קדימתו. וראה בשו"ת חתן סופר (ח"א סי' כג) שכתב שכהן שאינו עולה לדוכן לישא את כפיו אלא יוצא באופן קבוע מבית הכנסת קודם ברכת כהנים לא יקראוהו לעלות לתורה, ויעלה כהן אחר שנושא את כפיו, ואם אין כהן אחר בבית הכנסת יעלה ת"ח לעליית ראשון, אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"א

1 בגמרא (גיטין נט:) דרשו ממצות 'וקדשתו' לענין הקדמת הכהן בדברים שבקדושה, ובכללם הקריאה בתורה. וכתב המגן אברהם (סי' רא ס"ד) שלדעת הרמב"ם (ספה"מ עשין לב) והריב"ש (סי' צד) הוא מצות עשה מהתורה. וכתב המשנה ברורה (סי' קלה ס"ק ט) שאף שבשאר הדברים שרובן קודם לישראל, הוא יכול למחול על כך ולחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו, מכל מקום לענין הקריאה בתורה תקנו חז"ל מפני דרכי שלום שאין הכהן יכול למחול. ואף שבגמרא (שם) מבואר שתקנוהו זו שאין הכהן יכול למחול היא רק בשבתות וימים טובים, כבר כתבו התוספות (שם ד"ה אבל) שזה רק בימיהם שבימות החול היו העם טרודים במלאכתם ולא היו באים לבית הכנסת, אבל בזמנינו אין חילוק בין שבת ויום טוב לשני וחמישי. ומבואר בשו"ע (סי' קלה ס"ו) שאם נכנס כהן לבית הכנסת אחר שהישראל התחיל לבקר את ברכת התורה, אין מפסיקים אותו, אולם אם עדיין לא התחיל בברכה ואפילו שכבר אמר 'וברכו', הכהן עולה במקומו. הרי שאפילו קריאת ישראל לתורה

החזון⁴. אם הכיסוי כבר יצא מכלל שימוש בבימה, וממילא ייגנז, יש להקל⁵.

טעה ובירך 'אשר החיינו וקיימנו'

השבוע אכלתי פרי חדש. בברכת שהחיינו טעיתי בנוסח ואמרתי 'אשר החיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה'. האם נחשב ששינית ממטבע של ברכה ועל"י לחזור ולברך?

ת. יצא ידי חובה ואינו חוזר ומברך.⁶

אמירת 'ברכו' בסוף ערבית כשכבר התאסף המניין הבא

מנהג ישראל במקומות רבים לחזור ולומר 'ברכו את ה' המבורך' בסוף תפילת ערבית. והנה ב'שטיבלאך' מתקיימים מנייני ערבית בזה אחר זה, ומצוי מאוד שבשעה שהמניין הראשון עומד לסיים את תפילתו, כבר נאסף המניין הבא ומחכה להתחיל. באו כמה מן המתפללים וטענו שבמצב כזה לכאורה אין שום טעם לחזור ולומר 'ברכו' בסוף המניין הראשון, כי הרי בעוד רגע יאמרו אנשי המניין הבא 'הוא רחום', והש"ך שלהם יאמר 'ברכו', ומי מאנשי המניין הקודם שלא שמע 'ברכו' בתחילת התפילה יוכל לענות עמהם. לשם

מה להרבות באמירת 'ברכו' שלא לצורך?
כנגדם טענו אחרים שלא שמענו מעולם
חילוק כזה, ובמקום שנהגו לומר 'ברכו' בסוף
עריבת אומרים אותו כסדרו, ואין בודקים אם
בעוד רגע עתיד מניין אחר לומר 'ברכו'. על כך
השיבו הראשונים ששטיבלאך ובהם מניינים
רצופים הינם מציאות חדשה יחסית, ולכן אין
ראיה מכך שיש מצאנו בפוסקים חילוק כזה.
האם אכן יש לאנשי המניין הראשון להשימט
את ה'ברכו' האחרון ולסמוך על ה'ברכו'
שעומדים לומר מיד בתחילת המניין הבא?

ת. במקום שנהגו בקביעות לומר 'ברכו' בסיום תפילת ערבית, יש להמשיך ולאמרו גם כאשר המניין הבא כבר נאסף ובעוד רגע עומד הש"ץ של המניין הבא לומר 'ברכו'. מה שאפשר יהיה לשמוע 'ברכו' מן המניין הבא אינה מבטלת את מנהגו של המניין הראשון.⁷

שכח ברכת 'השכיבנו' ונזכר לאחר שהתחיל שמונה עשרה

בתפילת ערבית סיימתי את ברכת 'אמת ואמונה' וחתמתי 'אל ישראל', ובאותה שעה התחיל שליח הציבור לומר קדיש. הפסקתי כדי לענות לקדיש, מתוך כוונה לומר לאחריו את ברכת 'השכיבנו'. אלא שמיד לאחר

הקדיש טעיתי והתחלתי להתפלל שמונה עשרה עם הציבור, ורק במהלך התפילה נזכרתי שדילגתי על הברכה. האם עדיין אפשר לברך 'השכיבנו' לאחר התפילה אם חתמתי הרגילה, והאם יש צורך לחזור ולקרוא קריאת שמע עודם אמירתה?

ת. הטועה ששכח לברך ברכת 'השכיבנו' ונזכר לאחר שהתחיל שמונה עשרה, יגמור תפילתו ולאחר התפילה יאמר 'השכיבנו'⁸, ואין צריך לקרוא קריאת שמע פעם נוספת, ויש מי שכתב שעל הצד היותר טוב יחזור ויקרא קריאת שמע קודם אמירת 'השכיבנו'⁹.

**שכח רצה ואמר ברוך אשר נתן
שבתות וכו' בלי לסיים את הברכה
האם יצא**

בשבת קודש שכחתי לומר 'רצה' בברכת המזון ונזכרתי לאחר שסיימתי 'בונה ירושלים'. ברכתי את הברכה 'שנתת שבתות למנוחה' שתקנו לשוכח בעל פה, אולם שכחתי לחתום את הברכה 'ברוך אתה ה' מקדש השבת'. האם יצאתי ידי חובה או שצריך לחזור לברך?

ת. מאחר שברך הברכה שלא כהוגן וכמטבע

התפילה כיון שהכל באים לבית הנסתר קודם
(ברכ' ומקור דברי הש"ע) הוא משי"ת הרי"ש
(ס"ו שלד) שכתב שעיקר תקנת ב'רכ' היא לפני
ברכות קריאת שמע בשחרית וערבית; ולפי
עיקר הדין אם כל הציבור כבר שמע ב'רכ'
בתחילת התפילה, אין צורך לאמרו פעם
נוספת בסופה, אך נהגו לחזור על ב'רכ' אחת
התפילה עבור יחידים שאיחור לבית הנסתר
ולא שמעו אותו בתחילת התפילה. וראה
במשנה ב'רד"ה (פ"ט, סט, בהקדמה לסימן) שכתב
שבמקום שנהגו לומר ב'רכ' אחת התפילה אין
מדקדקים בכל פעם אם נמצא בפועל אדם
שלא שמע, ואף אם אירע שלא בא אדם בכל
הנסתר אחרי ב'רכ' שקודם התפילה מכל
מקום אומרים ב'רכ' גם אחר התפילה. ולפי זה
נראה שבמקום שנהגו בקביעות לומר ב'רכ'
בסיום תפילת ערבית, יש להמשיך ולאמרו גם
כאשר התפילת הבא כבר נאסר ובעוד רגע עומד
הש"ץ במניין השני לומר ב'רכ', ומה שאפשר
לשמוע ב'רכ' מן המניין הבא אינה מוטלת
את מנהגו של המניין הראשון. ובפרט שבכ"ז
החיים (פ"ק שלג ס"א) הביא משער הכונות
(דרושי אשרי פיוטם הקטורת ועלינו, דרוש א)
שיש כוונת נפרדות בשני ה'ברכ': כוונה אחת
ב'ברכ' שקודם ברכות קריאת שמע, וכוונה
שנייה ב'ברכ' שאחר קריאת בתרא של בשחרית
והן בערבית. לפי זה ודאי שה'ברכ' האחרון
יש לו רק עבור אדם שהפסיק את הראשון, ולא
אין לו מקום בפני עצמו בסדר התפילה, ולכן
יש לאמרו רק כאשר קרא המניין הבא כבר נכנס
כדי להתפלל. לפי זה לדחות את דברי הטוענים
שמצאתם שמיניס רצופים לא היתה ידועה
לפוסקים, שהרי המשנה ברורה (פ"ט ס"ק
טו-י) דן במפורש בבית נסתר שקבועים בו
כמה מנינים 'ואחרי זה' ואם כי לא מצאנו
שדן במפורש באופן שלפנינו, מכל מקום
היה מיוסדות הדין עולה שבמקום שיש מנהג
קבוע, והמניין הראשון אומר ב'רכ' השי"ת לו
כסדר, והמניין הבא אומר ב'רכ' מן התפילה
ה'ברכ' של ואין כבר ריבוי של ב'רכ' שלא
לצורך. ואולם, בבית נסתר שאין בו מנהג קבוע
של אמירת ב'רכ' בסיום התפילה, ונהגים
לאמרו רק כאשר ידוע שנמצא אדם שלא
שמע ב'רכ', אם אותו אדם עומד בוודאות
לשמוע מיד את ה'ברכ' של המניין הבא נראה
שלא לומר עברה ב'רכ' נוסף, כיון ששמיעת
ב'רכ' אינה צריכה להיות דווקא מן המניין
של התפלל, וכפי שהביא המשנה ברורה (פ"ט
סק"ו) שמי שמעמ ב'רכ' מן העולים לתורה
אינו זקוק לשמוע ב'ברכ' נוסף.

לקדושה הקלה מאשר שיישאר ללא שימוש וייגנו, ואמען המשנה ברורה לא התניקו להלכה, ובאופן הציון (ס"ב) ביאר שזה גם שהבכור שור (מגילה) הוקשה עליו, ולפי הפרי מגדים (מש"י סק"ו) הניח דבריו בצ"ע. אולם ראה בשו"ת יביע אומר (ח"א סי' יט) שכוון שרבים מגדולי האחרונים (ח"א סי' יט) להוסיף' חק מגילה כ, מקור חיים ס' קנד סק"ו, וכן גיבורים סק"א, שו"ת מהר"א אסאד סי' ל, שו"ת מהרש"ם סי' א, אות י', ח"ד סי' נ, ובדעת תורה סק"ו, שו"ת צבי תפארת סי' ט, שו"ת קרן קלוד סי' טה"ו, ש' לסמוך על זה, ובפרט שאיסור הורדה מן הקדושה חמורה להקלה הוא רק מדרבנן, וכן כתב בשו"ת שטת שלוי (ח"א סי' ל).

6 בגמרא ברכות (מ:) 'ראה פת ואמר כמה תאנה פת זו, ברוך הנאת שבראה יצא. ראה תאנה ואמר כמה תאנה זו, ברוך הנאת שבראה יצא. ראה דבירי ובי מאיר. רבי יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות יצא יי' חובתו, וכן ברייתא זו הוא בתוספתא (ברכות פ"ד ה"ה). ובראש"י (ברכות פ"ו ה"ב) פסקו הלכה רבי מאיר שיוצא יי' חובתו, אולם בדברי הרמב"ם (קריאת שמע פ"א ה"ה) נראה שפסק רבי יוסי, שהרי כתב 'המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות הרי זו טועה וחוזר ומברך ממטבע, אינה אלא שבהלכות ברכות (ח"א ה"ה) כתב שש"ס, שאלה המטבע הואיל והוזכר אזכרה ומלכות וענין הברכה אפילו בלשון חול יצא, ובכפסי ריא"ז (שם ה"ו) ביאר שמה שכתב בהלכות קריאת שמע שאינו יוצא יי' חובתו ולברך, אין זה רק באופן שפחה או חתם בברוך במקום שלא התניקו כן, או באופן שלא פתח או חתם בברוך במקום שהתניקו לעשות כן, אך אם שניה בנוסח הברכה לא אמר אותו ולשון משל, אלא שאמר את ענין הברכה בנוסח אחר אפילו חיסר כמה יתיבות, יצא דביעני, כך הניא המשנה ברורה (ח"א סק"א) להלכה. ולפי זה לא כשרה שיהיו ואומר 'אשר וקיימנ' במקום שהחיינו יצא יי' חובתו, ואינו חוזר ומברך. ובפרט שנוסח זה מופיע בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) וביבאליהות דרב אחאי (שאלה אקא) וביבא"ם (סי' תאב) ובכפסי ריא"ז (מגילה פ"ג ה"א ועוד מקומות).

7 טעם אמירת ברכו אחר התפילה מבואר בדברי השו"ע והרמ"א (סי' סק"א) שהוא מפני אותם שאיחרו לא לבית המדרש ולא שמעו הברכה שהתפילו, ולפי זה כתב שם חש"ש ששכחתי וי"ט אין אומרים אחר אחר

הגבאי להחזיר לו, כיון שהוא כהקדש בטעות שאינו הקדש.

4 ב'שוע' (א"ה ס' קנד ס"ג) 'תשמיש' קדושה וכו' וכסא שנותנים עליו ספר תורה, יש בהן קדושה שצריך לגנון, ובכלל זה שאסור להשתמש בהם שימוש אחר שאינו באותו דרגת קדושה שהיה, מדין מעלין בקודש ואין מורידים, ובמשנה ברורה (ק"י) ביאר שכסא שנותנים עליו ס"ה הוא הבימה שהס"ת מונח עליו בשעת הקריאה בתורה, והוסיף שאף השלל הבימה מונחת מפה שעליה נמצא הס"ת מכל מקום יש לבימה דין קדושה כיון שהפעמים שמוציאים את הס"ת על הבימה בלא מפה, וראה בפסקי תשובות (ס"ו קנד את ד') שהאורני זמנינו הסכימו שבימינו שאין מצוי שייצונו את הס"ת על הבימה בלא מפה, אזי ההמפה היא בגדר תשמיש קדושה והבימה עצמה היא בגדר תשמיש דתשמיש קדושה. וכן סתם המשנה ברורה בסימן קמא (ס"ז). ולפי זה נמצא שאין להשתמש במפה שעל הבימה לשימוש פחות מזה, וכן העתיק להלכה המשנה ברורה (שם ס"ח כח) 'ומפה שפורסין על השולחן אסור לפרוס על העמוד שלפני החזן'. אלא שבניילון שנועד רק כדי להגן על ההמפה הפרוסה על הבימה, יש לדון אולי אין במעיקר הדין את קדושה זו, ובמשנה ברורה (ס"ז י) כתב בהגדרת 'תשמיש קדושה' שכל דבר שנעשה לכבוד הס"ת אף שאינו נוגע בו, ואז דבר שנוגע בס"ת אף שלא נעשה לכבוד אלא לשמירה בעלמא, דינו כתשמיש קדושה. וולפי זה יש לומר שאף כיסוי הניילון כיון שהוא נוגע בס"ת דינו כתשמיש קדושה. ובפרט בגומע במסחרי אוכליתא או הפלסטיק המצויים כיום ברבים מזכתי הכניסות על מפת הבימה, שדינם כתשמיש קדושה, כיון שהמשטח גורם שהבימה תהיה חלקה וישרה וזה מכבד את הס"ת עצמו.

5 הרמ"א (שם ס"ח) כתב שנהגו ליהנות בכמה אופנים מתשמישי קדושה של בית הכנסת, שזכינו שאפשר להיהרר בכך בלי בית דין ממתנה עליהם מחתולי' כדי שלא יבואו בני אדם לתקלה. אולם המשנה ברורה (שם ס"ק לא) מדגיש שאין להרחיב היתרו זה מעצמנו, ולכן דווקא בדבר שהעברנו בו מנהג קבוע להקל, ולכן אין להתיר את העברת מפת הדימה לעמוד השי"ץ רק מכוח הסברה של בליב בית מתנה. אמנם הט"ז (סק"י) חידש ששיטת הורדה מקדושה חמורה לקדושה נלקחה נאמר רק על זמן שהחפץ עדיין ראוי לשימוש הקדוש החמורה, אבל כאשר שוב אינו ראוי לכך. עדיף להשתמש בו לכל הפחות

שנשאל על מי שהתחיל בטעות בברכת קריאת שמע של ערבית בברכת 'אהבת עולם', ודילג על ברכת 'המעריב ערבים', ולא נזכר בכך עד לאחר תפילת שמונה עשרה. ופסק שעליו להשלים את הברכה לאחר התפילה. והביא ראייה מסוגיית הגמרא (ברכות יג.) שאנשי הממשרד היו אומרים 'אהבה רבה', ומשהגיע זמן 'צור צור' היו אומרים גם אותה, אך שביתנים הפסיקו באמירת אחרות. ובסוף התשובה הביא הוראה מפורשת ונזעזעת על תפילתם: 'זכורני שאמנתי' הגאון זצ"ל הורה לאחד שטעה ולא אמר השכיבו ונזכר אחר התפלה שצריך לומר אז השכיבו. וכן שנית יצא אומר (ח"ו או"ח סימן א אות ב) דן בנידון שאלה זו הוראה שאימרת את הברכה לאחר התפילה, והביא שכן הכריע גם היפה ללב (ח"ה סימן רלו סק"א). ולענין עד מתי יכול לשלים, אפשר האגרות משה (או"ח ח"א סימן פט) שאפשר להשלים ברכת 'השכיבו' עד קודם עלות השחר. ויש להעיר, כי אף שברכת 'השכיבו' היא ברכה הסמוכה לחברתה ולכן אינה פוטחת בברוך, וא"כ אף אפשר לאומרה בפני עצמה, אלא שכבר כתב בשולחן ערוך הרב (או"ח סימן ס"ח) כי צנע שואמרים ברכה הסמוכה לחברתה בפני עצמה, אין משנים את מנטע הברכה שנטעו חכמים ואין מוסיפים לה פתיחה בשם ומלכות. עוד יש לציין, כי אף שאמרו חז"ל (ירמיה ד:) שברכת 'השכיבו' היא כגאולה אריכתא, ולכן אינה הפסק בין גאולה לתפילה, אין פירושו הדבר ש'אמת ואמונה' להשכיבו נעשו ברכה אחת שאי אפשר להפריד ביניהן. ואכן כתב ביאור הלכה (או"ח סי' ק"א, ח"ה סי' ר"ח חזרו ואומרי') שאף 'השכיבו' נחשבת 'גאולה אריכתא', מי שהסחירה יצא ידיו וכתב 'אמת ואמונה', משום שהברכות אינן מעבדות זו את זו.

9 השולחן ערוך (סימן ס"ח) פסק שהקורא קריאת שמע בלא ברכותיה יצא ידי חובת קריאת שמע. ועדיין עליו לומר את הברכות. וכן מפורש בהלכות ערובין בשולחן ערוך (או"ח סימן רלו ס"ח), שמי שמצא את הציבור עומדים להתחיל תפילת שמונה עשרה, מתפלל עמהם ולאחר כן קורא קריאת שמע עד ברכותיה. והרי שאפשר לומר בברכות קריאת שמע לאחר תפילת ערבית, אף שלכתחילה סדרן קודם התפילה. מעיקר הדין אין צריך לקרוא שוב קריאת שמע כמשמשים את הברכה. המעשה ברורה (או"ח סימן סק"ג) מנאר שאפשר לומר את קריאת שמע גם בלא לחזור על קריאת שמע עצמה. ולכן בשולחן גורו (שם) כתב שטוב לחזור ולקנות קריאת

שתקנו חכמים, יחזור ויברך שוב ברכת המזון
כדין מי ששכח רצה¹⁰.

שטיפה הרצפה בשבת לצורך סעודת שבע ברכות

סעודות שבע ברכות נערכו בשבת בסלון ביתנו. לאחר הסעודה בליל שבת נותרה הרצפה מלוכלכת מאוד, עד שהרגשנו שאין די בטאטוא, ויש צורך לשטוף אותה לקראת הסעודה שתיערך באותו מקום בשבת בבוקר. האם מותר לשפוך מים על הרצפה המרוצפת ולגרוף אותם במגב גומי, בלא להשתמש בסמרטוט? האם הצורך לכבד את החותן והכלה ואת האורחים בסעודת שבע הברכות הוא סיבה להתיר זאת? והאם מותר לעשות את הניקיון בליל שבת לצורך הסעודה שלמחרת?

ת. אסרו חז"ל להדיח את הרצפה, גזירה שמא יבוא לאשוויי גומות¹¹. במקום צורך גדול, שיש צורך לשטוף רצפה מרוצפת שהתלכלכה מאוד לאחר סעודת ליל שבת, אפשר להקל לשטוף את המקום עם מגב גומי בלבד, אך שלא יהיה עליו סמרטוט¹². ומותר לעשות בליל שבת לצורך סעודת הבוקר. אך זהו דוקא להסרת הלכלוך על

שמע עם הברכות.

10 בגמרא (ברכות מט.) טעה ולא הזכיר של שבת אומר ברוך שנתן שבתות וכו' ברוך מקדש השבת. בגמרא לא הוזכר שצריך לאומרו עם שם ומלכות, ובטור (א"ח סי' קפה) הביא דעת הראב"ד שאינה צריכה שם ומלכות, ודעת ה"ר ישעיה וה"ר יונה שצריכה שם ומלכות, וכן הכריעו להלכה בטור ובשו"ע (סי' דהכי מסתברא דצריכה שם ומלכות. וראה בביתור הלכה (ח"ג סי' אומר). ה"ט"ז (שם סק"ה) כתב שאם אינו יודע את נוסח הברכה, יחזור לראש ברכת המזון, מפני שאינו יודע לתקן את החסרון. אולם אם הוא יודע את תחילת הברכה ואת סיומה, אף שאינו יודע את הנוסח שבאמצע כראוי, אינו צריך לחזור. וכן הביא במשנה ברורה (שם סק"ז). וראה בשולחן ערוך הרב (א"ח סימן קפח סעיף ח) שכתב: 'כשם ומלכות בחתימה בלשון כבוד בחתימה'. ולפי שבינך בלא חתימה צריך לחזור ולברך כמו שפסק בשו"ע הרב (סי' קפז ט"ד) שפתיחה וחתימה מעכבות את הברכה. וראה בשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' ס"א) שכתב שאם אמר בטעות 'רצה' מיד אחרי ברכת בונה ירושלים יצא בדיעבד, והוכיח כן מהמבואר בבית יוסף (ק"ד) שכתב: 'מצאתי כתוב, ולמה לא תקנו ברכה בפני עצמה במקום שנזכר כמו בברכה¹³ שאם שכח קובע ברכה אחת של שבת, אומר רצה, מפני שהיה הפסק אם יברך, ולא דמי לברכה¹⁴ דהם כבר סיים הברכה הדטוב ומיטיב ביבנה תיקנהו'. ומוזה הוכיח בחשב האפוד שמעיקר הדין יצא בהזכרה גם בלי ברכה כל שאמרה לפני תחילת הברכה שלאחריה. אמנם בביתור הלכה (סימן קפח סעיף ו' ד"ה שנתן) הסתפק בזה, והקשה על דברי ה"ט"ז מדוע מ"י שאינו יודע את נוסח הברכה צריך לחזור לראש, ולא יאמר 'רצה' והחליצנו לאחר 'בונה ירושלים', כל עוד לא התחיל 'הטוב והמטיב', וכמו שמצינו בתפילת שפסק השו"ע (סימן קיד סי') דאם שכח לומר משיב הרוח וזכר עד שלא התחיל אתה קדוש דאומר משיב הרוח, וה"ה לענין יעלה ויבוא כשנזכר קודם להתחיל מודים (סימן תכ"ב ס"א), והטעם בכל זה משום דכיון שלא התחיל עדיין ברכה אחרת לא נקרא עדיין סיום ברכה, וככתב שם דצ"ע למעשה.

11 בגמרא (שבת קנא) מסופר על תלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ וביקש להדיח את הקרקע, ואמר לו רבי מאיר שאין מדויחם אותה, וביאר רש"י (ד"ה קרקע) שהאיסור הוא משום שמא יבוא לאשוויי גומות. אף שרצפת בית המרחץ עשויה אבנים, ואין בה חשש זה, גזרו עליה משום קרקע אחרת

ידי מים¹⁵. אולם שטיפה שנועדה רק להוסיף נוי וברק לכבוד סעודת שבע ברכות, אינה בכלל היתר זה¹⁴.

ברכה על הפרשת חלה משתי עיסות

אני מכינה שתי עיסות נפרדות, אחת לחלות והשנייה לעוגות שמרים, ובכל אחת מהן יש שיעור המחייב הפרשת חלה בברכה. האם צריך לברך 'על הפרשת חלה' מכל עיסה בפני עצמה, או שברכה אחת פוטרת את שתי ההפרשות, ומה הדין כאשר את העיסה השנייה אני מכינה רק לאחר שכבר הפרשתי חלה מן הראשונה?

ת. אם שתי העיסות מוכנות להפרשה, ויש בכל אחת שיעור המחייב הפרשה בברכה, מפרישים משתייהן בברכה אחת, אף שהן נפרדות ומיועדות למאפים שונים, ויש לכוון לפטור את שתייהן ולהימנע מהפסק ביניהן¹⁵. כאשר העיסה השנייה עדיין לא נילושה, נכון להתחילה להמתין עד הכנתה ולהפריש משתייהן בברכה אחת. בירכו על העיסה הראשונה וכיוונו גם על העיסה השניה שלא נילושה, אין לברך שוב¹⁶. אם רק לאחר שסיימו את ההפרשה הראשונה נמלכו להכין עיסה נוספת, יש לברך על הפרשתה בפני עצמה.

שאינה מרוצפת. וכן פסק הרמב"ם (הלכות שבת פרק כ"א הלכה א), שאין מדיחים את הקרקע אף כשהיא רצופה באבנים, מחשש שיבוא לעשות כן במקום שאינו מרוצף וישווה גומות. וכ"כ בשו"ע (א"ח סימן שלז סעיף א). וראה מה שכתב בכף החיים (שם סק"ה) לענין שטיפת הרצפה על ידי גוי כאשר לאחר ההשטיפה סוחט את הבגד מהמים כדי להשתמש בו שוב, דיש ללמד עליהם זכות שהגוי עושה אדעתיה דנפשיה, ונראה מדבריו ששטיפה בלי חסימה מותר, וכ"כ בפסקי שו"ע (שם סק"ה) משום דהוי מלאכת נכרי בפסיק רישא, ולצורך שבת התירו שבות דשבות.

12 במשנה ברורה (סימן ט"ז סק"ז) מבאר מדוע התיר השולחן ערוך טאטוא של קרקע מרוצפת, ובכל זאת אסר את הדחתה 'משום דכבוד הוא יותר דבר נחוץ מהדחתה'. על יסוד חילוק זה כתבו פוסקים להקל בשעת הדחק שהלכלוך רב או בלתי נסבל, (הגר"ש וואזנר קובץ מבית יור' ח"ט' עמ' כב, ספר חוט שני

ח"א פ"א סק"א). ובשו"ע (פרק כג סעיף ו') מתיר בכל לכלוך ולא דווקא לכלוך רב ובלתי נסבל, אך בשו"ת מחזה אליהו (סימן עב את כד) חלק עליו.

13 ראה משנה ברורה (סימן שג סק"ז), שהתיר להדיח כלים בליל שבת לצורך מחר, והוא הדין כאן כשעצם הניקיו נעשה באופן המותר.

14 ואין להתיר את השטיפה רק מפני שזו סעודת מצווה. ענין זה מצינו ברמב"ם (הלכות שבת פרק כ"א הלכה ב), שהמפנה אוצר לצורך מצווה, כגון הכנסת אורחים או קביעת בית מדרש, אינו רשאי לגמור את פינויו באופן שנאסר מחשש להשוואת גומות. דין זה אינו עוסק בשטיפת רצפה, אך עולה ממנו שאין בעצם הכנסת האורחים היתר כללי לעבור על גזרה זו. והנה גם כאשר סומכים על ההיתר, יש להשתמש במגב גומי בלבד, ללא סמרטוט הכרוך עליו וללא מטלית רטובה, ואין להשתמש בחומר המיועד להברכת הרצפה. יש למצאם את הניקיו לשטח שהתלכלך ונחוץ לשימוש. כשאפשר, נכון להשתמש בכמות מים קטנה מן הרגיל, באופן שניכר שמטרת הפעולה היא סילוק הלכלוך המסוים, ולא שטיפה שגרתית של הבית. כאשר ניתן לסלק את המשקש שנשפך באמצעות מגב בלבד, אין צורך להוסיף מים ולשטוף.

15 בשולחן ערוך (י"ד סימן שכה סעיף ב) נפסק שכאשר בל עיסה יש שיעור חלה, אפשר להפריש מזו על זו כשהן לפניו, בלי צירוף כלי ובלי נגיעה. אולם לכך צריך שיתקיימו תנאי ההפרשה מעיסה על חברתה, ובכללם דין 'מן

סתימת ארובה או חלון שבתקרה

אני עובד כקבלן בנייה, ולאחרונה קיבלתי עבודות שיפוץ בבית חד קומתי. בבית זה קבוע בתקרה חלון ישן שכבר אינו בשימוש, וכן יוצאת דרך התקרה והגג ארובה, ששימשה בעבר להוצאת עשן וכיום איננה נצרכת עוד. האם מותר לסתום פתחים אלו לגמרי, או שגם בהם יש לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד שלא לסתום חלון או פתח לגמרי?

ת. ארובה שנעשתה להוצאת עשן וכדומה, אין מניעה לסותמה, אולם חלון שבתקרה ראוי שלא לסותמו לגמרי, אלא ישאיר בו נקב קטן¹⁷.

מציאה בין מושבי הרכב

אני שוכר רכב 'ליסנג', לפני שבוע הרכב היה צריך תיקון והחברה הביאה לי רכב חלופי. נפלו כמה מטבעות בין כיסאות הרכב, וכשהכנסתי את ידי לעומק להוציאם מצאתי שם ראש של מקדחה שניכר שהיה שם זמן רב. האם אני יכול לקחת אותה לעצמי?

ת. אם ניכר שהאבדה נמצאת שם זמן רב ומסתבר שהבעלים התייאשו ממנה¹⁸, יכול ליטול את המציאה לעצמו¹⁹.

אלא בדרך זו. וראה ביוסף אומץ (סי' לו) ובבן איש חי (שנה שניה, פינחס אות יז) ובכף החיים (י"ד סי' קטז סק"ה קכב) שהביאו להלכה צוואה זו. ובשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קסה) נשאל על מזגן שהיה קבוע בקיר ולאחר שהוציאוהו ביקשו לסתום את החור שנותר שם, והשיב בשם הדעת קדושים, ושכן קיבל מהחזון איש, שדברי רבי יהודה החסיד נאמרו בנידונים הדומים ממש לחלון או לדלת, אבל דבר שאינו דומה להם אינו בכלל צוואה ומותר לסתומו. ולפי זה נראה שאף ארובה שנעשתה להוצאת עשן או אדים וכיוצא בזה דומה יותר לחור של מזגן או לפתח אורזר מאשר לחלון, שהרי אין מטרתה לשמש פתח של הבית או חלון לאור ולתשמיש בני אדם, אלא היא חלק ממערכת טכנית של הבית, ולכן ניתן לסתמה לגמרי, ואין צורך להשאיר בתוכה נקב משום צוואת רבי יהודה החסיד. אמנם, חלון שבתקרה, נכון חלון גג שנועד מתחילה להאיר את החדר או להכניס לתוכו אור, מסתבר שהוא בכלל חלון האמור בצוואה, כיון שאין בדברי הצוואה הגבלה שהחלון יהיה דווקא בקיר זקוף, ועיקר הגדר הוא שהוא משמש כחלון של הבית. לפיכך, מי שנוהג לחוש לצוואה, ראוי שלא לסתמו לגמרי, אלא להשאיר בו נקב קטן כמבואר בדברי הצוואה, או כמו שהביא הכף החיים (שם) מספר זכאי צדק (י"ד סי' קטז אות עה) שיכול להכניס במקום הסתימה קנה חלול מעבר לעבר, וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"א אות יב).

18 אף שאין סימנים בגוף האבידה, יכול להיות סימן 'מקום', ויתכן שאפשר שכל אצל החברה אצל מי היה הרכב בשנים האחרונות, אולם מאחר שניכר שכבר נמצא כאן זמן רב ומסתבר שכבר התייאש ממנו, וכמו שכתב בשולחן ערוך (ח"מ סי' רס ס"א) לענין מוצא בגל או בכותל ישן שאם העלתה חלודה יכול ליטול לעצמו.

19 יש לדון אם חברת ה'ליסנג' זכתה באבידה בקנין חצר, אך ראה מש"כ ברמ"א (ח"מ סי' רלב סי' א') לענין חסרונם שיקנה דבר בחזקת דביל ומכור, ואחר כך נודע שהיה בו נסך או זהב, וזה הלוקח, שלא זכה בו הסרסור מעולם האויל ולא ידע בו, והטעם על פי מה שכתב המרדכי (ב"מ סי' רנח) משום שאין פוסק בקנין חצר דבר שאינו רגיל להיות, (וכמו שפסק נ' גמ' ב"י רסח ס"ה, וראה מש"כ בנתיבות סק"ה). מלבד זאת, האבידה הגיעה לחצר לפני ייאוש, ואם יבוא לטעון לזכותו של מצד קנין חצר הוא באיסורא לידיה וכמו שפסק הש"ך (סי' רסח סק"ה) שגם בחצר יש דין באיסורא אתי לידיה דלא כמהרש"ל (י"ש"ש ב"מ פ"ב כ"ו ד"ה תוס').

באמירת שקר מפורש, אלא כולל גם יצירת רושם מטעה באמצעות ההנהגה כלפי הזולת.

כמו כן האיסור הוא גם כאשר לא נגרם לחברו הפסד כספי, כמו שכתב הסמ"ע (ח"מ סימן רכח סק"י) שאיסור גניבת דעת נהג 'אע"פ שאין בו חסרון ממון'. לפיכך גם אם הנדיבים תורמים ממילא להחזקת תורה, ואין מבקשים מהם בהכרח תרומה נוספת באותו ערב, אין לומר שמחמת זה אין חשש איסור בהטעייתם, מפני שאיסור גניבת דעת הוא גם בלי הפסד ממון.

מעשה אמיתי שעלול ליצור רושם שאינו אמיתי

מבואר בגמרא (חולין זד.) שאסור לפתוח לכבוד אורח חביות שכבר נמכרו לחנווני, אלא אם כן הודיעו על כך משום איסור גניבת דעת. וברש"י (ד"ה ולא יפתח לו) מבאר שהאורח יסבור שבעל הבית פותח בעבורו חבית חדשה ונוטל על עצמו הפסד, שהרי היין הנשאר בה עלול להתקלקל, בעוד שלמעשה בעל הבית עומד למסור את החבית לחנווני שימכור את היין, ואינו נושא בהפסד שהאורח סבור שבעל הבית עושה עבורו.

נמצא שאף על פי שהאורח אכן מקבל יין, מכל מקום אין לגרום לו לייחס לבעל הבית שעה לו טובה שאינה קיימת. בדומה לכך, העובדה שהבחורים לומדים באמת אינה מתירה את ההטעיה ביצירת הרושם ביחס למספר תלמידי הישיבה ולשגרת לימודם.

מתי אומרים 'איהו דאטעי נפשיה'

אכן מבואר בגמרא (שם זד:) שאין אדם חייב לתקן כל טעות שחברו טועה לגביו, הגמרא מספרת שמר זוטרא פגש את רבא ורב ספרא וסבר שיצאו לקראתו לכבודו, רב ספרא העמידו על טעותו, אך רבא אמר שלא היה צורך לצערו בכך, מפני שלא הם הטעוהו: 'איהו הוא דקא מטעי נפשיה'.

והנה רש"י (ד"ה אינהו) פירש את איסור פתיחת החביות במקרה שהמארח אומר לאורח: 'בשבילך אני פותחם'. אולם התוספות (שם ד"ה אינהו) חלקו על פירוש זה, והוכיחו מלשון הברייתא כי אף כאשר פותח בסתם ואינו אומר דבר גם אסור, ולשיטתם טעם החילוק שבאורח לא אומרים 'איהו דאטעי נפשיה', הוא מפני שהאורח אינו אמור להעלות בדעתו שהחבית כבר נמכרה לחנווני, ואילו מר זוטרא היה יכול להעלות בדעתו שהחכמים הולכים לצוריהם ולא יצאו במיוחד לקראתו.

וכן כתב הטור (ח"מ סימן רכח) 'אבל בסתם אסור כיון שחבירו סבור שפתחו בשבילו'. ובשולחן ערוך (שם סעיף ו) חילק בין מעשה המטעה את הזולת שבו צריך להודיעו, לבין דבר שהיה עליו להעלות בדעתו שאין עושים אותו במיוחד בעבורו, שבו אינו

חייב להעמידו על טעותו.

נמצאנו למדים שיש חילוק בין אופן שהרושם המוטעה נוצר מתוך האופן שבו הציגו לפניו את הדברים, או שהוא הסיק מעצמו מסקנה שאין הצדקה לייחס אותה למציג.

לפי זה, כאשר ראש הישיבה מזמין בחורים מבחוץ כדי שייראו כתלמידי הישיבה, אין לומר בפשטות שהנדיבים מטעים את עצמם, שהרי דווקא לשם יצירת הרושם הזה נוספו הבחורים. לעומת זאת, אם נסיבות האירוע מבהירות שמדובר בכינוס מיוחד של בחורים ממקומות שונים, אין הכרח לפרט מיהו כל אחד מהם רק מפני שהנדיב עלול להסיק מסקנה אחרת.

מנהל מוסד שהציג המחאה בפני נדיב

מקרה הקרוב לענייננו נידון בחשושי חמד (גיטין נב:), מנהל מוסד מסר לאדם גדול סכום כסף במזומן וקיבל ממנו תמורתו המחאה פרטית לפקודת המוסד. לאחר מכן, בשעה שסיפר לנדיב בשבח מוסדותיו, הניח לפניו את המחאה בלי לומר דבר. הנדיב סבר שאותו אדם גדול תרם למוסד סכום נכבד, ומתוך כך העניק אף הוא תרומה הגונה.

הגר"י זילברשטיין דן שם בהבדל שבין הצגת רכוש שעשוי להיות שאול, שהרואה יכול להעלות אפשרות זו בדעתו, לבין הצגת המחאה, שאין לנדיב סיבה רגילה להבין שהתקבלה תמורת כסף ולא כתרומה. משום כך הגדיר את המעשה כגניבת דעת. אמנם בהמשך דן בתנאים שבהם אין לחייב בהשבת התרומה, אך אין בדבריו היתר למעשה ההטעיה מלכתחילה.

אם עריכת סדר חגיגי בכלל איסור גניבת דעת

ומכל מקום נראה שאין ללמוד מכך שאסור לערוך סדר מיוחד לכבוד ביקורם של נדיבים בישיבה, או שכל הופעה חגיגית שאינה משקפת את ימות החול היא הטעיה. מדברי הטור והשולחן ערוך הנזכרים עולה שיש משקל למה שהאורח אמור להבין מעצמו מתוך הנסיבות. כאשר ברור שמדובר באירוע מיוחד, אין לייחס למארגנים כל מסקנה מרחיקת לכת שהמבקר מסיק ממנו. בפרט שבדרך כלל התורמים מודעים לכך שנערכים סדרים מיוחדים עבורם.

ונראה כי יש ממש בטענה ששמחת תורה אינו יום רגיל, ולכן אם הנדיבים מבינים שהסדר נערך במיוחד לחג ולכבוד ביקורם, אין לראות בעצם ההתארגנות החגיגית משום הצגת שגרת הישיבה וכגניבת דעת. מותר להראות להם את ריבוי התורה שהישיבה הצליחה ליצור באותו לילה, גם אם אלמלא הביקור לא היה מתקיים סדר כזה.

אלא שיש להפריד בין שני הנידונים: גם אם אכן מותר לארגן סדר לימוד חגיגי לכבוד ביקור הנדיבים, אך לאסוף בחורים שאינם לומדים במוסד זה נראה כי זו הטעייה, זאת מפני

שייתכן שהנדיבים יסברו שנעשה מאמץ מיוחד לאסוף את תלמידי הישיבה לסדר לימוד מיוחד זה, אך לא יעלו בדעתם שרוב הבחורים הובאו ממוסדות

אחרים ואינם נמנים כלל בין תלמידי הישיבה.

לפיכך בנידון השאלה, אם הסדר מוצג בפניהם כסדר של תלמידי הישיבה, ונמנעים מלספר על האורחים כדי שישארו בהבנה זו, נראה שיש בכך משום גניבת דעת. אולם כאשר ידוע ומובן שזהו סדר משותף לבני הישיבה ולאורחים, עצם ההתרשמות מבית המדרש המלא אינה הטעיה.

היתר לכבוד האורח

עוד יש לברר את הטענה שהסדר נערך לכבוד הנדיבים. בגמרא (שם זד.) נאמר: 'ואם בשביל כבודו מותר'. ופירש רש"י (ד"ה ואם בשביל כבודו): 'להודיע לבירות שחביב הוא עליו מותר'. וכן נפסק בשולחן ערוך (שם סעיף ז).

לפי זה, אם מטרת ארגון הסדר היא כדי לכבד את תומכי התורה ולהראות שהציבור מוקיר אותם, הרי זו עשייה לכבודם, אולם כאשר המטרה היא שהנדיבים יחשבו שהמוסד גדול מכפי שהוא באמת, אין זו רק הגדלת כבודם בפני אחרים, והטעייתם ביחס למצבה של הישיבה. ולכן אין ללמוד מן ההיתר להטעות לכבוד אורח להתיר גם למוסד להציג בפני הנדיבים נתונים שאינם נכונים.

גם אם יאמרו לנדיבים 'עשינו זאת לכבודכם' אין זו סיבה להתיר להטעות אותם, אמירה זו מועילה כאשר היא באמת מסבירה את המציאות, ולא כאשר היא מחליפה את האמת. אפשר לומר להם שביקורם הביא להתעוררות מיוחדת ולסדר משותף עם אורחים. אבל אם נשאל מי הם הבחורים, אין להשיב רק שהכול נעשה לכבודם ולהטעותם. ואפשר לומר כך למשל: לכבוד שמחת תורה וביקורם ערכנו סדר מיוחד עם מלגות. הזמנו אליו גם בחורים מיישובות אחרות השוהים כאן בחג. ואם ישאלו במפורש כמה מן המשתתפים הם תלמידי הישיבה, או אם הובטחו להם מלגות כדי שיבואו, יש להשיב תשובה נכונה שאינה מתחמקת מן השאלה. אפשר בהחלט להציג את הסדר כהישג של הישיבה, שזכתה לרכז בני תורה רבים ללימוד בליל החג, בלי לייחס את כל המשתתפים למצבת תלמידיה הקבועה.

להלכה:

א. מותר לערוך סדר לימוד מיוחד לכבוד שמחת תורה ולכבוד ביקורם של נדיבים, להזמין אליו אורחים ולעודד את ההשתתפות באמצעות מלגות. אין בעצם הרצון להראות לנדיבים ריבוי תורה משום גניבת דעת, ובלבד שאין מציגים לפנייהם את הסדר באופן מטעה. ב. כאשר רוב המשתתפים אינם מתלמידי הישיבה, ומביאים אותם כדי שהנדיבים יסברו שבית המדרש מלא בתלמידיה הקבועים, יש בכך גניבת דעת גם בלא אמירת שקר מפורשת. אין להתיר זאת רק משום שהנדיבים לא שאלו, ואף העובדה ששמחת תורה הוא יום חג אינה מבהירה מעצמה את זהות המשתתפים.

ג. אם אופי האירוע והרכב המשתתפים ידוע ומובן לנדיבים, אין צורך לפרט מיהו כל משתתף. אולם כשהדבר אינו ברור, יש להסביר שזהו סדר מיוחד שרוב משתתפיו אורחים.

ד. אפשר לומר שהסדר נערך לכבוד הנדיבים, ובלבד שהאמירה אכן מבהירה את שנעשה. אין בהיתר לכבוד את הנדיב היתר להטעותו ביחס למספר תלמידי הישיבה או לשגרת לימודם.